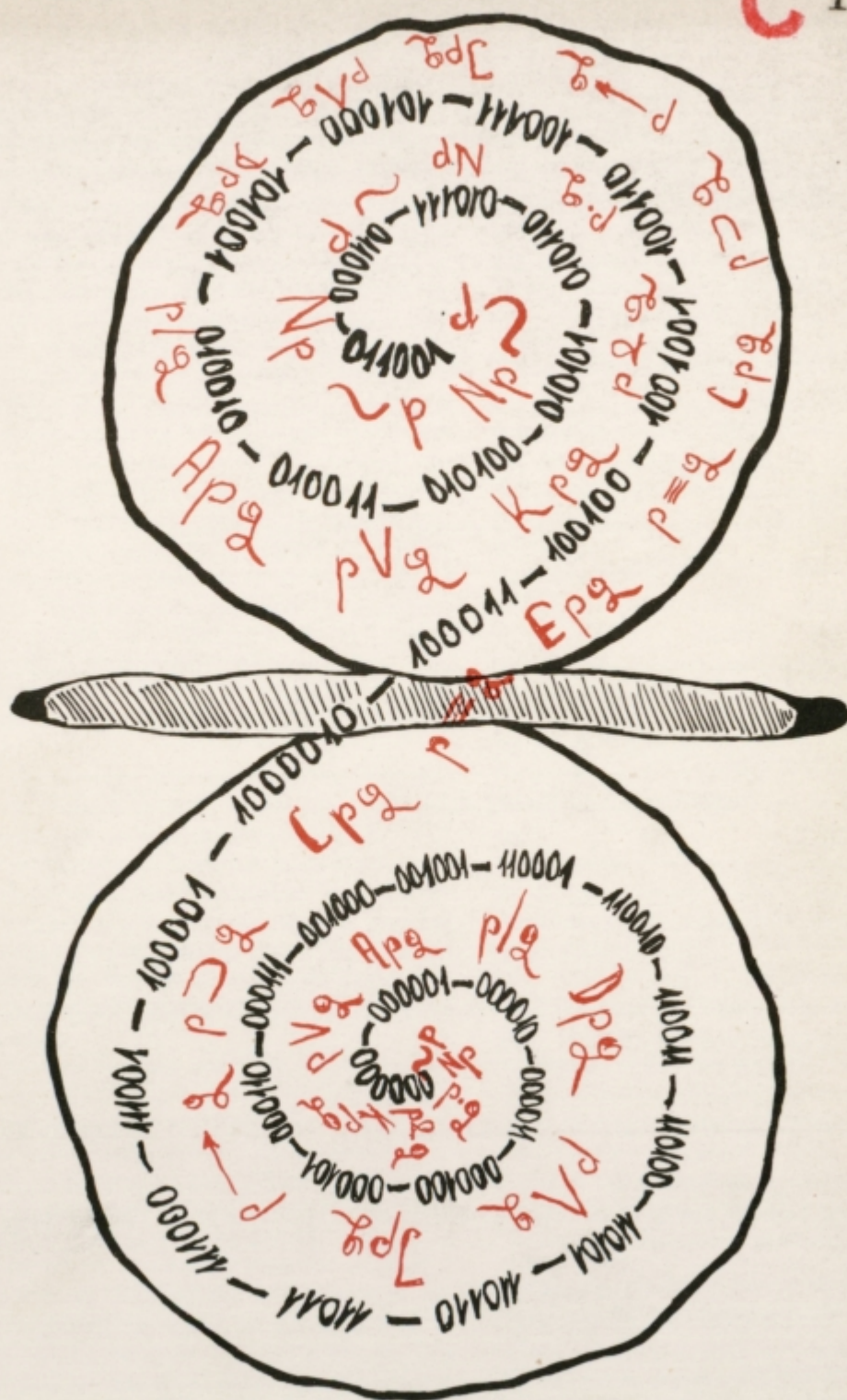

problemi

3/1983

Č 194245

literatura

PROBLEMI

3, 1983 (229, letnik XXI)

Uredništvo:

Miha Avanzo (glavni urednik), Miran Božovič, Mladen Dolar (odgovorni urednik), Branko Gra-dišnik, Milan Jesih, Miha Kovač, Peter Mlakar, Rastko Močnik, Denis Poniž, Rado Riha, Jože Vogrinc, Zdenko Vrdlovec.

Svet revije:

Miha Avanzo, Mladen Dolar, Uroš Kalčič, Sergej Kapus, Peter Lovšin, Rastko Močnik, Boris A. Novak, Braco Rotar, Ivan Urbančič, Jože Vogrinc, Slavoj Žižek (delegati sodelavcev); Jože Dežman, Valentin Kalan, Marko Kerševan, Marjan Kotar, Lev Kreft, Sonja Lokar, Tomaž Mastnak, Jože Osterman (predsednik sveta), Marko Švabič, Jadranka Vesel (delegati družbene skupnosti).

KJE JE KAJ

Denis Poniž: JE LITERATURA KALJENA KOT JEKLO?	1
Milan Jesih: PEPELNICA	5
Andrej Lutman: DVE PESMI	18
Marko Švabič: VOJNA JE, VOJNA . . .!	20
Veno Dolenc: PESMI	25
Leon Teran: RAZMIŠLJAM, DA BI TE PRIKLOPIL NA IZPUŠNO CEV	27
Sonja Dimic: LOKVANJ NA STRANIŠČU	28
Barbara Suša: PESMI	31
Milan Osrajnik: DAIDALOS	32-33
Tomaž Kralj: PREOBRAZBE	34
Denis Poniž: ŠTIRI POMLADNE INO SMRTNE PESMI	38
Tone Perčič: PO SLEDEH NAPREDKA	39
Vlado Martek: PREDPESMI	47
Ursula LeGuin: TISTI, KI ODHAJAJO IZ OMELASA	51
Iztok Meglič: IMPRESIJE	54
Kristijan Muck: DIALOGOS	55
Boris J. Šinigoj: PESMICE	58
Marko Jarc: PLES DUHOV	59
Milan Štefanič: PESMI	61
Bojana Vajt: HIERARHIČNA RAZVRSTITEV PRAVLJIČNIH OSEB IN PRIVAJANJE NA AVTORITETO	62

Na naslovni strani: H. M. Osrajnik, Ploskovno razvitje kamna "ČIP IZ PHAISTOSA" (Ljubljana, 1973/1980).

Revija podpira Kulturna skupnost Slovenije.

Po sklepu Republiškega sekretariata za kulturo in prosveto št. 421-1/74 z dne 14. 3. 1974 je revija oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov.

Tekoči račun: 50100-678-47163 z oznako "Za Probleme".

Letna naročnina: 300 din (za tujino dvojno).

Izdajatelj: RK ZSMS.

Tisk: DDU Univerzum Ljubljana.

Uredništvo sprejema sodelavce vsak torek od 16. do 18. in četrtek od 10. do 12. ure v svojih prostorih na Gosposki 10 /I.

Cena te številke je 40 din.

JE LITERATURA KALJENA KOT JEKLO?

Priznam, da že dolgo nisem nekega svojega spisa v sebi (introvertno) in na papirju (ekstrovertno) mrcvaril toliko časa in tako temeljito. Mi pa tudi še ni bila dana priložnost, da pišem uvodnik. Se mi je zmeraj zdelo, da so uvodniki prihranjeni kakšnim pomembnim ljudem: politikom z dolgim delovnim in moralnim stažem, znanim časnikarjem, splošno priljubljenim in tudi širšim množicam znanim kulturnikom, literatom z dvojnimi podbradkom in tresočim glasom. Nekakšna genetska napaka (kaj bi pa bilo drugega!) me je tako rekoč blokirala: sem ali nisem pravi, da napišem nekaj strani o slovenski kulturi. Imam sicer delni alibi: ni ga dneva, ko ne bi prišlo na moj naslov kakšno pismo, kjer me vljudno prosijo, da bi napisal kaj o tej ali oni reči iz (slovenske) literature in takšnih prošnj, od Gjevgljelije do Triglava (hvala bogu, sem si vsaj končiča gladko izmislil, ne v Gjevgljeliji, ne na Triglavu nihče ne ve zame) imam polje, v katerega lahko vpletam svojo misel.

A za uvodnik me ni še nihče prosil, nihče terjal. Nerodna reč.

Še posebej, ker je nekaj reči v tej literaturi že dodobra zavozljanih in malo je upanja, da se vozel razveže kmalu, še manj, da se razveže sam od sebe.

In vendar ti problemi (spet maneuver: če bi pisal z veliko začetnico, bi reč še bolj hipertrofiral. Tega pa nočem) bruhajo zavidljive količine pesniškega, proznega, dramatičnega in esejističnega blaga, različnih avtorjev, različnih šol, usmeritev, svetovnih nazorov in pogledov in o tem velja spregovoriti nekaj besed.

A najprej o krizi.

Rad verjamem, da je kriza literature dražljiva snov, tudi in predvsem za literaturo. Če se namreč pridružimo tistim pisateljem, ki so poudarjali, da je za ta poklic potrebna velika mera norosti, razbrzdanosti, samovšečnosti, predrznosti, postavljaštva in drugih lastnosti, ki jih spoštovani občani ne cenijo preveč (pa tudi institucije z njimi nimajo kaj početi), potem nas krizni časi ne smejo navdajati z obupom, marveč z veseljem: v krizi se razloči trajno od začasnega, osrednje od obrobne, bistveno od postranskega. In še nekaj je: »kriza« literature nikogar ne sili, da »je v njej«, kriza pač je, sama od sebe, literatura sama prav gotovo ne producira krize: verjetno ni avtorja, ki bi si želel ustvarjati iz ali za krizo.

Kriza literature ali še bolje domnevna kriza literature mora biti nekaj drugega, njene korenine je treba iskati drugje.

Vsaka literarna generacija nastopa – v nasprotju z generacijo (generacijami) pred njo – v imenu določenih vrednot in določenih spoznanj, ki segajo od najbolj pragmatičnega vsakdanjika do najčistejše teorije. Hkrati vsaka literarna generacija tudi producira določene vrednote, jih postavlja na mesto prejšnjih, odpira polemični dvoboj, je lahko odkrito napadalna ali celo sovražna do literature, ki je že tu in ki funkcionira, kot pač funkcionira (s stališča novega vedno na problematičen način!). To so znane in literarno-teoretično, filozofsko in estetsko že neštetokrat osvetljene reči. Z njimi, vsaj načelno, ne bi smelo biti težav. A težave se pojavljajo, temu pa velja posvetiti vsaj malo pozornosti.

Vsaka literarna generacija si želi zgraditi svojo makropoetiko. Na tem mestu seveda ne velja razglabljati, kaj vse tvori to makropoetiko, a elementov je precej: od individualnih do tistih, ki tvorijo okostje določene tradicije, od čisto stilističnih do izjemno močno družbeno vplivanih: zgodovina sleherne avantgarde (to pa je, ipso facti, vsako na novo nastopajoče gibanje) je zgodovina strukturiranja novega v starem, izzivalnega v utrujenem, neznanega v ponavljajočem se.

A vendar se je sleherni avantgarda doslej, in avantgarda nam pomeni v tem kontekstu predvsem določeno mladost in vitalnost pisanja, pojavljala s formiranim programom.

Kajti: šele formiran in artikuliran program in na njem počivajoča poetika omogoča korak naprej. Avantgarda – ta beseda ima seveda več pomenov, a vzemimo tistega, ki je v tem trenutku najbolj pri roki in kaže na čas in prostor uveljavljanja nečesa novega v literaturi – je stvar izjemne discipline, samožrtvovanja in vključevanja v drugačno shemo, kot jo ponujajo dani pogoji in dana literarna razmerja. Za avantgardo, za tistega, ki prihaja, krize ni in je ne more biti. Kriza namreč ni znak nastopajoče avantgarde, je lahko le znak zamirajoče avantgarde. Sem nekomu, ki šele prihaja, odvzel možnost, da bi svoje delo in svoje prizadevanje začutil kot del krize?

Morda. Treba je tvegati ta dvom.

Zdi se, da je pojmovanje, ki je v poslednjem času močno razširjeno in ki se formulira v obliki zahtev po »lastnem prostoru«, precej problematično: literarna revija ni in ne more biti samo »prostor«, v katerem se dogaja literatura, je pravzaprav mnogo več. Ob reviji se mora formirati delovna skupina, ki svoje ideje zna

in hoče izpovedati v artikuliranem in v vsakem pogledu domišljenem jeziku. S tega stališča so vprašanja o tem, ali naj bo literatura avantgarda ali ne, naj govori skozi ironijo ali čustveno prizadetost, naj bo provokativna ali oportunistična, drugotnega pomena.

Literatura, ki izpolnjuje določene zahteve lastne, imamentne strukture, ki sledi zakonitostim lastnega zgodovinskega in socialnega prostora in oblikovanja pomenskih struktur, je v vsakem primeru vredna pozornosti: informacija, estetska informacija, ki jo »seva«, je vedno stvar problematiziranja že znanega; literatura, ki prihaja, je nova prav zato, ker skuša na znana vprašanja postaviti nove, neznane odgovore. Seveda ni mogoče nobeni literaturi odreči želje po tej osnovni, primarni naperjenosti na zunajliterarno realnost. Vendar se v praznem prostoru, ki ni mejil na druge prostore, v katerih se je dogajala literatura na drugačen način, ponavadi ni dogodilo (literarno) nič pretresljivega in epohalnega. Zato menim, da je vsako sklicevanje na cehovski princip, na obrambo literature zaradi nje same (»da bi se lahko pojavljala . . .«) abotno početje. Literatura, ki se samozaveda, je vedno toliko »močna«, da zmore najti mesto svojega pojavljanja in da zna ta prostor tudi vsebinsko, pomensko, oblikovno in artistično razširiti, dopolniti, pa tudi postaviti v luč nujnih premen.

Verjetno je pomembnejše vprašanje, ki nas zadeva v tem trenutku, vprašanje o dveh medsebojno tesno povezanih rečeh.

Slovenska literatura je v času svojega pomenskega razcveta in oblikovnega pluralizma (1965–1975) doživela prvi resnični razcvet pluralistično zasnovane literarne teorije in kritike, za kar gre v dobršni meri zasluga prav uredništvom in uredniškim konceptom takratnih *Problemov*. Literatura je bila »videna« skozi različna očala kritičkega zanimanja in različne literature so bile reflektirane na enem mestu: tudi tako lahko pojasnimo strpnost do določenih pojavov, ki jih danes (pejorativno) poimenujemo eksperiment, avantgarda ipd. Tudi nekateri osnovni pojmi iz teorije in zgodovine sodobne književnosti, ki niso samo gole konstrukcije, kot meni današnja publicistična pamet, so našli ustrezne razlage in pojasnila prav v kritički refleksiji tedanjega časa. Literatura in njena kritika seveda nista bili nič manj »razločeni«, vendar je bila to produktivna razločenost in razmejenost, kjer je vsako področje zavesti imelo svoj prostor in svoje cilje udejanjanja. Razcvet kritičke misli (če ga smem tako imenovati) predvsem pri *Problemih*, v zbirki Znamenja, pa še v samostojnih knjigah in ne nazadnje tudi v vrsti predavanj Društva komparativistov, je dosegel svojo potrditev na obeh kranjskih simpozijih slovenskih pesnikov (1981, 1982). Vse to pa seveda ni bilo dovolj tistim literarnim bratorjem iz vrst nekoliko ostarele in z nagradami preobložene generacije, ki vedri, oblači in po mili volji manipulira pri drugih občasnikih za slovensko literaturo in ki so seveda povsem naklonjeni misli, da je treba določene načine pisanja povsem onemogočiti.

Tako bi kazalo narediti pomensko analizo Književnih

listov ljubljanskega dnevnika Delo, pa bi se pokazalo, kateri tipi ali načini pisanja so povsem zamolčani kateri so ironizirani ali prikazani kot povsem marginalno pisanje in kateri so favorizirani preko vsake mere. Dejstvo je tudi, da na straneh te rubrike ni našla prostora nobena konsistentna kritička refleksija, ki bi v sklenjeni obliki skušala pokazati in razložiti določene pomenske in oblikovne premike v literaturi od konca sedemdesetih let dalje.

Favorizirana literatura in etabliirano pisanje o (etabliiranih) avtorjih pa zbujata vtis, kot da se je slovenska literatura nenadoma povsem obrnila od določenih pomenskih krogov, da je (kdo ve zakaj) povsem opustila določene načine pisanja, da se je avantgarda izrabila, utrudila in pokazala na svoje napake, ki so tako velike, da pač ni moč preko njih, da je eksperiment škodljiv in zavira razvoj ustvarjalnosti. Del mladih, nastopajočih literatov, ki raje hodijo po uhojenih in širokih poteh, kot pa da bi krčili trnje in makijo in iskali svojo pot do literature, je padel v past takšnega rezoniranja o slovenski sodobni literaturi.

Nočem biti diabolični advokat *Problemov-literatura*, vendar menim, da imajo *Problemi-literatura* glede na druge slovstvene revije vendarle bistveno prednost, ki jo je moč formulirati v naslednji obliki.

Problemi-literatura, kljub bistveno slabšim pogojem za delo, kot ga imajo uredništva drugih revij, vendarle združujejo literarno in kritičko pisanje širšega in pluralistično bolj razvejanega kroga avtorjev kot katere koli druga revija: v *Problemih* sta našla svoj prostor in sta se legitimno pojavila tako *tradicionalno pisanje* in *punk poezija*, če omenim samo obe skrajni možnosti, ki se mi kažeta.

Zato so zahteve po *Problemih-literaturi*, ki bodo enoviti in enosmiselni, napad ne le na delo sedanjega in preteklih uredništev, marveč tudi napad na sam koncept literature in umetnosti v pluralistični samoupravni ureditvi. Nihče namreč ni poklican in nihče nima metra, s katerim bi meril (stoječ zunaj literature in njene kritičke refleksije!) primernost in neprimernost te ali one literarne produkcije.

V takih razmerah, ko nenehno, prikrito in vztrajno spodkopavajo avtonomijo uredniškega prizadevanja po medsebojnem sobivanju različnih literarnih in umetniških konceptov, mi je seveda ljubša literatura, ki ne prikriva svoje obsedenosti in norosti in jo rajši vidim na straneh *Problemov-literature*, kot pa literarne tožbalice, ki (ne)spretno prikrivajo svoj oportunizem. Poklic, če ga smem tako imenovati, literata je do temelja protisloven. Na eni strani je poklican za to, da drži družbi ogledalo in da ga drži nenehno in vztrajno, da nenehno problematizira tisto samozadovoljnost, ustaljenost, zaverovanost vase, ki sta jo tako neusmiljeno kritizirala Cankar in Kosovel (prvi kot pisatelj in dramatik, drugi kot pesnik), da tvega vse, tudi svojo eksistenco, v imenu te nenehne in radikalne kritike, na drugi strani pesniki in pisatelji nenehno delujejo iz svoje norosti in obsedenosti (H. M. Enzensberger), nenehno so »na drugi strani«, zunaj ustaljenih pravil in določil, kamor sodi seveda tudi igra, imenovana

»držati družbi ogledalo, da ugleda v njem svoj pravi obraz«.

Vprašanje je, ali se mlada slovenska literatura — zanjso in morajo biti vprašanja najbolj izzivalna, odprta, kažoča naprej — zaveda teh vprašanj in nujne organiziranosti takšnega socialnega, estetskega in artističnega prostora, v katerem bo lahko poiskala odgovore glede na lastno pisanje, njegovo razvitost in »problematičnost« in glede na čas, v katerem nastaja. Zahtevati od katere koli literature, da se podredi lokalnemu in časovno omejenemu umovanju, da se podvrže metru takšnih ali drugačnih krojačev, ki vidijo v literaturi samo *sredstvo*, ne pa *namen*, je seveda absurdno in nevarno početje. Nanj mora odgovoriti predvsem literatura, ki je najbolj ogrožena; literatura pa reagira na takšne pritiske in na takšno »eksperimentiranje« lahko samo z delom, kar velja v enaki meri tudi za kritiško refleksijo.

Le-ta pa je na Slovenskem v poslednjem času doživela vrsto diskvalifikacij, ne nazadnje tudi od samih avtorjev. To velja tudi za izjave mladih in najmlajših avtorjev, ki dosledno zavračajo možnost kritiško-refleksivnega dialoga, ki postavlja literarno produkcijo v ekskluziven položaj, kjer »zavezanost« kritiki ne pomeni nič. Prav zato že lahko opazimo, kako se pojavljajo generacije brez kritiškega »zaledja« in brez prave povezave s prejšnjimi literarnimi generacijami: kot da je moč v literaturi pričeti iz »točke nič«, brez pogleda na to, kar je že prisotno, kar je že prehojeno in ustvarjeno. To, kar zahtevam od nastopajočih literatov, seveda ni zahteva, ki bi si jo sam izmislil, marveč je produktivni in če hočete »genetski« princip pojavljanja evropske književnosti. In tega principa ni moč negirati, saj takšno početje vodi v ustvarjalni vakuum — oba zbornika, *Škuc* in *Pesniški almanah mladih* — kažeta na to, latentno prisotno nevarnost, ki vodi ne le v estetski, marveč tudi v družbeni oportunistem najslabše vrste. Literatura je — kot vsa druga samozavedajoča se umetniška produkcija — vedno v položaju družbene opozicije in kritike. Celo pesniki, kakršen je bil Majakovski in ki je začel iz izjemno zgrajene in profilirane pozicije družbinega partnerja, se je, zvest svoji *imanentni umetniški logiki*, znašel na koncu (tragičnega) življenja daleč stran, na obodu, v izjemni duhovni opoziciji. Totalitarni režimi pa sploh niso dovoljevali ali ne dovoljujejo razvitja takšne literarne kritične opozicije; nastaja lahko samo najplitkejši umetniški elekticizem in shematizirani panegiriki.

Danes je več kot dovolj razlogov, da literatura svojo vlogo v času in prostoru razume skrajno resno in zavzeto. A to ne pomeni, da bi se morala literatura za vsako ceno, samo v imenu »stiske«, v kateri bivamo in razmišljamo, odreči svojemu lastnemu razvoju. Treba je samo prelistati slovensko publicistiko med leti 1945–1952 (do znamenitega kongresa pisateljev v Ljubljani, na katerem je imel referat M. Krleža), pa bo postalo takoj jasno, kakšne so bile zahteve pri stalinističnih avtorjih teorije odraza in reducirane suve-

renosti literature navdahnjenih slovenskih kulturno-političnih piscih, ki svoje togosti in idejne ozkosti sploh niso skrivali, marveč so se z njo celo hvalili. »Lista prepovedanih avtorjev«, ki zaradi svoje idejne neprimernosti niso imeli prostora na straneh našega tiska, je bila dolga; danes se nam zdi morda vse skupaj smešno, a kot možni model ne more zbujati nobene smehe, prej zaskrbljenost. Vedno namreč lahko najdemo avtorje, ki ne sodijo v določen model (so to danes pesniki punka?).

Kaže pa se nam tudi problem jezika, splet vprašanj, ki so danes in tu premalo raziskana: je pesniški jezik jezik določene nacionalne identitete ali to ni?, je pesniški jezik tista središčna plast, ki določa, tako kot v 19. stol. jezikovno normo tudi za druge oblike in plasti nacionalnega jezika?, in slednjič, kaj sploh pomenijo premiki v jeziku, ki smo jih zaznamovali v preteklih desetletjih in pomenijo seveda, tako historično kot tudi s stališča sodobnosti korenite spremembe in korenite obrate?

Če je namreč poezija (v najširšem pomenu te besede) instrument, ki govori o vprašanih identitete (o tem me prepričujejo vse tri objavljene knjige Edvarda Kocbeka, *Tovarišija*, *Listina* in *Pred viharjem*), potem je seveda treba posvetiti vprašanju jezika (njegovi semantiki, sintaktiki in pragmatiki) daleč večjo pozornost, kot pa jo kaže naše trenutno zanimanje. Jasno je, da je jezik predvsem instrument tiste zavesti, ki zmore razlikovati med zavestnim kršenjem norme (inovativnim eksperimentiranjem in razpiranjem jezika) in kršenjem norme kot posledico neznanja jezikovnih pravil. Tu seveda lahko literatura pove več, kot pa smo ji pripravljeni priznati v prvem hipu: literatura je, nesporno, tisti prostor, v katerem se jezik najdosledneje obnavlja iz lastne moči.

Zato je večina vprašanj o »onesnaženju jezika« postavljenih na napačni temelj. Če namreč nismo sposobni zagotoviti sistema, ki bi ljudi po končani srednji šoli usposabljal za govorjeno, pisano in bralno kulturo nacionalnega jezika (slovenščine), marsikaj pa govori v prid domnevi, da tega nismo zmožni storiti, potem je odveč vsako administriranje in razsojanje: vse skupaj je podobno nošnji vode z rešetom v morje. In če zapiramo možnosti za normalen razvoj literature, če oklevamo in tehtamo možnosti za izid *nekaj desetih slovenskih knjig*, prav nič pa nas ne boli srce ob milijardah stran vrženih denarjev,* ki so splavali z zgrešenimi investicijami, je seveda vsaka »kulturnost« obsojena na takojšen propad; zato se zdi povsem absurdno, da se pojavljajo znotraj literarnega ustvarjanja pri delu ustvarjalcev želje po obvladovanju prostora, ki ne temelji na delu in pravicah, izvirajočih iz dela, marveč iz dovolj abstraktne želje »biti literat«, ki seveda ne more biti alibi za nikakršno nečedno početje.

Če pozivam na solidarnost med avtorji najrazličnejših

* Tu znova nastopa pitagorejska mistika števil: dokler si človek lahko predstavlja določeno vsoto denarja, bo še kako okleval, ali jo bo zapravil ali ne; ko se pojavijo milijarde in stotine milijard, so to vsote, ki presegajo zmožnosti človeške predstave; treznost odpade.

usmeritev in estetskih nazorov, to ni samo prazna beseda, marveč misel, ki raste iz skupnega zagatnega položaja, iz katerega so izvzeti samo redki posamezniki, ki pa, tudi to je res, ne idejno, še manj pa estetsko, danes in tu ne pomenijo nič: so samo odmev minulih časov in zavesti, da je bilo nekoč v literarnem dogajanju moč administrirati in da so uradniki predpisovali, kaj bodo literati pisali. Čas »potnih malogov za krajše novele«, kot je to duhovito imenoval Bulgakov v *Mojstru in Margareti*, je nepreklicno minil, a minila je tudi doba zevsovskega razsojanja o umetniških rečeh.

Zato menim, da je misel o krizi v dobršni meri napihnjena. Kajti kriza ustvarjalnosti je v literaturi perma-

nenten pojav; naj mi kdo pove pisatelja ali pesnika, ki ni vsaj enkrat v svojem ustvarjalnem času doživel globoke krize; nemalo pa je piscev, ki so dobesedno s svojim življenjem plačali svoje edino, enkratno in nezamenljivo prepričanje. In ta kriza, ki jo kliče pred nas literarno ustvarjanje samo, je lahko predmet našega razmišljanja (kot se je to tudi zgodilo lansko leto na simpoziju v Kranju) in dialoga. A kdor želi vstopiti v tak dialog in v njem tvorno sodelovati, mora najprej in predvsem obvladati obrtno, tehnično, »tehnoško« plat pisateljskega poklica, saj je drugače vsako pogovarjanje bolj mimična igra gluhih in nemih, kar pa seveda ne more zanimati nikogar, razen prizadetih in sodelujočih.

PEPELNICA

Televizijska igra

OSEBE

JACKA, 22 let, študentka
LADO, 33 let, računalničar
TATJANA, 32 let, Ladotova žena
JURE, 4 leta, Ladotov in Tatjanin sin
GROŠELJ, 49 let, Jackin oče
VINKO, 22 let, Jackin kolega
JELA, 22 let, Jackina kolegica
ERIK, 33 let, Ladotov prijatelj
MARJAN, 33 let, Ladotov prijatelj
TINCA, 33 let, Marjanova žena
in NATAKAR, TOČAJKA, TATJANINA MAMA, ŠE-
HEREZADA, gostje v disku, plesalci folklore

NEKJE V LJUBLJANI. V AVTU. DAN.

Nagla, športna vožnja katrce skoz rahel jesenski dež. Brisalca delata svoje.

Vozi LADO, očalar pri 32-ih, nekoliko strogega, razmeroma pametnega videza. Veliko prestavlja, vožnjo dobro obvlada.

Ob njem sedi JACKA, čedna 22-letnica.

Peljeta se skozi predmestje, kakor kod koz Rožno dolino, veliko je ovinkov in ustavljanja in speljevanja. Dež, pasanti z marelami. Z avtobusnega postajališča spelje mestni avtobus.

LADO: Tukaj je avtobusna postaja. Tri minutke sprehoda.

Zavijeta med bloke novejšega naselja.

LADO: Tule imava samopostrežbo. Pa čistilnico pa frizerja pa kar je tega.

Še ovinek in katrca ostro zavije proti nekemu vhodu in se zarine v kante za smeti ob njem. Motor crkne.

LADO: No, pa sva doma.

Izstopita. Jacka z zadnjih sedežev zvleče potovalko in spred prednjega sedeža dve polivinilni vrečki. Lado zaklene vozilo in ji vzame potovalko iz rok. Odklene vhodna vrata, peljeta se z dvigalom. V tretjem nadstropju izstopita. Lado odklene vrata v stanovanje. Vstopita v stanovanje.

STANOVANJE LADOTA IN JACKE. DAN.

V predsobi. Lado odpre vrata v kuhinjo.

LADO: Kuhinja. Jedilni kot. Plinski kuhalnik. To je dobro. Posode je malo, nekaj sem še nabavil. Pa špecerijo: sol, cukar, olje, makarone . . .

Jacka odpre vrata v dnevno sobo. Lado ji sledi.

LADO: Dnevna soba. Tale stol ni za sedet, pazi.

Potreplja televizor.

LADO: Škatla je pokvarjena.

Odpre vrata v spalnico.

LADO: Spalnica. Pohištvo je staro.

Jacka gleda: psiha, komoda, postelja z visokima končnicama, vendar široka kot kje v Parizu.

JACKA: Psiha.

LADO: Nabrali so staro pohištvo, tako da je stanovanje opremljeno. Kupil sem rjuhe. Blazina pa je samo ena.

Jacka se dotakne radiatorja.

JACKA: Še ne kurijo.

LADO: A te zebe?

JACKA: Ne.

O lučkah na nočnih omaricah:

LADO: Žarnic ni. Bomo nabavili. Uvedla bova beležko: zapiši vse, kar je treba nabavit.

Pomakneta se nazaj v dnevno sobo.

LADO: Tukajle – balkon. Vrata bom moral namazat. Razgled: Krim, Šmarna gora, Nanos, Bogatin, Škrlatica, Triglav, Fudžijama, Kilimandžaro, sinje morje Adrijansko . . .

Jo gleda v obraz, ona njega.

LADO: V očeh se ti smehlja blejski otok.

Lado jo objame; kratko, hitro vendar ne površno se cmokneta in umakneta noter.

LADO: Skuhava čaj?

Jacka vzame iz vrečke zavojček in ga razvije: keramični čajni šalčki in čajnik.

LADO: Res?

JACKA: Plava šalčka – tvoja, rdeča šalčka – moja. Rumen čajnik – najin. Čajnik najnik.

Lado si ljubeče ogleduje prispevek.

LADO: Kadar te ne bo doma, bom skrivaj pil iz tvoje šalčke.

JACKA: To je moja dota. Saj za na koruzo je vse dobro, a ne, lahko je malo bolj skromno?

LADO: Glavna je ljubezen.

Spet se malo cmokata.

LADO: K čaju morajo bit piškoti.

Odpre kredenco in zlete noter. Jacka odpre vrata za njim in se smeje.

STANOVANJE LADOTA IN JACKE. DAN.

Kavne skodelice na mizi: tri. Znašle so se med knjigami, zapiski in izpiski, ob pepelniku in med tremi škatlami cigaret. Za mizo v jedilnem kotu sedita VINKO in JELA.

JELA (s štajerskim narečjem): Da se ti zmeša.

VINKO: To moraš, če si človek, vse pozabit. Hitro naučeno, hitro pozabljeno. In od vseh teh detajlov ni maš nobenega pregleda nad celoto.

JELA: Zaradi dreves ne vidiš gozda.

VINKO: Namesto da bi si treniral sposobnost za sintetiziranje . . . Vprašanje bi moralo bit: označi Holandce! Ali pa: Rembrandt v kontekstu . . .

JELA: Rembrandt, 1606–1669. Ja, potem šele odpadem.

VINKO: Seveda, težko govoriš, težko nekaj povzameš, sintetiziraš, ko smo pa navajeni samo drdrat podatke.

Pride JACKA s polno džezvo.

VINKO: Podatke najdeš v vsakem leksikonu. Nesmiselno si je obremenjevat spomin.

Jacka naliva kavo.

JELA: Káj praviš, Jasna?

JACKA: Ja, nič, se bomo napiflali, pa bo.

Okušajo vročo kavo.

JELA: Jaz imam glavo kot rešeto.

JACKA: Potem boš pa spet blestela.

JELA: Srečo, zmeraj sem imela srečo. Zdaj pa ne bo. To ne more bit čisto vsakič. Tak bom pogrnila . . . potem me bo pa še bolj strah . . . ko te gleda s tistimi starimi vodenimi plavimi očmi . . .

Vinko bere zvezek. Jacka mu ga zapre.

JACKA: Popijmo v miru:

(Hrup v predsobi.)

Pogledajo k vratom, Jacka vstane. Iz predsobe stopita zimsko oblečena LADO in JURE, star kakšna dobra tri leta.

LADO: Madona, mate zakajeno.

VINKO: Študijsko vzdušje.

LADO (Juretu): Bomo kaj pozdravili?

JURE (Sramežljivo): Dober dan.

JACKA, VINKO, JELA: Zdravo. Dober dan. Živio, fant!

JACKA: A naj odprem? Za dve minutki.

Jacka odpre okno v kuhinji. Lado odpre vrata v dnevno sobo in se pomakne tja. Jure gre čisto za njim.

LADO: Se bova malo slekla?

JURE: Ja.

LADO: Da te ne bo potem zunaj zeblo.

JURE: Ja.

Lado odnese Juretov plašček in kapo v predsobo. Tudi Vinko, Jela in Jacka se umaknejo v dnevno sobo. Zaprejo kuhinjska vrata. Lado se vrne, slekel si je bundo.

JACKA: Naj se prezračí. (Juretu) A si kaj lačen?

JURE: Ja.

LADO: A si lačen? Torte pa nisi hotel jest?

JURE: Nisem mogel več.

Odrasli se malo posmejejo. Tudi Jurčku se obrazek stegne v tih, prikupen nasmeh.

JACKA: Boš kruh z marmelado?

JURE: Ja.

Jacka gre jadrno v kuhinjo.

VINKO: Kako je pa tebi ime, frajer?

JURE: Saj jaz nisem frajer.

VINKO: No, pa kako ti je ime?

JURE: Jure.

VINKO: A frajer pa nisi?

Jure z očmi išče opore pri Ladotu in odkimava.

JELA: Kaj pa boš, ko boš velik?

Jela sede na kavč in hoče Jureta potegniti k sebi v naročje, vendar se ji zmuzne k Ladotu, ki je sedel na drugi konec kavča, in se ga oklene.

VINKO: A boš dimnikar?

Jure spet išče opore pri Ladotu.

LADO: To pa ne, dimnikarji se morajo vsak dan umivat. »Jaz bi bil pa rad pacek,« a ne?

Jure se smeje bolj zavoljo Ladotove prijaznosti in ljubezni kot zato, ker bi se mu to zdel nevem kakšen humor.

JURE: Ja, pacek.

Zanima ga veliki, starinski televizor.

LADO: Televizor je pokvarjen, A greš kaj lulat?

JURE: Ne.

VINKO: A se še kaj v hlače?

JURE (Odločno in užaljeno): Ne!

Jure vzame v roke na izpostavljenem mestu razstavljeno avbo od narodne noše. Lado mu jo vzame in jo odloži.

LADO: Kje pa, to je že velik fant.

Običajne trivialnosti zamrejo. Gosta imata očitno občutek, da sta »dolžno« prijaznost do malega človeka že pokazala. Večjega repertoarja tudi nimata.

Jacka se vrne s kruhom z marmelado; lepo servirano na krožničku, s servieto. Jacka je z Juretom naravna in korektna.

JACKA: Izvoli, Jure.

Jure vzame kruh in jo gleda.

LADO: No?

JURE: Hvala.

LADO: Ampak da nisi hotel z menoj k stari mami. To mi ni všeč. Bo žalostna, če ji povem. Bova šla drugič. Drugi teden, a ne?

JURE: Ja.

LADO: Obljubiš?

JURE: Ja.

LADO: Saj veš, da ima stara mama dobre zveze z Dedkom Mrazom.

Ladotu je uspelo: Jure se nekako zakrkrne in počasi melje kruh in liže marmelado.

LADO (gostoma): Moja mama živi v Kranju. Dečko ne mara avtomobila, to je. Po mojem ima en takšen pogójen refleks, a veš, ko smo ga zmerom jutraj vozili v vrtec . . . Ga vzameš iz postelje pa v avto. Avto mu je zopr.

JELA: A ne mara v vrtec?

LADO: Ne to — saj je lušno v vrtcu, a ne, maš prijateljčke? — ampak tisto nasilno zbujanje jutraj . . .

JACKA: A veš, ko bi še spal . . .

VINKO: Čisto nasilje, terorizem.

Lado poboža Jureta, ki mu to godi. Stisne se k fotru,

malo pa je tudi nemiren: skače z ritjo po kavču.

JURE (*Ladotu*): A tukaj spiš?

LADO: Ne.

JURE: Kje pa spiš?

LADO: Tam, v sobi.

JURE (*Jacki*): Ti spiš tukaj, a ne?

Jacka je malo v zadregi, hipec omahuje.

JACKA: Ne, tudi jaz spim v sobi.

Malo mučne tišine. Jure je polizal marmelado, kruha pa je nekaj pustil, zdaj ga odloži na krožnik.

JACKA: Daj, obrišiva prste.

Jure si pusti obrisati prste in jo gleda z velikimi očmi, vendar se s telesom stiska k Ladotu.

JELA (*Jacki*): Zdaj pa menda že lahko zapreš.

JACKA: Ja, najbrž.

Jacka gre v kuhinjo.

(*Sliši se zapiranje okna*)

JURE: Náš televizor pa ni pokvarjen. Pejva, bova gledala risanke.

Ladotu je nekoliko nelagodno.

LADO: Zdaj je še prezgodaj za domov.

JURE: Pa pejva k stari mami?

Jasna v kuhinji pospravlja šalčke od študentovske kave. Lado za hipec celo premišljuje, gleda na zapestno uro.

LADO: Za k stari mami je pa prepozno.

Jela in Vinko se zganeta. Jasna je že sedla h knjigam.

JELA: Dajmo, študentje.

Odideta v kuhinjo. Vinko naredi Juretu izmed vrat hecno grimaso in zapre vrata. Jure se nasmehne Ladotu.

LADO: A je hecen, a?

Jure prikima, oklepa se ga, se smehlja. Vendar z mislimi je že naprej.

JURE: Kdaj bo sneg?

LADO: Kmalu. Se bova sankala.

Lado ljubkuje Jureta. Jure se smehlja.

DISKO. NOČ.

Hrupna luknja: pol disko pol bife; v bifejskem delu so luči spuščene nizko nad mizce v separejčkih. (Sodobna plesna glasba.) Za eno mizco sedijo: ERIK, bradat, okrogel, dobrovoljen dečko z malo vsiljivim humorjem; MARJAN, molčeč, na videz dolgočasen, zadržan, dolgolas, sicer pa uglajen mlad gospod, in TINCA, njegova drobna, fina, porcelanasta ženka; pa JACKA, očitno nemirna. Ravno kar se pri mizi mudi NATAKAR, prinesel je novo buteljko, odnaša staro.

ERIK: Kje je pa pivo? Še pivo za gospodično.

JACKA: Pivo sem prosila.

NATAKAR: Bó, vse bó.

Natakar odvihra. Jacka gleda za njim: v resnici pa jo zanima nekaj pri šanku. V drugem koncu brloga: ples.

ERIK: No, in potem?

TINCA (*Marjanu*): Boš ti povedal?

MARJAN: Kar ti daj.

TINCA: Zahtevala sem oskrbnika. »Mi smo plačali akontacijo za planinski dom,« sem rekla, »do šestega januarja, kako da potem nimamo rezervacije? Akontacija ja, rezervacija pa ne?«

MARJAN: »Morate razumet, napaka, se zgodi,« pa tako pa nekaj se je ven vlekel, »personal fluktuira« ...

TINCA: Rajši povej, da si potrdilo pustil doma.

MARJAN: Kje bi si mislil človek, da se lahko zgodi kaj takega.

Jacka dobi pivo; natoči si ga in pije, vendar še naprej gleda samo proti šanku.

TINCA: Sem rekla: »Kje bomo zdaj silvestrovali? A naj gremo nazaj dol – ravno zdaj bo temà? Kje bomo pa spali?«

ERIK: Se pravi, so vas prebukirali?

Erik gladko zeksa glažek vinca.

TINCA: Daj mir – oskrbnik je dobro vedel, ampak hotel je eni svoji klapi dat našo sobo.

MARJAN: Nam pa je ponudil dvoposteljno kamrico, pa da bo privlekel še zložljive postelje ...

TINCA: »Ni govora,« sem rekla, tako sem se ujezila, »mi smo vzeli dopust, jaz bom sporočila na planinsko društvo,« poslušaj, sem rekla, »bom sporočila tovarišu Hinkotu, boste videli, boste imeli sitnosti ...«

Odpre usta: kot riba.

TINCA: Tako je pogledal.

Ponovi grimaso.

TINCA: »A mislite: Hinko ... Hinko Čuček?«

Se zasmeyejo.

TINCA: »Čuček, Čuček, ja, tega mislim,« sem rekla ...

MARJAN: To pa je moj svak: mož od moje sestre.

TINCA: In je bilo prec urejeno.

Jacka je menda precej žejna: dolgi požirki.

TINCA: Vidiš, ampak to ni prav.

MARJAN: Če ne bi imeli gorenjske zveze ...

TINCA: In so potlej spravili v to malo sobo eno mularijo, tista oskrbnikova klapa je dobila je dobila pa ta veliko sobo, takšno kot mi. Ampak smo se potem res v redu imeli, a ne, Marjan.

MARJAN: Precej v redu.

TINCA: Takšno krasno vreme ... Res, prima.

Jacka ne zdrži: vstane in gre k šanku. Njen obraz v utripanju luči znad plesišča.

Pri šanku stoji LADO In se pogovarja s TATJANO, športno elegantno mlado žensko: njegova žena.

Z Jackinim prihodom se pogovor med zakoncema pretrga. Ženski se očitno ne vidita prvič. Pozdrav sicer ni prav ognjevit, vendar čisto korekten.

Jacka stopi tesno mednju.

TATJANA (*Ladotu*): S kom pa si?

LADO: Marjan in Tinca pa Erik.

TATJANA: O, Tinco grem pa pozdravit.

Tatjana se obrne k svoji prvi sosedki za hrbtnom in ji nekaj reče, ona prikima, Tatjana gre k mizi. Jacka stopi na njeno mesto.

JACKA: Zaspala sem.

LADO: Ja, saj bomo šli.

JACKA: Bova čakala druge?

LADO: Skupaj smo, ne.

JACKA: Erik se ne bo premaknil.

LADO: Ja, Erik je žejen.

JACKA: Nisi dosti boljši.

LADO: Nocoj mi pa res paše. (*premor*) Sva se pogo-

varjala, jaz bi rad, da bi šel ta mál v Kranj k mami za tisti teden, ko gre gospa Patricija smučat . . .

JACKA: Misliš: Tatjana.

LADO: To bi bila prava stabilizacija za materin dušni mir. (*šepeta*) Dekliščino imajo. Tistale ta dolga zaplujе v zakonsko lukо. Drugič.

JACKA: Saj me ne zanima.

LADO: Ko bi poznal srečneža . . . Lahko bi mu rešil življenje. Kako hohštaplorsko se držijo pičke, ko da me ne bi poznale . . . Patricija je lahko normalna, teh revc je pa sama zamera . . .

JACKA: Ne bodi hinavski. Če si lahko z njo prijazen, zakaj se ji za hrbtom posmehuješ: »Patricija«?

LADO: S teboj se lahko tako pogovarjam, ti si moj človek.

Pogovor hoče bit prepirček.

JACKA: To je hinavsko, in tega ne maram.

LADO: A nisi moj človek?

JACKA: Sem, ampak . . . A res ne razumeš?

LADO: Pravi, da Jure v Kranju nima komforta — a ni to trapasto?

JACKA: Njej povej.

LADO: Boš kaj pila?

Sam počasi srka, očitno vino.

JACKA: Ne, ne bom. — Hvala.

LADO: A smo zato živina, če ni kopalnice? Ni kopalnice, pa je! A sem jaz zato kaj slabši? Šestindvajset let nisem imel kopalnice, pa sem ravno tako zdrav. Zdrav, lep in pameten.

Jacka se ne nasmehne.

LADO: Pa ne more bit Jure en teden brez kopalnice? Mama bi jokala ko dež, če bi jo slišala. Pa tako jo ima rada.

Z Jackinega obraza se bere, kako čuti, da so stvari v tem moškem, do katerih je doiga in negotova pot: stoji pred njim kot pred kakšnim zidom.

LADO: Ne boš pila?

JACKA: Ne, saj sem rekla.

Lado ujame točajkin prost trenutek.

LADO: Še dva deci šipona, prosim!

TOČAJKA: Trideset.

Lado ji izroči kovance.

LADO: U, kako paše. Boljše zdrav pa bogat kot pa bolan pa reven. (*premor*) Globlje sem zagazil, kot sem mislil.

Ko je Lado malo okrogel, postane nekako zdrizast. Jackin pogled izdaja, da ji je malo tuj in skoraj zoprni; mlade ženske imajo rade moške, ki se obvladujejo, ki so trdni, ki ne kažejo — če ne kažejo, nimajo — ranljivih točk. Od mize pride Marjan.

MARJAN: Ustava sicer izrecno dopušča odcepitev, vendar je separatizem politično nezaželen, zato vaju v interesu koherence omizja vabim v pijani objem federacije. Sam pa imam eno pot, pardon.

Marjan je videt opit. Jacka se malo smehlja.

LADO: Kurba, dela se. Zmeraj se dela. Hoče pokazati, da se ga upa napit tudi vpricho Tince.

JACKA: Spet opravljaš.

LADO: Ga poznam. Bi plesala?

JACKA: Saj še stojim težko.

LADO: Mogoče bi te rokenrol zbrihal?

JACKA: Kaj, a bi ti rad plesal?

LADO: Ne, nasprotno, ampak jaz sem zato na svetu, da tebi ustrežem, če je le mogoče. In ker si taka plesalka . . .

Od mize se vrne Tatjana. Dobro volje je, sproščena, privlačna.

TATJANA: Pri mizi vaju pogrešajo.

LADO: Premisli, Tatjana. Trikrat ustrežeš: meni, Juretu, še najbolj pa mami. Premisli, no!

Jo kratko stisne za roko.

TATJANA: Ne vem. — Osemindvajsetega grem.

S tem je očitno potrjeno.

LADO: Za en teden.

Za trenutek Jackin obraz.

LADO: Lepo mu pripravi obleko pa vse za en teden. Če je treba kaj kupiti, kakšne rokavice, pulover, čevlje — naredi spisec: brez skrbi. — Bo vesel, veš.

Tatjana ga gleda naravnost v oči.

STANOVANJE LADOTA IN JACKE. DAN.

Poznojanuarsko jutro. Znano stanovanje. LADO je sam v samem dolnjem delu pižame.

Ves boder odpre okno in telovadi. Ura je kakšnih devet. Razmigava najprej rame, kot boksar, potem dela pregibe bočno v pasu, nekaj hitrih počepov, nekaj skleč, malo karateja, vse hitro, lahkotno, tudi površno. Zapre okno, gre v hladilnik, sklompa jogurt in ga počasi pije. Naglo ga odloži, dvigne prst, zaškili.

LADO: Zdajle, zdajle, ta trenutek!

Plane k vratom na balkon, jih odpre, pogleda dol, gleda, se vrne, zapre.

LADO (*kot bi pel, nekako obredno*): Sem se zajebal. Mislim sem: zdajle koraka čez parkirišče, a nje ni! Kod neki hodi, kod se mudi? V meni vre želja po poštemem zajtrku, v meni divjá dívja sla po njeni brhki navzočnosti.

Se zvali na preprogo v dnevni sobi in naredi svečko.

LADO: Rekel sem, včeraj je bilo: Jo grem počakat, ko je šel tako sneg, ampak se ne mudi: kadar že se postavim čakati na avtobusno postajo in štet vozila, vselej bo prišla šele s četrnim avtobusom. In res: prišla je s četrnim avtobusom. Nezmotljiv instinkt.

Naredi most.

LADO: Ali: grem v knjižnico, da bi jo zbežal ven, ker mi v prsih buči nizdol mogočen slap in nočem bit brez nje — a je ne srečam sred stopnic, ko gre na kavo? Na tleh sede dela predklone.

LADO: Zdajle, zdajle!

Plane k vratom na balkon, zastane, se požene v predsobo, spet k balkonu, negotov je . . .

LADO: Kje si, kje si? Radar, radar, ugotovit smer!

Pri vhodnih vratih se oglasi zvonec.

LADO (*kriči*): Aaaaaaaa! Zadel sem, zadel sem! Parapsihologija, telepatija, okultizem!

Plane k vratom stanovanja, v njih ni ključa, divje skoči k plašču, ki visi v predsobi, poišče ključe . . .

LADO (*še kar kriči*): Aaaaaaaa!

Odpre vrata, napol nag, zunaj stoji GROŠELJ, čeden, velik, lepo oblečen gospod s poslovnim kovčkom v

roki.

GROŠELJ: Dober dan.

Lado zelo debelo gleda.

LADO: Dober dan.

GROŠELJ: Aleksander Grošelj moje ime . . . Vi ste najbrž Lado Jamnik.

Lado pogleda še bolj debelo, nastežaj odpre vrata, oba sta zmedena, da se niti ne rokujeta.

LADO: Izvolite naprej! Slecite plašč . . .

Lado z veliko, teatralno gesto odkaže Grošlju obešalnik v predsobi in gleda moža, ki se počasi, pozorno, malone obredno slači: obesi plašč, vtakne šal v rokav, odloži klobuk na polico. Od diplomatskega kovčka pa se ne loči, vzame ga v roko in obstane sred predsobe: prava podoba poslovnega moža, ko z reklame za letalsko družbo. Lado je še zmerom presečen.

LADO: V kuhinjo . . . V dnevno sobo . . . Kakor hočete . . .

Grošelj še zmeraj stoji skoraj mirno; dedec je nekoliko pompozen.

GROŠELJ: Rad bi govoril s svojo hčerjo.

LADO: Ja, je pa ni doma. Izvolite naprej . . .

Mu odkaže kuhinjo, kjer je miza res bolj primerna za pogovor (ali tudi šah) kot tista nizka mizca v dnevni sobi. Medtem ko Grošelj odmerja korake v kuhinjo, si Lado v predsobi bliskovito nadene oba dela trenirke.

GROŠELJ: Pa kmalu pride?

LADO: Zdajle sem mislil, da je ona.

Res je: Grošelj je pompozen.

GROŠELJ: Po pravici povedano, nisem se nameraval srečati z vami. Mislil sem, da ste v službi.

LADO: Zdaj največ delam ponoči . . . Kadar je računalnik prost.

GROŠELJ: In kje je moja hči?

LADO: Že zgodaj je šla, imela je nekaj na fakulteti. Boste kavo.

GROŠELJ: Hvala lepa, ne.

LADO: Po mojem mora biti vsak čas doma.

GROŠELJ: Kot rečeno, nisem se nameraval srečati z vami, in če vas motim . . .

LADO: Ne, zakaj. Upam, da ne motim jaz vas?

GROŠELJ: Jaz sem pravnik. Povedal vam bom naravnost. Nisem navajen ovinkariti. Nam ni všeč, to boste razumeli, da se je Jasna odselila. Ni nam všeč, ona mora študirati, to je zdaj prvo . . .

LADO: Tu študira . . . Če je treba, gre sedet v knjižnico . . .

GROŠELJ: V Domžalah ima udoben in prijeten dom.

LADO: Ob besedi »udoben« mi rata slabo.

GROŠELJ: Seveda, zato pa ste najeli tole udobno stanovanje. Da vam rajši rata slabo.

Lado ga strmo gleda.

LADO: Tukaj ji nič ne manjka. Sicer pa je to njena izbira, a ne?

GROŠELJ: Ne bodite nestrpni . . . Če ste me povabili noter . . .

LADO: Poslušam.

GROŠELJ: Takole je. Nisem navajen ovinkariti. Ni nam, všeč, da je zapustila dom, vendar je naredila to pošteno, četudi mogoče neobzirno. Povedala je in

odšla; sporočila je naslov, da jo človek v sili najde . . . Mi se nismo nič sprli, čeprav nam ni všeč. Nobene zamere ni. Torej, mi je zdaj ne bomo zavrgli, ne bomo je . . . prekleli . . . Tudi, ne smete mislit, se nič ne zgražamo . . .

Grošelj privleče na dan vžigalnik in cigarete.

GROŠELJ: Jaz sem pravnik, jaz poznam življenje. Tudi vem, kaj so čustva. Se ne zgražam. Navsezadnje je tudi naše pravo dokaj ažurno upoštevalo dejansko prakso . . . Republiški zakon iz leta 77 o zakonski zvezi je jasen, formalna in neformalna zakonska zveza sta tretirani faktično enako . . .

LADO: Ja, vem.

GROŠELJ: Seveda veste, jasno da. No, to sem hotel reči: z ženo ji hočeva pomagati, materialno in drugače.

Grošelj ne gleda več strmo v Ladota.

GROŠELJ: Jasna je najina hči . . . najina kri . . . in ne bo ostala sama, dokler jaz s temle migam.

LADO: Kaj naj vam rečem? To je lepo, pametno, ta strpnost . . . Navsezadnje pa tudi edino prav in pošteno.

GROŠELJ: Boste kadili?

LADO: Ne kadim, hvala.

GROŠELJ: Meni pa dovolite, kanede?

LADO: Seveda, izvolite.

Lado od nekod poda na mizo pepelnik.

GROŠELJ: Prvo, prvo, kar je njena dolžnost, je, da doštudira. Potem vse drugo.

LADO (*čvrsto, odločno*): Jaz o ničemer ne odločam v njenem imenu. A se vam zdim takšen tiran al posestniški tip al kaj? A sem jo ugrabil? A sem jo ukradel? Jo maltretiram? Jo silim v ta konkubinatus al jaz ne . . . Kaj bi vi radi?

GROŠELJ: Mi ji želimo dobro.

LADO: A jaz pa živim z žensko zato, ker ji ne želim dobro.

GROŠELJ: Njena sestra se je prehitela.

LADO: Polnoletna je, ne potrebuje skrbnika.

GROŠELJ (*patetično*): Vsak človek koga potrebuje.

LADO: Pa saj ima vas, hvala bogu precej normalne starše; ima navsezadnje mene, ki me tudi nima zato, ker bi ji bil odveč . . . Res ne vem, o čem govoriva.

GROŠELJ: Rad bi pojasnil – predvsem njej, ko pride – da nobena stvar ni dokončna.

LADO: Ko da sama ne ve.

GROŠELJ: Malo časa se poznata . . . A me poslušate? Premislila nista nič. No, vsaj ona ni kaj dosti premislila.

LADO: Premislila je.

GROŠELJ: Vi se niste razvezali . . .

LADO: O tem se ne bom pogovarjal z vami.

GROŠELJ: Vsa stvar je zapisana samo na vodi, kakor se reče . . .

LADO: Tako to je. Zmerom. Kakšno garancijo pa lahko človek da človeku? Kakšno kavcijo? Prisego? Lahko da se razideva še danes – al pa nikol.

GROŠELJ: Vidite, kako je stvar negotova. Sami pravite. Zato je naša želja, da se ne prehit.

LADO: Kako prehit? Jaz vas ne razumem.

GROŠELJ: Poglejte, nerodno mi je govoriti o tem: nje-

na sestra se je prehitela.

Lado nepremično zre v Grošljo.

GROŠELJ: A vam moram čisto naravnost povedat?

LADO: Lepo prosim.

GROŠELJ: Rodila je. Ima hčerko, mi vnučko . . .

LADO: In vsi ste zadovoljni . . .

GROŠELJ: Zdaj smo že zadovoljni pa srečni . . .

Trikrat potrka ob les mize.

GROŠELJ: . . . Ampak najprej smo bili pa jezni.

LADO: In zdaj se bojite bit še enkrat jezni in potem še enkrat srečni?

GROŠELJ: Le ne posmehujte se, če ne razumete.

Lado se smeje, da kar vstane.

LADO: Domač sadjevec imam, saj ga boste en štamperele?

Grošelj je videt kot užaljen orel.

GROŠELJ: Hvala.

Lado spet sede.

LADO: Ne bi vam rad izdal kakšne Jasnine skrivnosti, pa vam vseeno povem, da še zlepa ne boste ne jezni ne srečni.

Grošelj je zelo pozoren poslušalec.

LADO: Vzgojili ste namreč hudo ambiciozno žensko. (hudo resno) po diplomu magisterij, študijska potovanja, veliki muzeji sveta: Firence, Pariz, London, Madrid, Amsterdam, Milano, New York, Leningrad, Rim . . . Svetovljanstvo s feminističnim nadihom. Diktat sodobnosti.

Grošelj je kisel; hkrati ko je ponosen, mu nekaj ni prav.

LADO: Otroci so po njenem igračka za krizo srednjih let . . . Lahko da boste prej pradedek, če se bi . . . še vnučka . . . prehitela.

Lado se smeje dovtipu.

GROŠELJ: Vseeno bi malo šnopca.

Lado se dvigne, pa tudi Grošelj. Lado gre v bife v dnevni sobi po flašo in šilce.

GROŠELJ: Ne vem, kako naj vam rečem. (z žarom) Če bi seveda nanese . . .

Lado mu natoči, Grošelj sede.

GROŠELJ: Mi ne bi delali problema, to ne. Za otroka bi bilo poskrbljeno. Hvala bogu, materialnih skrbi nimamo. Ničesar mu ne bi manjkalo. Za vnučko skrbimo, kot le moremo. Tudi za vnuka bi seveda lepo skrbeli, če bi nanese. Naša hiša je velika. Zadaj je precejšen vrt. Moja žena ni bila nikoli zaposlena. In kakor jaz ima tudi ona rada otroke. Imela sva neke težave, zato sta bili samo dve hčerki . . . Po Jasni ni bilo več otrok.

Umolknje.

V ogledalu v predsobi pa je videti JACKO, kako stoji sred zrcalne predsobe, čeprav v resnici še ni prišla domov in je prava predsoba prazna.

JACKA: U, kako sem premražena. Saj končno sem že skoraj doma . . . Na, oba lifta sta čisto navrh! Kar peš grem! Skoraj doma, skoraj na toplem! A moj dečko še spi? Kaj se mu sanja? Sem že v prvem nadstropju.

Grošelj pije žganje.

LADO: Je dóber, a ne?

Grošelj molče prikima; kaj pa če?

Spet Jacka v ogledalu.

JACKA: Lahka sem kot srna! Drugo nadstropje, še malo, še nekaj stopnic, pa vtaknem ključ v ključavnico – tule v roki imam ključ – in čisto potihem odklenem, se slečem in padem k ljubčku v posteljo, kamor tudi spadam. Pa sem se le malo zadihala.

Sliši se v ključavnico penetrirati ključ.

JACKA: Ključni so notri. Je že vstal.

Lado nataka Grošljo novo šilce, ta se pro forma brani z gesto. (Dva kratka cingca.) Možaka reagirata na zvonjenje.

Zdaj je ogledalo prazno; Lado pohiti po predsobi in odpre Jacki. Jacka vstopi.

JACKA: Brrr, kje je Titanic, da ga potopim?

Odloži, odvrže polivinilasto vrečko in ortentalsko torbico, v kateri nosi poleg običajnih ženskih reči še zvezke in pisala. Zaloputne vrata in se vrže na Lado, ki je precej tog.

JACKA: Prišla je ledena gora! (Seksi zacvili in zagodnja.)

V tem čez Ladotovo ramo zagleda očeta Grošljo, ki stoji pri vratih iz predsobe v kuhinjo in strmi v par. Čeden moški obraz.

NA ŠPICI. DAN.

Zasnežena Špica. Sončno popoldne v zgodnjem februarju. LADO in JACKA se sprehajata ob zeleni Ljubljani. Lepo je, sneg je bel, čist, svetel. Par hodi s počasnim, ležernim korakom. Nista objeta, vendar stopata tik. Lado kdaj pobere sneg, zgnete kepo in jo vrže v prazno ali v reko ali v kakšno vrbo.

JACKA: Včas te nič ne razumem. Praviš, da sva edina na svetu, ki živiva tako, kot nama paše, pa da sva blazno svobodna, zraven pa se jeziš na službo pa na vse pa cviliš pa renčiš pa se nikoli ne posmeješ.

Lado gleda daleč naprej, ko da ne posluša.

JACKA: Ti si tak človek, a ne vidiš, da bi zmeraj rad kakšno veliko, bistveno spremembo, zmeraj nekaj čakaš, zmeraj nekaj še le bo. Ampak ne bo. Star si triin-trideset let in tvoje življenje se je že zdavnaj začelo. Velike spremembe se nikoli ne zgodijo. Je življenje premajhno. Ne moreš kar ene oči zapret pa odpret druge pa bit nekaj novega.

Lado jo stisne k sebi. Stiska jo za oba.

JACKA: Zdaj te je pičila ta tretja stopnja. Prav, študiraj, bodi strokovnjak, še doktoriraj zaradi mene, kar hočeš, ampak ne pričakuj od tega, da te bo spremenilo. To je tako kot v popevki: »Ti si ti in nihče drug.« (je zapela) In te ne razumem. Zraven pa ves čas hvalliš, kako se imava v redu.

LADO: A se nimava?

JACKA: Saj ne rečem, da ne, ampak ti hočeš spremembe. A ne vidiš, da se skrivaš pred samim seboj? V resnici ti ne gre za tretjo stopnjo, sploh se ti ne ljubi študirat, gre ti za to, da začneš nekaj novega. Lado, a ne vidiš?

LADO: Pretiravaš.

JACKA: Nič ne. Pri tebi je vse začasno . . . Zraven se pa slepiš, da boš z naslednjo potezo enkrat za vselej

speljal reči v pravi red; al kako naj rečem.

LADO: Ja, kar tako reci.

JACKA: Vse je začasno. Stanovanje je čisto dobro; zakaj se ves čas pripravljáš, da bi začel iskat kaj novega? Služba ti ni všeč, pa si pravi mali bog. Sitnež si. Pa pri meni: to ti ni všeč, ono ti ni všeč, najbrž ti jaz nisem všeč. Naveličal si se me. A ne vidiš, Lado? Prijatelji ti niso všeč, nič ti ni všeč.

LADO: U, kako sem sebičen. Menjam svoje življenjske sloge kot srajce, in za mano ostajajo uničene eksistence njih, ki me ljubijo. Ne ga srat, Jacka.

JACKA: Ne gre zame. Tebi odpiram oči.

LADO: Nikomur nisem nič dolžan.

JACKA: Jebenti, a res ne zastopiš?

LADO: Kamor koli grem študirat, ti greš z mano.

JACKA: Ne govori, kar še sam ne verjameš.

LADO: Mlad človek bi moral potovati. Najprej kakšnih pet let samo potovati, potem pa še malo študirat. Potovanja razširijo pljuča: kapaciteta za vaterpolo.

JACKA: Kadar ti kakšen pogovor ni všeč, hitro spelješ témo drugam.

LADO: Kakšno témo? Katero témo?

JACKA: Pogovarjala sva se o tebi. Pravzaprav: jaz sem govorila. Hočem ti dopovedat, da se nimaš dobro, dopovedujem ti, ker sam nočeš sprevidet.

LADO: Pa ti: se maš dobro? Je vse v redu, tako kot je?

JACKA: Jaz nisem takšen idealist.

LADO: A jaz sem pa idealist?

JACKA: Ja, si. Nekaj si zamisliš, in če potem ni čisto stoprocentno po tvoji zamisli, boš vse podrl in začel nekaj čisto novega.

LADO: Čaki mal: kaj bom podrl? A jaz kaj podiram? A jaz gnjavim a ti gnjaviš?

JACKA: Ti gnjaviš. Molče gnjaviš. Zato ker si nezrel. *Lado je osupel, malo mu gre na smeh.*

LADO: Pri tvojih letih bi malo premislil . . .

JACKA: Nič ni važno, koliko je kdo star. Ti se zasanjaš pa vržeš rolete čez oči pa se ti kažejo same idile, pastirčki pa zelene travce, potem se pa zdramiš, pa se čudiš.

LADO: Precej neusmiljena znaš bit.

Na Ljubljani obrača fanatičen kajakaš.

JACKA: Sploh se ti ne bi ljubilo študirat. Saj ti ne gre za to. Tudi za naslov ti ne gre . . . A ti gre za denar? Tudi ne! Spremembo hočeš. Zbežal bi rad? Malo poguma, fant, malo korajže . . . Malo . . . kako se reče? — zdržljivosti, vztrajnosti, no, malo trme.

LADO: kaj potem še delaš z menoj, če sem tak zajebanc?

JACKA: Saj nisem rekla, da si zajebanc. Pravim samo, da bi ti bilo lažje, če bi malo manj pričakoval, da se bo vse okoli tebe prilagajalo tvojim sanjarijam.

LADO: Daj, nehaj. Sem mislil, da kaj bolj štekaš. Vse si blazno poenostavila.

JACKA: Saj tudi je enostavno.

LADO: A naj si dam operirat možgane? Zabetonirat srce? Kaj?

JACKA: Dosti bo, če malo pogledaš okoli sebe pa vase. Najbrž ti bo hudo. Ampak saj nisi sam. *Se ga oklene pod roko.*

LADO: Sem. Še ti si proti meni.

Zdaj sta že gori, na cesti. Tam ima Lado parkirano katrco.

LADO: Te zapeljem?

JACKA: Teh bogih sto metrov?

LADO: Teh nekaj dragocenih sekund sva lahko še skupaj.

Sedeta v avto, se odpeljeta. V avtu.

JACKA: Me prideš nocoj počakat k folklori?

LADO: Aja, torek.

JACKA: Ti nikoli ne veš, kateri dan v tednu je. Torek: folklor.

LADO: Rad bi imel perutnice. To bi letal. A — kako bi letal!

Jackin obraz: malo žalostna, malo tudi nataktnjena.

STANOVANJE MARJANA IN TINCE. NOČ.

Stanovanje je lepo, precej drago opremljeno. Velika dnevna soba. Zvečer. Intelktualni MARJANov obraz globoko potoljen v dlani. Pred njim šahovska deska, figur malo, nasprotnikov stol prazen. Ob deski šahovska ura, Marjanova četverokraka zvezdica se neusmiljeno obrača. Marjan se pretegne.

MARJAN: Prav, nascal si me.

Marjan vstane od šaha. Oblečen je v domačo haljo. Pridruži se LADOt, ki si pri jedilnem pultu oblaga kruhek, da bo obložen.

MARJAN: Si močnejši, ampak pozicija ni zgubljena. Čas, čas je rabelj hudi. Spregledal sem lovca, to me je pokopalo.

LADO: Slabo si igral; nisi se skoncentriral.

MARJAN: Ja, nič, zgubil sem, pa je. Se vdam. *Se rokujeta.*

LADO: Jaz sem pa zmagal.

MARJAN: Ti si pa zmagal.

LADO: Ti zgubil, jaz zmagal.

MARJAN: Ti zmagal, jaz zgubil.

LADO: Poraženec, to si.

MARJAN: Poražen, povožen.

LADO: Potlačen.

MARJAN: Lačen.

LADO: Požrešen.

MARJAN: Nenasiten.

LADO: Nezbirčen.

MARJAN: Zadirčen.

LADO: Žvirca.

MARJAN: Žvarovna.

LADO: Žvala.

MARJAN: Žvahta.

LADO: »Žvó — ejga, mal bolj žvo stop, če ne, namo nkol gor!«

MARJAN: »Ejga, na morem naprej, mi kolena manjkajo, sem jih pojedu!«

LADO: »Se je pa koj dol zakotalu. Ko smo do nega pršli, je bil že čist trd pa mrzu.«

MARJAN: »Smo ga celo noč na peč dajal, pa je zmeri dol padu.«

LADO: »Je celo noč ropotal, nismo mel nobenga spajna.«

*Žvečita in nabadata na zobotrebčke razne užitne do-
brote.*

MARJAN: Pa še en bik je porivu na skupnih ležiših;
sej če je baba cviliva, že še, ampak dec, kok je rulu.

LADO: Je vohka cviliva, če jo je pa za ušesa vleku.

MARJAN: Je vohka rulu, k mu je pograd jajca pršip-
nu.

JACKA in TINCA: *nekaj šivata, te barve in te cunje se
bojo pojavile na maškeradi, zapomnimo si jih.*

TINCA: Humor je pa na višini.

MARJAN: Ni visok, tok je globok, da ga ti ne zastopiš!

LADO: Globok pa širok.

Tinca se nekaj zmrduje.

MARJAN (*se zadere*): Pust gojzarje, za v hribe je tre-
ba met srce!

LADO (*tiho, milo*): Srce, v src not pa en kristalen lu-
ster, ki mu nikol elehtrike na zmanka. (*Oglasi se
zvonček.*) Marjan gre odpret.

LADO: Najprej ga pršponej!

MARJAN: Ga oropam in pobijem.

*Čez hip v vratih zasije ERIK: v roki nosi petlitrski de-
mižon. In bos je, v nogavicah.*

ERIK: Moje spoštovanje!

LADO: Naše sanje — tvoje spoštovanje!

MARJAN: Ne bi blagovolili natakni copate?

ERIK: Po čem pa so?

MARJAN: Ako jih pojedete pri nas, ne bodo dragé; do-
mov zavrt, pa vas ne pridejo zastonj koštat.

ERIK: Te pa mi jih dajte en par; pa kumarico vmes.
*Marjan se globoko prikloni, plašč Erikov je vrgel čez
roko, igra lakaja, hiti spet v predsobo.*

*Tinca in Tatjana sta očitno našli stik. Tinca je spretna:
pajacasto oblačilo v njenih rokah bomo kasneje pre-
poznali.*

*Marjan se vrne. Lado pretaka vino iz demižona v po-
risan keramični vrček.*

ERIK: Mogoče bi bilo lepo, če se opravičim: priznam,
da je zamuda znatna.

Lado: ko da je čakal na to.

LADO: Zmenili smo se ob sedmih, na, zdaj bo pa
devet.

Erik hoče stvar pogladiti. Spravljivo.

ERIK: Pol devetih je, no. Saj pravim, da se opraviču-
jem.

LADO: Opravičit se ni težko, težko je bit točen.

ERIK: Ponosnemu človeku se je težje opravičit kot
počasnemu pohitet. Bil je splet nepredvidljivih, ven-
dar izrazito objektivnih okoliščin.

LADO: Moraš bit v ta malem bufetku, dokler ga ne
zaprejo. Kaj tam vidiš, ne vem. Pri sebi imaš pet litrov
dobrega domačega vina, pa piješ brozgo v tisti uma-
zani luknji.

Erik je zdaj užaljen. Reagira napeto.

ERIK: Spoved? ura samokritike? Vračam knjižico.

LADO: Če veš, da čakamo vino, če smo se zmeni-
li...

MARJAN: Saj je vseeno! Bomo pa kasneje nacofani.

ERIK: Pa ja, spijmo lepo, pôl gremô pa še v disko
surfati.

Jacka ravno z zobmi pretrga nitko.

JACKA: Ma daj, ena urca goraldol.

LADO: Gor al dol se piše narazen.

JACKA: Pardon, sem se zatipkala.

LADO: Pa tudi — pričakujem, da držiš z menoj, kadar
vodim kakšen idejni boj; imam prav, nimam prav, to ni
važno. Ne razumem: kadar imam v kakšni stvari prav,
mi vsi pritrujete, kadar sem v zablodi, me pa pobijate.
MARJAN: Svet je krut. Življenje je težko. Smrt —
neizbežna.

ERIK: Ljubezen sladka. Vojna neusmiljena. Gnoj kori-
sten.

*Marjan galantno postreže damama: Tinci vino v viso-
kem kozarcu s pečljem, Jacki novo flašo piva.*

LADO: Res je, in pomlad dražestna, a muzika opojna.

ERIK: Dvigam to čašo rujne omame na vaše zdravje,
gospod prezident, na zdravje vaših gospodov mini-
strov in na poglobljanja prijateljstva med najinima
ljubljenima domovinama in na mir in blaginjo vsega
človeštva!

Erik in Lado trčita.

MARJAN: Ta mladina pije pa samo pivo.

ERIK: Prazna, gmajn pijača.

MARJAN: Sploh so čudni.

Jacka, ki ji je to namenjeno, se postavi po robu.

JACKA: Ja? Kaj je pa narobe?

MARJAN: Mi smo uvedli normalne frizure, normalno
obnašanje, normalno obleko... Bili smo prva in
zadnja normalna generacija.

ERIK: Pivo te zabija. Neduhovita gestapovska pijača.

TINCA: Jaz mam včasih čisto rada pivo.

JACKA: Al pa džintonik; poléti.

MARJAN: Mladina pa spet: kratke frizure, brijejo se,
nosijo klasične, ponavljam: klasične rekelce... bele
srajce... Kravate! Kravate si privezujejo okoli vratu.

ERIK (*pretirano krikne*): Sramota! Ostudno!

MARJAN: Mi smo včas še kakšen džoint zvili... Tin-
ca, sva vlekla travo, a ne? Še v Afganistan sva šla,
da sva se betonirala... Mladina pa samó pivo pa
kravate.

ERIK: O, moja treznost bo pa počasi pete pokazala.

LADO: (*zbode*): A že? Se ji mudi?

ERIK (*preobčutljivo*): Že, patron. Pardon.

TINCA: Kaj sta vidva tako nataknjena?

LADO: Jaz nisem nič nataknen.

ERIK: Si. Saj te vidim. Nataknen si ko ražnjič.

LADO: Tole postaja pa napet.

ERIK: Skoraj našest.

*Se objameta, vendar stvar ni čisto nedolžna. Lado
rad zbada Erika. Zdaj bi oba rada reč zgladila.*

MARJAN: Ja, tle ni kaj: Čehi so dobri muzikantje.

*Vsi se malo umirijo. Jacka natakne Tinci očalno mas-
ko s tančico in povezne nanjo klobuk.*

*Ženskici vstaneta in si, ne da bi slekli sedanja oblačila,
pomerjata pustovanjska. Tinca bo nekakšen pa-
jac: beli klobn? Zdaj je tudi že zelo očitno našminka-
na: poudarjene tenke ustnice, veke živo posrebrene,
obrvi precizno zrisane. Na Jackini glavi se znajde sta-
romoden ženski klobuk z mrežico; sicer dolgi lasje so
zadaj v hipu speti; videti je kot iz dvajsetih charle-
stonskih let. Erik: na okroglem obrazu pilotska očala.
Marjan: hitlerjevski brki in škricljast alpski klobuk s
petelinjim peresom in poln značk. Lado: clarkgablov-*

ski brki in svetel plitev klobuk. Ko da se ne opazijo: kot voščene lutke, padle iz kakšnega drugega v ta čas. Dobro smo si jih ogledali, in že so se vrnil v prejšnji čas in prejšnjo podobo.

MARJAN: Kako zdaj, a naj skuhamo te večne špagete?

LADO: Če smo lačni . . .

ERIK: Referendum: vsi smo za, kot zmeraj.

Marjan natoči vodo v posodo in dela za štedilnikom.

MARJAN: Tinca, boš gledala, kdaj bojo al dente?

TINCA: Bom, Koki, veš da bom.

MARJAN: Moja ženska ma nezmotljiv filing, kdaj so špageti ta pravi.

Erik spet gladko zeksa kozarec.

ERIK: Se pravi, bo samo ona vedela, a jemo dobro al slabo.

MARJAN: Pa jaz, ki mi bo zaupala to skrivnost.

Lado motri Erika z nekakšnim slabo prikritim prezirom. Že odpre usta, pa jih zapre, a si le ne more kaj.

LADO: Nam drugim boš pa ti povedal.

ERIK: Komu: nam drugim? Tebi? Si se zajebal: jej pa ugibaj.

MARJAN: Počakajta, da bo kuhano, preden se zravsata. Bosta imela več moči.

Erik vstane.

ERIK: Jaz ne bom nič čakal. (Ladotu) Kje smo? Kdo smo? Zakaj živimo?

MARJAN: Daj, used se.

ERIK: Used se, ulež se, vstan, poklekni, počepni: petero agregatnih stanj.

Ženski gledata presenečeno in z velikim zanimanjem.

LADO (mirno, spravljivo, umika se): Daj, saj je v redu.

ERIK: Naka! Se ne soglašam. Ni v redu. Vračam copate.

Erik sezuje copate in jih položi na mizo. Pokloni se vsakemu posebej in odide. (Čez hip: zaloput vrat!)

TINCA: Šel je.

MARJAN: Je pa šel.

TINCA: Bo prišel nazaj?

MARJAN: Ne bo ga. Je trmast.

LADO: Saj ni bilo nič.

TINCA: Preveč je občutljiv.

LADO: Malo sem ga ribal, ker je zamudil z vinom . . . Čisto pedagoško, da bo vedel za drugič. A ne razume štos?

TINCA: Mogoče ma kakšne svoje probleme? Nič ne pove.

LADO: Nima problemov! Človek brez problemov.

JACKA: To je seveda narobe: da nima problemov. Si mu jih moral narest.

LADO: Nič takega mu nisem rekel.

JACKA: Človek čuti, a se kdo heca a so to negativna čustva.

LADO: Kakšna negativna čustva?

JACKA: Sam moraš vedet. Ti moraš vedet.

LADO: Jaz nič ne vem.

JACKA: Pa malo pokoplji po sebi.

LADO: Kaj hočeš reč?

JACKA: Kar hočem reč, tudi rečem. Kar sem mislila, sem rekla: malo pokoplji po sebi, ne se skrivat pred sabo.

LADO: Ne me učit živet. Ti — a slišiš: ne me učit živet.

Marjan je pri kuhalniku: odliva nekaj vode, pripravil je špagete, v plitvi pšonvi pripravlja preliv: kuha. (Znatna tišina, mučna.)

MARJAN: Jutri lepo kupi rože pa ga obišči. Rad ma bele lilije, tudi amarilisov ne bo odklonil, še s peruni-kami prideš skoz. Pač pa gladiol ne jé.

Lado se trudoma nasmehne.

LADO: A zdaj me boš pa še ti zajebaval?

MARJAN: Ne vem, bom videl.

Ženski šivata. Tinca: njen mačji obraz.

KLANCASTA CESTA. DAN.

Zasneženo popoldne nekje na deželi. V katrci se peljejo: spredaj LADO In JACKA, zadaj JELA in JURE. LADO: Sem bil zmeraj ves moker. »Ne se po rit sankat!« je vpila mat. Zdaj majo pa škorenjčke, da lahko tacajo po lužah . . . Pa te plastične kombinezone, da mu nikjer sneg noter ne pride. V redu. A si zmatran, Tarzan?

JELA (precej potihem): Zaspal je, revček.

LADO: Tale ovinek je pasji, posebno navzdol. A, saj je posuto.

JACKA: Lado, a čva it medve ven, pa te počakava?

LADO: Ni govora. Če gre gospe tašči kaj v nos, naj ji kar gre. Njena stvar. Jaz nimam pred nikomer nič skrivat.

Lado zelo pametno pogleda Jacko, ki pa strmi predse.

LADO (blebeta): Bogve, če ga tudi Tatjana vzame na kakšen popoldanski sprehod s kakšnim kavalirjem. Me prav zanima.

V Jacki se zdrami zver ljubosumja.

JACKA: Te zanima, praviš? Mene pa prav nič. Ohrani to zase. Jaz nimam s tem nič.

LADO: Hočeš nočeš imaš. Si vpletena.

Jacka mulasto gleda v belo pokrajino.

LADO: Ja, pa ga najbrž ne vzame. Takle vse pove. Če seveda ima kakšnega kavalirja. Precej je zbirčna.

JACKA: Lado.

LADO: najbrž ma. Mora met. Saj je ženska iz mesa in krvi. Ona sicer misli, plave krvi, ampak je vsak mesec enkrat razočarana.

JACKA: Svinja.

LADO: Zakaj?

JACKA: A boš tudi o meni tako govoril, ko . . . enkrat . . .

LADO: Kaj: ko enkrat?

JACKA: Ko enkrat nehava.

LADO: Kdaj pa bo to?

JELA: A si se zbudil?

Jure je ves matast, ne odgovori. Lado se ves spremini, ko začne govoriti otroku.

LADO: Kako si pa vedel, da se moraš ravno zdaj zbuditi? Si pa res pameten, še ko spiš, si pameten. Na, pa smo prišli.

Ustavi in zapelje vzvratno na ožjo skidano cesto, ki vodi k vikendu. Izstopi.

Pred hišo TATJANA v tekaški opremi: ravno je naslonila ozke smuči na hišo. Zraven sta še dva ali trije pari smuči. Tatjana pride k Ladotovemu avtu, ki ima na strehi pritrjene sanke. Lado pomaga Juretu iz vozi-la.

LADO: Zdravo.

TATJANA: Zdravo. — A je cel.

LADO: Zmatran je. Kaj delaš z njim, nobene kondicije nima. Kar spat ga daj. Jure, a ti pustim sanke tukaj? *Jure je že našel Tatjanino roko.*

TATJANA: Saj imamo ene stare sanke. Ni treba. (*Ju-retu*) No, daj roko.

Oče in sin se rokujeta.

LADO: Adijo. Lej, da boš žleht pa da ne boš nič ubo-gal!

Sin in mati se nasmehneta.

LADO (*Tatjani*) No, zdravo.

Na vratih se prikaže TAŠČA.

TATJANA: Zdravo.

Lado sede v avto in odpelje.

LADO: So morali pridet madam na vrata.

JACKA: Zakaj pa ne bi prišla, saj je njena hiša.

LADO: »Kar dve vozi s seboj!« Boga Tatjana, to jih bo poslušala.

Lado se bebasto hahlja.

JACKA: Utrujaš me.

LADO: Daj no, ne bova se pričkala. Vzemi stvari, kot so.

JACKA: Stvari niso tako, kot ti misliš.

LADO: kako pa so?

JACKA: Precej drugače. Sploh pa se mi ne ljubi po-govarjat.

LADO: Jaz se pa rad pogovarjam, kadar vozim. Avto je čisto dobra pogovornica. Kaj pa ti, Jela, si še nesrečna?

JELA: Moram prespat. Jutri bo menda boljše.

LADO (*skoraj nežno*) Daj no, še smejala se boš, ka-dar se boš spomnila. Prav čudno je, kako ratajo iz najbolj zajebranih doživetij najbolj zabavni spomini.

Jela se kislo smehlja.

LADO (*hrupno, karikirano štajersko*): »Čuj, kak me je položil ta satan! Tàkrat sem prvič pogrnila. Sem misli-la, da se je ves svet dol sesul . . .« Boš rekla: »Kaka koza sem bla . . .«

Jacka nepremično gleda predse, nič v avtu se je ne tiče.

JELA: »V hajzelj sem se zaprla pa túlila . . .«

LADO: Jacko vprašaj, kako se človek navadi.

Jacka molče kuha mulo.

LADO: Anede, Jacika?

Jo strese za koleno.

JELA: Saj ona je pa vsega dvakrat padla.

LADO: Jaz sem bil še le pezde. Padel nisem nikol, pa sem vseeno šest let študiral. Nisem šel na izpit, dok-ler nisem bil ziher.

Se samovšečno reži.

LADO: Moral sem znat vse na pamet, pa še razumet sem hotel. Jasno, fiziko je treba najprej razumet. Am-pak hotel sem znat še vse na pamet. (*premor*) Lahko bi diplomiral dve leti prej, čeravno z malo nižjimi oce-nami. Bil bi dve leti bliže penziji, ki se je veselim nič

koliko! Tako pa je pred menoj še triintrideset let trde-ga dela.

Prestavlja.

LADO: Joj, bom užival v penziji. Ta svinjski ovinek, viš, čisto počasi ga moraš vzeti . . . Takole. Pa nazaj v tretjo. (*premolj*) V pol ure bomo doma, ravno stemni-lo se bo.

Jelin obraz.

PRI PLESALCIH FOLKLORE. NOČ.

Široko, slabše razsvetljeno stopnišče. Gori poprek ši-rok svetlejši hodnik in vrata, nastežaj odprta v belo, zelo svetlo dvorano z lepimi, sijočimi lestenci. (Veliko vesele plesne godbe.) Pred vhomom v dvorano je miza s steklenicami vina, radenske in sokov, zraven beli plastični kozarci. Vse že precej načeto.

Študentje FOLKLORISTI praznujejo veliki praznik norcev. Nekateri so oblečeni v ljudske noše, drugi so celo v ljudskih maskah: kurenti in to. Nekateri so si čez obraz nadeli kakšno krinko; tretji so našemljeni čisto čudno: dedci v babe, beli v zamorce, ljudje v ži-vali. Vmes je tudi nekaj plastičnih larf: Stan in Olio, afna, vampir. Vse se vrti in vrvi, zabava je očitno na vrhuncu. Šejkajo in rokenrolajo, plešejo, ploskajo po taktu, zadevajo se. Nekateri so tudi čisto brez mask. Nekdo je hudo zadet: nateguje si nos na elastiki. Pred vrati, ob mizi, so zbrani JACKA, LADO in ERIK (v že znanih maskah). Ob Eriku neznanka: v Arabko našemljena ženska, s feredžo; imenujmo jo ŠEHE-REZADA.

ERIK: O, kakšen šemen čas!

LADO (*bolj Jacki*): A gremo še kam drugam?

JACKA (*presenečeno, nejevoljno*): Kám?

LADO: Ne vem. V kakšen lokal. Tukaj bo konec. Od-hajajo.

JACKA: Kje pa! Lani smo bili do jutra. Nekaj mlačne-žev odide, goreča večina pa ostane.

LADO: Pa žejen sem.

JACKA: Ti naredim špricar?

LADO: Ne, samo kislo vodo. Prav žejen sem. Ni mi za alkohol. Najbrž sem kaj bolan. Umrl bom.

(Notri glasba utihne, menjajo ploščo. Smeh, hrup go-vorice. Razleže se ljudska glasba: kólo, kopitljanje, mogoče »Lepa Anka«.) Jacka se zažene noter, za njo še Šeherezada.

ERIK: Ta glavni so, a ne!

LADO: Malo obsedeni so s to folkloro.

(Zdaj folkloristi še zapojejo: ubrano.)

ERIK: A ne bi bilo fino, če bi bila ti pa jaz s čim obse-dena?

S plesišča prideta TINCA in MARJAN.

MARJAN: Tovariša, jaz moram domov. Mussssss!

TINCA (*pojasni*): Zjutraj imam en važen sestanek, ko-legij, moram bit spočita.

Šeherezada pomaha Eriku, Erik odzdravi.

MARJAN (*zbada Tinco*): Midva zmeraj odideva, ka-dar je najbolj živo; tako nama ostanejo vse zabave v najlepšem spominu. Midva imava zelo zelo veliko zelo lepih spominov.

Lado natoči kozarec vina in ga da Marjanu.

LADO: Lepo ubogaj ženo pa spij še en kozarec, potreben si ga.

TINCA: Ne, Marjan, vozil boš.

MARJAN: Najsi tudi.

Prime kozarec, vendar mu pitje Tinca kar fizično prepreči.

MARJAN: Prav, pa ne.

TINCA: Doma lahko piješ, kolikor hočeš.

MARJAN (*resignirano*): A doma naj pijem – a sem kakšna samotna zapečarska pijandura al kaj? Blagor vama, ko sta ledik. Bolj ali manj.

TINCA (*Ladotu*): Pozdravi Jacko. Kar greva. Adijo! Saj se kaj vidimo?

Tinca odvede Marjana.

Lado in Erik.

ERIK: O, kakšen šemen čas!

Erik gleda v dvorano: očitno je, da z očmi zalezuje mlado Šeherezado.

ERIK (*Samo prikima pa odkima pa skomigne z rame ni. Noče govoriti.*): Čisto stoprocenten sem, da je ne poznam; poznal bi oči, po očeh bi jo ziher prepoznal. Prvič jo vidim. Nocoj prvič. Te oči b isi zapomnil.

Lado ni prida zainteresiran.

ERIK: Peljal jo bom domov, razumeš, in ji ne bom pustil, da sname cunjjo . . .

LADO: Feredžo.

ERIK: Feredžo. In bom v temi počel z njo spolni užitek in jo bom pogledal šele zjutraj, ko ji bom skuhal kavo in jo vrgel ven, preden grem v službo.

LADO: A ni dosti, da si pijanec? Boš postal še ženskar? Ne boš videl nebeškega kraljestva, Erik, ne boš ga videl.

ERIK: Če je grda, jaz pa mislim, da objemam lepo, nič ne zgubim; če pa je še res lepa, pa toliko boljše. Ampak po očeh se mi zdi kot kakšna pametna delegatka. Ni, da bi te oči obljubljale nevem kako sladek razvrat.

LADO: Povem ti: prava nimfomanka. Ta te bo čisto izmozgala.

ERIK: a misliš? Ampak postavo ima lepo, najbrž tudi obraz ne more bit tako grozen. Kaj, če je škrbasta? Al ma pa prav svinjske mozolje.

LADO: Ne skriva obraza, ampak glas. Gotovo ima zoprn visok glas. Vrešči. Vreščajka.

ERIK: Mogoče pa dobro kuha. Vsaka ma kakšno kvaliteto. Čeprav se mi ne zdi preveč uživaški tip. Prej kakšna prijateljica glasbe.

LADO: Najboljše, da raziščeš.

ERIK: Sam ne vem. Kaj pa, če mi bo všeč? Kaj pa, če mi rata blazno všeč – a veš, kaj mislim? da bi letal za njo? Zame to ni. Čeprav je res, Lado, veš, da je res: mi živimo eno kurčevo življenje. Vse je drek. Sicer pa baba ne more nič spremenit. En čas si malo trapast, potem je pa spet isto, še slabše, še ena cokla več. A ma vse to naše življenje sploh kakšen smisel?

LADO (*toplo, v šali očitajoče*): Erik? A smo spet pri smislu?

Spogledata se in otožno nasmehneta.

ERIK: Menda smo res spet pri smislu.

(Glasba utihne, sliši se hrum govorce, smeh; nato

ozvočenje useka polko.)

Jacka prileti po Ladota: skakaje v ritmu pobesnele polke.

JACKA: Plesat! Zmigaj se malo!

LADO: A ta ramtata, ramtata, ramtata?

(*Nekdo vzorno dobro jucka.*)

JACKA: Če je za druge dosti dober . . .

Šeherezada in Erik: Šeherezada pije iz njegovega kozarca, tudi onadva gresta plesat.

Pari se vrtijo in poskakujejo. Plesati vidimo tudi JELO in VINKA: čisto folklorna sta. Pomahata si z Jacko in Ladotom. (Bučna godba in juckanje.) Erik satir pilot si je spustil očala čez oči in je zelo hecen in okrogel. V hrupu se sklanja k Šeherezadinemu ušesu in ji nekaj dopoveduje.

STANOVANJE LADOTA IN JACKE. NOČ.

Čas: isto noč po pustni zabavi. Na mizi čajnik, ob njem plava in rdeča šalčka. JACKA sedi za mizo, ponese rdečo k ustom. LADO položi na mizo skledco s piškoti in prisede. Klobuka ni snel.

JACKA: Joj, ne bom menda zdaj jedla piškotov.

LADO: Jej, da boš debela.

JACKA: Nisi več zaspan?

LADO: Ne. Isto je v službi: ob kakšnih dveh mam kri-zico, potem sem dober. Si kaj utrujena po vsem tem divjanju?

JACKA: Ne.

LADO: Prav v redu je bilo. Tako . . . sproščeno, ne?

JACKA: Lažeš.

LADO: Kaj?

JACKA: Ni res: ti že nisi bil sproščen.

LADO: Zakaj misliš?

JACKA: Videla sem te, Lado. Čutila sem. Prav ganljivo je bilo, kako junaško si se držal. Ampak ni ti pasalo.

LADO: Motiš se. Imel sem se v redu! Že dolgo nisem tako z veseljem plesal. Samo pijača mi ni tekla, pa kaj za to. Zraven sem se pa fino zabaval: kako nerodno je Erik osvajal tisto Arabko; bolj ko mu je postajala všeč, bolj je bil neroden. Kaj za ena punca je to?

JACKA: Ne vem. Ena nova. Nisem se še pogovarjala z njo.

Lado se reži.

LADO: Pa sta šla potem le skup v taksi.

JACKA: Njuna stvar.

Obgledata vsak predse v mizo; je, ko da se je pogovor iztekel. Lado se zdrzne.

LADO: Se pravi: lažem.

JACKA: Pretvarjaš se.

LADO: Zakaj pa naj bi se pretvarjal?

JACKA: Ti povej?

LADO: Ne vidim vzroka.

JACKA: Jaz tudi ne.

LADO: Se ti nikol ne pretvarjaš?

JACKA: Ne tako. Ne na tak način.

Jacka si nervozno prižiga cigareto; pogovor ji je odveč.

JACKA: Ne vem, kako naj ti rečem. Toliko stvari,

Lado, toliko stvari čaka, da jih imenujeva s pravimi imeni. A sem prišla sem, ker sem hotela bit s teboj al zato ker sem bežala od doma, od starih.

Lado jo napeto gleda.

JACKA: Oče je kuril bankovce, da nas ne bi zeblo, in molčal; kadar je govoril, je vstal in stresal zanesene tirade o odgovornosti in zavesti in človeški ljubezni. Mama je imela bolešno razmerje z bojljerjem, ki je bil pri nas v službi, in od vsega je najrajši jokala nad debelimi romani.

Pod Ladotovim klobukom je GROŠELJ. Mehko se nasmehne. Jacka gleda vanj, ko da ne opazi.

LADO (off): Jacka, človek je človeku tako hitro krivičen. Ne vem, tvoj oče je vendarle fajn človek, predan je družini in delu . . . Govori malo po svoje, malo je hecen . . .

Grošelj gleda Jacko. Jacka zelo nalahno odkimava.

LADO (off): Kdaj so kakšne reči, ki bi jih hotel povedat blazno naravnost, in ko že spregovoriš, ko se že zaslišiš govorit, vidiš, da se je zlegla najbolj vsakdanja puhlica . . . Vse velike stvari so že prenesene v znane fraze. »Vsak človek je sam na svetu!«

Lado se otožno nasmehne.

LADO: In kar je še tega. »Bolečina v školjki rodi najčistejši biser.«

Jacka gleda v mizo in dvigne pogled.

Grošelj se otožno smehlja.

JACKA (hitro, hlastno): Jaz pa sem vedela, da je še drugačno življenje. Rada bi, da bi zaklel, da bi usekal z roko po mizi . . .

GROŠELJ: Treba se je obvladat.

JACKA: Da bi usekal mamo, da bi usekal mene, da bi se kdaj med nas ulegla tista groza nasilja in negotovosti, da bi kdaj čutila, da je kakšna reč blazno resna . . . Da bi se groza olupila . . .

Lado strmi v Jacko.

JACKA: Da bi bili revni in lačni in preganjani. Da bi se enkrat podrl tisti prekleti red! Da bi se naša navezanost in ljubezen, ali kar je že bilo, enkrat znašla v škripcih, da bi bila ena velika preizkušnja . . . Da bi živel zares.

Grošelj zgrožen. Jacka vrže kozarec ob zid in se nasmehne. Lado zgrožen.

LADO: A si pijana? Nehaj!

JACKA: A ne delava vsega, kar si poželi srce? A nisva svobodna?

Vzame črepinjico in se ureže po roki. Lado plane in ji vzame črepinjo.

LADO: Si znorela?

JACKA: Nisem. Pa bi rada. Lado, rada bi bila malo nora. Preveč sem pridna, in to me tlači k tlom.

LADO: Ampak z razbijanjem in s krvjo se ne da ničesar rešit.

JACKA: Ne, ne da se. Najbrž se sploh ne da ničesar rešit. Tudi nobene fantazije nimam. Sploh ne vem, kaj hočem. Sijajno sem zdresirana. Vem, kakšne so moje dolžnosti in tem svetu in med vami ljudmi, nimam pa nobenega pojma, kakšne so moje resnične želje. Mi lahko ti poveš, česa si želim?

LADO (off): Ena razvajena smrklja si!

Jacka strmo pogleda. Grošljev obraz.

GROŠELJ: Ah, deklica mlada, kaj bi le rada?

Imela si tiho, varno otroštvo, imela si lepo, brezskrbno mladost.

Neznano blo je pomanjkanje, uboštvo,

za hišo je vrt, in za vrtom je gozd;

in prički zmerom pojejo tako lepo.

Za vse je bilo poskrbljeno. Shrambe polne marmelade in medu. Pa pingpong miza.

JACKA: Mi lahko poveš, česa si želim?

LADO: Boš še čaja?

JACKA: Ne. Čaja si že ne želim.

LADO: Si želiš mogoče poljubčka?

JACKA: Ne ugibat. Ugibaš takrat, kadar jaz vem odgovor. To je taka igra. Jaz pa ne vem odgovora, in to ni igra. Jaz te vprašam: česa si jaz želim. A veš?

LADO: Ne vem. Jacka: ne vem, eto.

Lado jo gleda naravnost v oči.

LADO: Kaj me tako gledaš.

Jacka negibna.

LADO: Sama zase ne veš, kaj bi rada, potem pa mene gledaš, ko da sem jaz kreten, ko ti ne znam pojasnit tvojih resničnih notranjih želj . . . Jaz nisem psihoanalitik. Jaz ne znam čitat duš. Kaj me tako gledaš?

Lado si natoči še čaja; ne ve, kam bi z rokami.

LADO: A hočeš morebiti reč, da ti je tudi tukaj predobro? A bi rada, da postanem surov? A bi rada grdo, slabo, revno življenje? Brez mene. Jaz mam negotovosti do tle. Kot študent sem se dosti potikal brez vsakega ficka po tej gnili Ljubljani; misliš, da sem pozabil? Mesečno sem imel: Kranj–Ljubljana dan na dan, potem sem pa izbiral: a sem žrl tisti postan pomfri v menzi al sem si pa privoščil kakšen film.

Jacka gleda v mizo.

LADO: Zato jaz vem, kaj hočem.

Jacka dvigne pogled.

JACKA: Ne veš. Čisto na istem si kot jaz.

Gledata se.

LADO: Čutim, kaj hočem. Ni, no, res ni, da bi bila ne vem kako jasna vizija . . . ampak je nekaj, je ena pot, ki vem, da je samo zame . . . Da je tudi samo zame navsezadnje ena usoda, pa ne kar dana, ampak ena važna naloga . . . Kako naj rečem.

JACKA: Ja, na istem sva. Igrački sva. Kot se bi en velik otrok igral s tabo, a ne?

LADO: Ne.

JACKA: Oja. Velik neumen otrok se igra s tabo. Pa z mano. In kadar hočeš reč kaj blazno pametnega, se zleže stara, zguljena fraza.

Jacka se staro, utrujeno nasmehne. Lado jo gleda in odkimava. Na mestu Jacke in v približno njenih oblačilih TATJANA.

LADO: Pa tolikernih reči se spominjam. Samo breme. *Lado odkimava.*

TATJANA (off): Ja, ti si zelo velik revež. Ti trpiš. Cel svet ga serje na tvoj račun.

Jacka prikimava, odsotno se igra z vžigalicami.

LADO: Rad bi razumel. Zmerom mislim, da mora bit kakšna zakonitost. Ujet moram ta pravila . . .

JACKA: Kakšna pravila? Ni pravil, če je velik neumen

otrok. Nobene zakonitosti.

Grošelj na Ladotovem mestu se smeje. Jacka. Lado.

Tatjana: gleda z lepimi, velikimi očmi.

LADO: Jaz bi moral bit čisto sam s seboj. Ne prenesem, da mi kdo gleda v glavo.

JACKA: A ti gledam v glavo?

TATJANA: Kdo ti gleda v glavo?

LADO: Stalno sem pod kontrolo.

JACKA: Tebi se meša. Če bi bil rad sam . . .

LADO: Ne — nikamor ne hodi.

TATJANA: Saj sem tu.

JACKA: Mogoče bi tudi jaz morala bit sama. Morala bi it študirat v kakšno zoprno tuje mesto. Sama bi skrbela zase.

GROŠELJ: Nikamor ne greš.

JACKA: Rada bi, da bi me zeblo. Da bi bila lačna.

Stopi od mize v dnevno sobo in odpre vrata na balkon; še zmerom škripajo.

Lado vstane za njo.

LADO: Kaj noriš!

Veter iz sive teme se upre v zaveso. Lado se zdrzne od hladu.

LADO: Prehladila se boš.

JACKA: Rada bi bila bolna in bi umirala in bi me bilo strah . . . Da bi se zbudili najbolj elementarni instinkti in bi si enkrat želela živeti.

Lado jo potegne noter in zapre vrata.

LADO: Ena scrkljana smrklja si!

JACKA: Ja, ōči, scrkljana smrklja sem . . . Zmerom sólo crkljanje . . .

Lado jo v nekakšni kratki paniki potegne k sebi.

JACKA: In hočem, da se to neha!

Se mu ihtavo iztrga.

LADO: Poslušaj, Jacka, nikoli ne gre brez težav. Zmerom se najdejo kakšni problemi. To tako jè. Se ne da pomagat. Razumeš?

JACKA: Razumem, vem.

LADO (nežno): Skupaj bova vse prebredla . . . Jacka?

JACKA: Kaj skupaj? »Človek je sam na svetu!«

LADO: Ne, ni.

JACKA: Sam, sam. Sam si — a ne vidiš, da ti ne morem nič pomagat? Ne znam, ne morem — nočem!

LADO: Nočeš?

JACKA: Oh, Lado.

Zdaj se ona prižme k njemu. Jacka za kratek hip v Grošljevem objemu.

JACKA: Sitna, zoprna baba — to sem, anede?

LADO: Vse bo dobro.

JACKA: Nič ne bo dobro. Nič ni treba mislit, da bo dobro. Bo, kakor bo.

Lado. Jacka se nekoliko odmakne od njega.

JACKA: A veš: nobenih iluzij ne smeva met.

Lado odkima in jo divje, panično objame: Tatjano.

LADO: Študirala bova. Delat morava. Potrpiva. A me poslušáš? Saj se mava rada, saj spadava drug k drugemu.

Jackin obraz. Joka.

JACKA: Čisto prazna sem.

Spontano se razlepita. Jacka sede v naslanjač, Lado se spozabi in sede na polomljeni stol, da se znajde na tleh, hresk. Žalostno, kislo se smejeta. Jacka mu poda roko, da laže vstane. Spet se približata: roke imata drug drugemu na ramah in gledata se v oči.

LADO (stvarno, trdo): Ne bi rad, da se razideva.

JACKA: Tudi jaz ne. Sploh ne.

Se tesneje objameta.

LADO: Ne smeva se razit.

JACKA: Ampak vseeno — to je čudno. Toliko ti mam povedat, pa sem ti že vse povedala.

LADO: Vse bo v redu.

Jacka. Lado. Objeta, dve prestrašeni živali.

DVE PESMI

FUKA SE SAMO ENKRAT

I say fuck or die
(Tuli Kupferberg: To masturbate is humane
to fuck divine)

Fukat je treba
ko si bolan (bolan na smrt)
ko te daje migrena
ko imaš vročino (+315,15 °K in dalje)
ko imaš jetiko
luskavico.

Tedaj je res potreba
in nuja
fukat
ko veš, da je (lahko)
tvoj zadnji in edini fuk.

Vse prejšnje početje
ki se tudi imenuje
fuk ha! je
le nekakšna poletna
sveža igra
skušnja sproščenosti
zmožnosti.

V pravi zadnji fuk
se izcediš
ves in cel kot v smrt.

Veš čutiš
slutiš
verjameš
ni ti več vrnitve
ni ti več rešitve
ker ti ni potrebna.

(Rešitev je samo poraz
razuma, sveta, podobe sveta
ki te kot potapljaška obleka
varuje pred.)
Ko pa enkrat
tedaj in takrat
zares zaplešeš

v skokih in lètih
te nihče in
nič več (ker več-a ni več)
ne zaustavi
ne prekine.

Fukaj!
ko si lačen
in ne veš več
za hrano
za žejo.
Ko imaš grlo izsušeno
za dih
za dehtenje popolnosti
da te izsuši še bolj
kot večnost
kot neskončnost.

In
ko se igraš
ko se preizkušaš
in tekmuješ
z nepremagljivostjo
z nepremagljivo osjo
in ostjo
ki te reže in vrti
čakaj!
čakaj v želji in hotenju
da dočakaš
da ti bo podarjen
da ti bo priborjen
tisti božanski
krasni zadnji fuk
ki odpira in zapira to minljivost
ki je in naj bo
življenje samo.

Pomni:
samo en fuk je
ne moreš ga zgrešit
veruj!
To bo zmaga
to bo rešitev.

I say fuck and die!
Fuka se samo enkrat.

*Na dan sv. Andreja v listopadu leta 1982.
(Iz cikla Drkanje in glavobol)*

KUA ČEŠ

je prau mi unkat an frent
de ka fukau je
ana kuzla guor z gaucau
de se mu je zdilu
kat de b ga ki skus
dajeu skus kišnu uoknu
bles de imila je
tak pizda uvelika
kat kišn leur
pa usrana usrana

ka teu kurca nut je zapičt
de ankukar ni šlu
pahnu
pa neč
puol pa ta frent
se je spaunu
si duobar ga je našpuonau
uziu si mal lufta
pa fuk!!
pa je jemu ga nut
sam puol
ka ga uvan je patignu
de biu je pa tut tuk je usran
de maugu je udart
kar an aklaftaci
si z juški pa kurcu
se prau
de z ninnmi juški
si urnh je sklaftau
pa spucau si kurca

bles de uona je bla
useglih je bla kar zadaulna
pa sta spit za druhč
se zmenila

*Trjesetga nauvembra je blu deuvetnajstu duvanusndesetga
u Idari.*

(Glih tak is cikla Darkejne pa glauvabuol)

VOJNA JE, VOJNA...!

Ob dvanajstih kakor pred devetimi leti testirajo sirene za večjo katastrofo ali vojno, kakor "Pod skalco", ko sem Evo prvokrat povabil, naj stopi z mano v tiste nekdanje rajске vrtove in naj me uči ljubezni, in se je potem vse tako zgodilo, kakor se v naslednjih letih je godilo. Sirene so me klicale danes, nisem vedel, kaj bo, videl nekakšno ohcet, precej smešno, na živilskem trgu sem od daleč videl Evo, kako kupuje sočivje, potem čokat možakar, kakor da ne ve dobro, kako se vesti, kasneje se sprehajata med stojnicami, z velikim zanimanjem si ogledata manjši škapec pri suhi robi, potem Eva, ko jima zastavim pot in jima zaželim dober tek: "To je moj bivši mož. In to je moj prijatelj." Tako naju je predstavila tam kraj suhe robe, med košarami solate in kopicami paradižnika, podala sva si roke in Evin novi mož je bil malce poparjen, videl je, da se srečanje utegne sprevreči v burlesko z zmečkanimi paradižniki in predrtim škapecem, zato je svojo roko zelo hitro in na silo izvil iz moje, Eva pa ga je že tisti hip naglo odvedla proč, in tako sem se zasukal na peti, bilo pa mi je, da bi jokal, kajti v vsem tem sem zasulil novo srečo.

Pomislim, da bi rad srečal Bojano, a srečam Borisa, ki me podri, ne da bi ga tega prosil, češ da bo že; pred centralnim komitejem srečam Bojano v elegantni črnini, vendar pogleda skozi mene, kakor da me ni, hkrati pa se od nekod pritakne pisatelj Potrč in se mi bridko potoži, da ga kanijo žagati, ko se mu v znak solidarnosti še sam potožim, da bi nujno rabil kvartir, me že spet goni v nekakovo službo. Matjaž, sin Miroslava, v tip-top jesenski obleki s kravato in novimi čevlji ter z globokim glasom preizkuša walkie-talkie napravo, vmes me žica, naj zorganiziram sexparty, kar mu za voljo miru tudi obljubim, kajti vem, da mu zadošča že sama obljuba, realizacija pa ni pomembna. Zelo si želim srečati Bojano, in čeprav imam samo ena proti tristo tisoč možnosti, jo srečam točno tam, kjer predvidim.

Napišem poslovično pismo.

Ponoči se napijem vina. Imam občutek, da sem sam, a to me ne moti, še rajši se mi zdi prav. Dajem se kar tako, samega me je preveč, dajati pa je sreča, kdor me je pripravljen jemati, lahko vzame, kolikor more. Večkrat pomislim, da bi Tomislav, soprog Dijanin, v tej situaciji marsikaj razčistil, kar iznenada v črni kroniki preberem masten naslov "Diana pod tovarnjak" ... Jasno, da sem se shizmi takoj uprl in odklonil, včeraj, ko se je Tomislav končno vendarle spet pojavil, bilo je v Borisovem stanovanju na Njegoševi, pa je zelo vrhunsko natanko opisal – z mimiko, pantomimo in onomatopoijo – kakšna je bila videti ta nesreča, kajti sam je bil očividec. Tomislav je prihajal s popotovanja po Orientu, prinašal je zelo močan navdih iz onih dežel, vendar sem to v nekem trenutku občutil kot krč kolere in boril sem se brez upa in brez uma, Jugoslavija z ranljivim trebuhom, ki jo je treba ubraniti, a mi Boris, sin Dragutinov, neče pomagati, marveč se igračka s hipnozo v pričakovanju trumfa, trikrat sem požrl krč organizma. Tomislav dezertira,

bruhnem na daleč Borisu v obraz, Tomislav se hihita v veži, zelo neodgovorno, pomislim, to vendar ne more biti tako, saj obramba države vendar ni stvar samo moja ali kateregakoli *enega*, poedinca samega, Boris ne razume svojega podlega trumfa in me črti, silno slaba vest me obhaja, kajti to se je zgodilo zdajci in enkrat za vselej, to se ne da prekljucati, to ni beseda, to je bilo dejanje, ki mu potem sledijo naslednja in vsa dejanja, od slačenja srajce do gole kože pomisli na pretep in umivanja izbljuvka in vrhunsko posmehljivega, triumfalno zaničljivega Borisovega pogleda, dalje pobiranje z dvema prstoma, prednašanja in analiziranja istega izbljuvka, vsi sledeči dogodki; Vojna je, vojna ...!

Ta hip sem zelo omejen, razločno čutim, kako počasi in okorno mi delujejo možgani. Možno je, da je to stanje posledica novega okolja, ki se mu ne morem in ne morem prilagoditi. Kot hude sanje, čeprav so tudi sanje dobre. Stiska me. Včeraj videl Šrota. Zdaj že lahko rečem, da ga sploh ni več, stisnili so ga do amena kot črva. Jokavo je pokleknil pred dežurnim oficirjem. Bled je kot zid, oči stekleno zelene. Rekel je, da noče vleči svoje žene v to gnezdo. Jaz od Eve *zahtevam*, da pride. Neverjetno, kako se da človeka ponižati. V globoki pomladi pridem gor. Gorje tedaj, za življenja bo šlo. Prav je, da Eva vidi, kje sem. Naj se ve. Zvečer bil v prepovedanem lokalu s cigansko muziko in vojaškimi kurbami. Pevka me je spominjala na mojo znanko. Najbrž sem videti čudno neznano siv, tuj, zategadelj nevaren, in vse več miru imam pred nižjo svojatjo. Verjetno me čaka frontalen napad višjih poedincev, svojat mi gleda pod prste, zdajci sem se malo zabunil, a tudi to bom zmagal. Moram speljati, od tega je vse odvisno, celo preživeti. Dobil sem podse že tudi najvišjega navadnega vojaka: včeraj je v krčmi nadziral moje gledanje v svet. Tedaj sem se spet spomnil na globoke poglede in govorico oči. Vojak je bil ponosen, ko mi je kazal te čudeže. Videl tudi ciganskega goslača, tudi steklo, stena, ki jo znajo izvreči, kadar pride do pretepov. Vojak je na koncu pokazal, kaj si on sme privoščiti: jaz sem moral v arest, on pa je ostal v beznici. Ta hip se ne morem spomniti, kako se imenuje ta svet. To je tam, kjer čas stoji. To je tam, kjer časa sploh ni. Vse dimenzije iz četrte rase so popačene. Enkrat se človeku zazdi, da je v večnosti, drugič se zave tedaj, ko je vsega že konec. Res bo pravšnja One – Večnost. Opravi sem raport. Vse so mi zamutili. Ni mi uspelo. Sicer pa se bo še videlo. Morda pa je uspelo. Na straži je dobro, tam se ne more nihče vtikati v tok dogajanja. Pehotni napad na topniški ognjeni položaj. Tu se kar naprej iščejo. Mogoče pa novi dobri časi. Malo pomislim na pomlad. Diši po njej. Načrtoval sem jo aprila, če pride prej, nimam nič proti. Jutri ponoči bom ugotovil. Nezaslišano je, kar si lahko privoščim. Najbrž me čaka veliko delo. V mehani pri hudiču, razbit sem, da komaj še vem zase, točnem eno samo prekleto revščino, ki je ne bo več na tem svetu, dokler bom živ. Vse je čisto drugače: ni zabave,

ne smeja, trpim kot zlodej. Zdaj sem dokončno najbolj tuj daleč naokoli. Včasih sem najbrž to iskal. Preveč. Srbija. Kabadahija. Stražim stroj za natezanje ceste in vse manj ga razumem, prihaja mi, da bi pobesnel. Šah. Padel v vodo za kazen. Krvavi kamen — dvajset kilometrov. Savović me spet goljufa. Skopijo govedo. Zbrale so se vse vaše punce. Vse to stražim. Teško je biti raven, če si velik. Ljudje brez lastnega jaz. Desetar, ki vse popoldne ubija "ptičice", kakor jih umenuje z ljubeznijo. To je največja bedarija, a bogato izkustvo. Liter črnega vina v moji glavi misli, da tega ne bo nikoli konec. Nekdo je postavil hišo iz kamna in zdaj čaka, da se vanjo naseli skrivnost. V norišnici. Tako pogubna ni nobena — niti moja žena. Majhnega gospoda v modrem poščijem v nerazsvetljeni latrini motela "Promaja", a ta mi tega ne vzame za zlo. Druga zmaga na dvajset kilometrov pri petinštiridesetih stopinjah. Pomaga bukova mezgra, ki osveži kot koka. Stran od tod! Tudi groza. Neko dekle s črnimi očmi me gleda. Motno Vlasinsko jezero. Savović ne zna plavati. Laže, kako je zamenjal petelina za žrebe. Pusto, žalostno. Nič. Neko dekle me je iskalo. Zakaj še to? S tem sem moten. Ukrepal ostro. Dva načrta. Navali se Šarplanina. Angažiral državni aparat. Motnja. Drugi načrt v nevarnosti. Podnevi sanjam viseči vrt, ponoči nevarno svaštvo, da mi je vse jasno, Eva me je pretepla, mali Ivan me je občudoval. Opustil sem prvi in drugi načrt. Načrt tretji na veljavi: ESKALACIJA vojne. V bistvu mi je vseeno. Patrola. Kurir. Izvem, da je neki šaljivec naravnost iz postaje ljudske milice ukradel stodvajset jajc. Mukte nam zbeži ponoči. Mukte je polni vol polni bik, tu je bil samo na preputovanju. Podnevi je bil miren kot vol, ponoči pa se ga je lotil nemir. Bila je polna luna in je odšel po svoje, čeprav sem bil na straži. Če ni stopil čez tistole brazdo v inozemstvo, ne bo problemov. Tudi tretji načrt ni več vreden. Glavno, da se vrti. Večinoma ostajam svojeglav kot vol. Je že avgust? Jebenti, gre čas! Žena žene moža. Vsiljuje se teorija o *senzorjih*. Neko dekle me je spet iskalo. Kaj? Nič! Naj me poišče, ko bom tu, ne tam. Grem iskat gužvo, če je ne bo, jo bom pa naredil. Zdaj dosleden materializem. Ničemur ne verjamem. Tako najbrž v resnici je. A ni prijetno. Počutim se butastega. Nemočnega. Občutek, da gre poletje h koncu, vendar brez pričakovanega optimizma. Nezainteresiranost.

Že so tu navodila, ki naj bi se jih držal v bodočih samostojnih bitkah: "Izogibati se moramo postavljanju nepremakljivih postaj in mejnikov v prihodnosti, čeprav je zdaj čutiti tako tendenco. Izdelovanje dokončnih načrtov je beg v spone. Je rezultat tega drila, tega stila, ki smo ga dozdaj osvojili, pozabljajoč vsako drugo varianto. Prisotna je nevarnost, da se prostor skrči na minimum, kajti privlačna je misel, da je v omenjenem prostoru bolj varno vladati kakor v neomejenem prostoru. Omejeni prostor postane v najkrajšem času svet znanega, raziskanega, in ko to postane, sledi degeneracija uma, stagniranje na vseh ravneh ustvarjanja in konec napredovanja v vsakem spoznavanju. Prim.: Malomeščanščina. Tudi se ne zapisati večnemu eksperimentiranju (zaradi eksperimentiranja), nikakor in na nobeni stopnji pa eksperiment ne sme biti odklonjen načelno, češ da je odveč. Prevaziden je dvom o dejstvu, da je svet in življenje resničnost brez vrhovnega nadzorstva zavesti ozioroma boga. Nadaljnje raziskave v tej smeri naj poslej veljajo vzrokom nagnjenosti k veri v nedokazljive višje sile, nekakšne temne sile, skrivnostne nadspoznavne programe in podobnemu, ne brez premisli verjeti prebiskom duha, ki se jih ne da preveriti v tvorni resničnosti. Do poslednjega se izogibati verništvu katerikoli sistematski konstrukciji, naj bo še tako logična. Samovoljni pobeg iz te kvalitete bivanja ne pride v poštev: to življenje ni raj in ni pekel. Temu svetu pri-

čuje veliko število avtonomnih zavesti, ki so vse po vrsti (vsaka zase) linearna daljica s svojim začetkom in koncem, pri čemur je biološka smrt dokončen konec tipa: po tem načelu velja graditi boj proti prahu, kajti to ne obljublja nikakršnih nedokazljivih višjih pozicij, zato pa tudi ne zapira nobene možnosti, dokazljive v okviru tega boja. Dokazano pa je, da sta psihično stanje in fizično počutje osnova za vsakodnevno spoznavanje: oblika spoznave le izraža počutje poedinca. Poedinec se v bistvu pritožuje nad lastnim počutjem, kadar spozna, da sta svet in življenje nekaj nesmiselnega in slabega; kadar ugotavlja, da stvarstvo niti ni tako napačna zadeva, poedinec izraža drugačno počutje; ko bo poedinec izredno harmoničnega počutja, bo njegova spoznava optimistična. Vse to pa bo potrebno jemati v ozir pri nadaljnjem raziskovanju prej navedenega. Ugotoviti, katero psihofizično stanje poedinca more privedi do najobjektivnejše spoznave, in ali je izven znanstvenega spoznavanja objektivna spoznava sploh možna. Kako se upreti občasnim patološkim procesom mišljenja, katerega rezultat so nedokazljive, na goli veri sloneče konstrukcije spoznave? Delni odgovor je umetnost, igra, ki ne pozna prepovedi, dokler ne poseže v biološko daljico (komponento) zavesti. Dokler je poedinec sposoben znova preseči takšno igro, takšno patološko stanje zavesti, je igra dovoljena. Enkrat za vselej pa opustiti misel na selitev osnovnega oporišča v kako drugo resničnost (nadresničnost). Še točneje: prepovedano pretrgati spone z resničnostjo, ki jo empirično slika čas, ki teče, kakor se odvija topografska karta. Potrebni so večji časovni razmahi, kar vsekakor zahteva mnogo prostorskih kombinacij življenja. V odvijajočo se karto nima pomena strmeti brez predaha, kajti stalna ugibanja bodo vedno zavajala k napačnim zaključkom, ki v kombinaciji z nenadnimi vdori nedokazljivih spoznanj lahko privedejo do katastrofe v obliki nenadnega izničenja, kar odločno odklanjamo na tej stopnji, razvoja in možnosti spoznave."

Pod temi navodili stojijo še opombe:

"Namen: Psihološka priprava na nenadne vdore nedokazljivih spoznav v vojni s prahom. Te formule so neprevedljive v svet čutnega. Samouničenje prepovedano, prepreči ga trik z namerno ejakulacijo."

Zdaj čas hitro teče in sem skoraj zadovoljen. Kapetan se izpove. Fotelja Zoranu Vuksanoviću. Kabadahija. Vse je pokošeno. Poslati Ivanu darilo. Nov konflikt s časom. Sama gladež. Pri studencu. Nobene odločitve. Barnos. Zelo lagodno ležim, kadim, "boli te kurac", Demon jezdi brez milosti. Težak. Izkažem se za slabšega težaka. Vsakdo ima natančno določeno vlogo. Takšen je program. Umivanje s studenčnico. Starejši vojak podučuje mlajšega, kakšen mora biti rob rogoznice: "Ima muva da poseče pičku." Mlajši mu odgovarja: "To ne pije vodu kod mene." Ugotavljam svoje telesne spremembe, zdi se mi, da je desna rama v primerjavi z levo nekoliko pobešana. Kuhar z Barnosa se mi posmehuje, češ da med spanjem buncam in prdim. En velik hec, čeprav se ne smeješ vedno ti. Zdaj že zjutraj vključujem generator, oddajnik, brni v glavi, robot sem? Stik z niji-mi? Popravili dimnik. Nudijo se Bolgari. Cvetanka Mihajlova me vabi, naj jo kdaj obiščem na bulvaru "Bakston" v Sofiji. Kdo bi vedel... zdaj, ko bo treba vzeti veliko žlico v roke, kaže na zlom. Ali so stvari jasnejše? Moj domnevni pogum nima zveze z mojim nekdanjim pisateljskim poklicem, žal. Kot da je pogum strah, votel ptič, ki ga okrog ni nič. Izlapijo si, stari, šupljina, neka strašna amnezija, sve zaboravio. I šta sad? Da se postupim romana na srpskom? Nešto treba poduzeti. Sinoč sudar, danas žalost u državi. Neka mala Jevrejkinja, neka visoka crna Bugarica, kako me zavodi. Pa to je smešno.

Kaže: "Marka, dodi, dodi! Če da ti mešam, o Marka, Marka,

če da ti kuham, če da ti perem, o Marka, Marka . . ." Da se otvoru ova vrata, da vidim to veliko brdo, čudo strašno! Če da ti puzam, o Marka, Marka . . . Plejbeek, teleobjektiv, odeljenje žutih desetara pokretom u koloni, visoko dižu noge, prašina na čizmama, oštar vetar u vrtložima, kuda, kuda ideš, šta ćeš tamo . . . Ili onaj kapetan. I zastavnik u vozu za jug, vanjske predele, niko neće nikada saznati zašto se je ubio. Pao je za šalu. Da, bila je velika šala, to je šala bez početka i bez kraja. Kapetan je bio epizodna figura, drugčije nije moglo biti: ili on ili ja. Nije još jasno šta ovakav kismet (pobeda?) znači, ali neće se ponoviti onaj deo šale u kojem sam se prepao zbog pogibi. Mušji raj. Neverjetno hudo otožno sem stopil v jesen. Vse manj stika z realnostjo. Kaj je realnost? Malo tesnobe. Doktor stažo Jovanović je bedak. Može samo da mi napuva muda. Ako odem ove noči . . . "Kakvo ima novo?" "Ništa." "Da sačuva!" O-O-O + žrtva pešaka na nasprotnem krilu. Čreva so okrog, o kakšni kazni sem to mlet, kaj sem premislil? Oklestil sem okrogline, zdaj spet čakati, da se robovi obrabijo. Zdaj se bo treba nehati ukvarjati zgolj s sabo. Tudi to leto, ki je pravkar za nami, je eno od prejšnjih – planiranje vzletišča. Edina resna naloga od zdaj je bitka proti prahu. Telovadba na robu prepada? S kladivom tolčemo po krožniku. Tri cigice, drzne kot avion, koketirajo: "Bato, imaš crne oči . . ." Krčmar Vlada se huduje: "Zar jednu ustanovu društvenu da ostaviš bez vodu!" Potem smo kljub vsemu za nekaj ur zaprli vodo v njegovem bifeju. Pendžer dilber dušman deram delija bolan vala nemoj ba. Vdor stare navlake. Pristriči brke. "Dovolite mi, da povem svojo poslednjo pubertetniško knjigo." Prva stvar, ki jo bom rekel Evi, bo: "Speci mi eno kavo." Ko slečem uniformo in oblečem svoje žametaste hlače iz starih časov, rečem: "Sad sam takav." "Ne smeš biti takav!" reče Vido Rabrenović, in oba veva, da nikoli več ne bom takšen. Evo najdem, kako se bori s svojimi zmešnjavami. Lonček mi odstavi za kazen, ker se hočem zjokati vanj. Niti malo bolečine ni pripravljena vzeti nase. Nekega sivega deževnega jutra odvržem masko in stopim v hude hribe, kjer imam dogovorjen sestanek z zavestno energijo. Zakurim ogenj sredi jase in čakam, da bom pridignjen, vendar me doleti le milostna zaušnica. Potem si dneve in dneve varim čaj za žolč, od zaušnice mi piska in tuli po glavi. Svežo ribo, brez jezika, vprašanje ostaja odprto, NaHCO₃ za napitek, brez posebnega veselja. Nekaj se primika, celo pritika, Ratka na lavaboju, Ratko v krču na mrzlem parketu. Ratka snažilka v ambulantni, Ratko miličnik. Kana glavna medicinska sestra v isti ambulantni, Ratko o njej trdi, da ji gledajo kurci iz oči. Je to samo njegova želja? Ratka in Kana sta prijateljici, njuna stična os je trgovec Miša, katerega trdo držijo suhljata Divna, za katero pač lahko trdim tako, kot Ratko želi o Kani. Kakšen pogled ujame Dino, fant brez klorofila, ki se prav tej svoji posebnosti zahvaljujoč verno družijo samo s Slavico, čeprav Slavica navadno hodi s šoferji težkih fapovcev: v tem je izjemnost. Po vsem sodeč je zelo verjetno, da sem še vedno živ. Kaj pa zdaj? Žametne hlače, sivi plašč, usnjeni polškornji ali rjave čizmice, siva srajca, volnena jopa, rjava potovalna borša, zadrega, nadučitelj, Siptar – zdomec iz Innsbrucka/Prištine, pijani regruti, mirno! mirno! debeli rdečelični Hrvat s srčno napako, kako ga slikajo, ko gre na vlak, ženske jočejo za njim, moški razdirajo pogumne šale. Dobrodušno išče človeka v meni, odvije malico in me povabi, jaz pa se naduto odvrnem. V Požarevcu na avtobusni postaji vzamem, kar mi je bil ponudil, kurje bedro, kisle kumarice in kruh. Tekne mi. Navsezadnje sva na istem, le da je boljši kot jaz, lavreat jugoslovanske mladine. Tam, kjer so vojaki veliko scali, je zraslo ogromno lepih gob. "Kritično poročilo" je ena mojih najbolj neumnih, neresničnih, neambicioznih zgodb, kar se

mi jih je kdaj pripetilo. Res je le to, da sem zelo nesrečen. Odstraniti vse subjektivne stavke. Nikoli ne bi bil verjel, da nekega dne ne bom več pisatelj. In včasih sem znal biti že tako daleč in resnično pisatelj, kje je moč, kje pogum, zakaj ne razbijem in poizkusim na novo! Eva je rekla: "Zdaj boš delal samo tisto, kar ti bomo mi ukazali." Sredi noči sva se stepla, ogledalo se je razbilo, budilka se je zdbila, samo pisalni stroj je ostal nepoškodovan. Naslednje jutro sem se podal ukazu. Nastopil sem službo. Tudi to pa je bila ludnica ("takže ludnica zdes"). Vsemu temu komaj še smem verjeti. To je torej kruharna. Pticevodstvo. Melanholik. Tastari, en pušelj na mizi pred njim, in prav kunšno skoz gleda. Že taka služba. Moja perspektiva je zdaj dokončna: postal bom siva miš iz kancelije. Eva me dobrotno tolaži, da to pač ni tako hudo, vsakdo mora nositi svoje, ona je umetnica in to je gotovo hujše breme – umetnice so prave martrnice. Ogledal sem si nastop martrnic. Pred tem sva se sporekla glede uživanja kontracepcijskih sredstev, bil sem osel, Eva je rekla: "In takšna naj grem zdaj na oder." Koga bom srečal? Borim se s slabo pismenostjo. Siva miš kraclja po mojem rokopisu, in ko se uprem, češ da tako stoji tudi v "krájevnem" leksikonu, me zabije: "Ne reče se krájevnem, marveč krajévnem. Krajévnem!" Še naprej ni odločitve v zvezi z načrtom o prestopu, o radikalni prekinitvi. Najboljše je bilo, ko sem bil resnični pisatelj. Zdaj zapisujem samo na ukaz. Trenutki jasnosti so trikrat preplačani. Kako se sprenevedajo ti babji zmaji, kakšna laž, to njihovo trpljenje, kakšne jezne kvake. Vojna je na vrhuncu. Menjavajo se generacije. Kmalu bom ne samo sam, marveč osamljen mlajši moški s pornografsko revijo pod blazino. Ta, ki jo ljubim, pa je smotno nevarna past. Kaj bi se dalo to storiti, da bi dosegel neko izboljšanje sedanjega neznosnega stanja? Na tiskovni konferenci v tovarni obutve skušam biti konstruktiven. Rečem, da imam pripombo glede slabe obutve, ki mi je usojena že skoraj dve leti: enkrat so čevlji preveliki, drugič imajo gumijast podplat, tretjič se podplat v jesenski moči odlepi. Znani nergači takoj poprimajo in pravijo: "Naše tovarne ne znajo narediti enih primernih čevljev, ki bi bili tudi lepi." Tega je še veliko na svetu. Na seji uredniškega odbora me je vpričo vseh knockautiral interni klerikalec. Drkal na sejni mizi uredništva vsemu in sebi v ponižanje. V trebuhu mi postaja vroče. Postal bom nazaj nočni ptič, hvalabogu, okoli me ne bo nič, so še rane, ki niso bile dotrpljene, še imam voljo svet urejati s postavljanjem na glavo, še sem eksotično neorganiziran, še imam kaj povedati o tem, kar je notri. "Pokazal ti bom seksa!" Resnica je samo tisto, kar ne sme priti na dan.

Materija je energija, ki dela luknje v svet. Vrnil se bom po isti stezi. Prihodnost bom naskakoval prihodnje poletje. Svinjar Bojanić se je pogovarjal s seljakinjo čisto na razrednem nivoju. Tikal jo je in se ji pritoževal čez svoje križe in težave, da ga svinje ne ubogajo in podobno. Ne moreš razumeti, kaj pomeni psi lajajo v luno, če enkrat sam ne zalotiš psov, ki se pripravljajo lajati na luno. Na poti proti domu sem srečal možiclja, starejšega gospoda, ki se je ob spogledu z mano neumno prestrašil, kakor da sem pošast. To me je globoko ranilo, kajti bilo je resnica. Prišel sem ga zasledovati. Najprej počasi, potem vse hitreje, dokler se nisva spustila v dir, kolikor so mu dopuščale moči. Moja najdražja in edina se vrača v najino domovanje globoko ponoči ali pa šele z belim dnem. Pravi, da dela. Svojim opravičkom ima navado reči delo. In kakšna je, ko se takole sredi noči pojavi! Vsa odprta, otrpela, očmi ekstatično vročične: in ko ugleda pošast, otrpne v leden počitek. Odpravim se v puščo, da rešim . . .

Prispel pod večer. Vse v redu. Takoj predpriprave. Usposobitev bivališča. Pridobil ustrezno udobje. Deževje ponehalo, kaže dobro. Sortiral literaturo. Začnem z umetniškimi reprodukcijami. Pojedel glavico česa in zaspal. Vstal zgodaj, jedel, spet spal, jedel, spal še enkrat, večerjal, požel svoje ničvredne brke in se odpravil spat. Vaški klicavci me zvabi-jo na glumaško predstavo potujočega artista v vaško šolo. Vsi so bili zbrani v pričakovanju, kakšno čudno čudo se bo zgodilo. Mate je nestrpen, hoče kaditi, ljudstvo ga enoglasno pobije. Mate odščipne žerjavico in ogorek spravi pod kapo. Generalno popravilo hišnih duri. Brez pravega predaha izbijal gnilobo ves dan. Tako sem delo zastavil temeljito, čeprav bi bilo na kak način vse skupaj mogoče opraviti v dveh urah. Še naprej mi bo vodilo kvaliteta. Kaže, da imam časa na pretek. Kupil sem steklenico žganja, kajti preganja me strah pred boleznijo. Spominjam se Dimitrija, sinu Karlovega, rekel je: »Jaz grem najbolj daleč.« Splezal je v kombi, nabit z mesom in mesnimi izdelki, in se odpeljal proti Ameriki.

Ob devetih zjutraj se Ružica hoče zadaviti s kurjo srtjo. Mati previja dojenčka in me zavrne: »Ah, to bo Miloš ven vzel.« Miloš brska psu med zobalom. Ko se izkaže, da se je srt zasidrala dosti bolj notri, se Miloš odloči: »Taj je gotov.« Potem je že res žalostno, ko se Ružica srti kar na lepem iznebi, ko mati zavpije: »Jezus!« Miloš reče: »No, zdaj mu je hvalabogu izpadla — enkrat.« Pobere srt in jo zažene skozi odprta vrata. Za svojo srtjo se požene še uporna Ružica. Ali je možno, da slišim svojo notranjost na tako nerazumljiv način? Naučiti se moram komunicirati z jezikom, ki se da zapisati. Občudoval oso morilko, ki je hladnokrvno pokončavala medeno muho. Nečak dobil napad božjasti, prebil si je arkado. Pred dnevi sem ga testiral z glasbo in reprodukcijami klasične slikarje. Deček je bil namrščen tako ob zvokih kot nad slikami, zdelo se mi je, da je nezainteresiran, a kaže, da je zelo občutljiv medij. Zjutraj sem imel pred pošto incident z nekim hudogledim fantom, ki je trdil, da sem bil včeraj žalil njegovega slaboumnega brata. Izkazalo se je, da je fant pijan, kasneje pa so mi povedali, da si je zapičil v glavo boksarski poklic, verjetno pod vplivom svojega slavnega rojaka Máteja. Nekdo mi je poklonil steklenico vina na okensko polico. Steklenico sva spila z Urijo starim, ribarila sva ves dan, ujel je prgišče arbunov in malega lignja, jaz nič. Podučil me je, da ne umem nataktniti vabe. Za frangule je rekel: »Ne, kostiju se u njih ne jede.« Ko sva se vračala zvečer mimo krčme, naju je Vlada pobaral, kaj neki sva počela na morju ves božji dan, in Urija je vzrojl: »Nismo se prckali.« V krčmi sem srečal tudi nekega Srba. Videti je bister, a nekoliko pokvarjen. Urezal sem se do kosti: tako sem se rešil dela svoje hudobne krvi. Neprestano brnenje v glavi skušam obrniti v svoj prid. Jutri je »veli praznik«, dan mrtvih, ki ga bom kršil na tuje račune. Pri vodnjaku sem srečal rožo v prvem cvetu. Prišla je mimo, brhka in nasmejana, ravno ko sem prebiral razglas o deratizaciji. Prišli so mojstri svojega dela s tovorom zelenega strupa. Medtem ko sem na podstrešju sipal strupa podganam, sta mi sanitarca vrgla nekaj strupa v skledo kompota. Zdaj umiram.

Kako z besedami povedati ta gnus, GNUS, sploh ne zavija burja — podgane tulijo v smrtnem krču. V tem trenutku me narava sovraži, vse je proti meni, spoznati moram za vedno. Po radiu kombinacije besednih in glasbenih informacij, kot da bi ti kdo ure in ure tiščal glavo v drek. Zdaj sem na sami meji: Če je to namenjeno le meni, v redu, če vsem, ni v redu. Vse, tudi jabolko zrelo, je smrdelo po gnilem in se mi je uprlo, kot da nisem od tega sveta. Kakor da me je zajela lovka sistematične deratizacije. Ovca se je pred mano zatekla v past; držal sem jo s pogledom, z mislijo, s pregledom: neka ptica je le za trenutek odvrnila mojo pozornost in

ovca je bila rešena. Gniloživka ne bom. Zato bom napravil hudo reč in mi je vseeno, če grem za deset let sedet na Goli otok, samo da ne bom gniloživka. Vse to bom pregledal skozinsko, tebe še najostreje, draga. In da ne pričnem metati piskre in skleda za spremembo jaz — ne samo piskre in skleda — bombe bom metal, pa če gre vse skup v božjo mat! Stari intriganti ne mirujejo — in ni hudič, da me niso prečitali. Ko sem že mislil, da je moja Eva dokončno moja, ko sem se ji spet vrnil in dal, jo porabijo za izvršilo orodje svoje perfidne in bedne intrige. Te reči so me vrgle. Mislim, Eva moja, da je tale intriga proti meni naivna penzionerska šala v primerjavi s tistim, kar se tebi pripravlja s strani kač.

Vse prespal, bolečina popustila. Pajka pustim pri miru. Uživa reputacijo. Glej, Eva, tako bodi! Pred nama je še večji del življenja, ki sva se ga odločila živeti in doživeti skupaj. Želiva in verujeva, da bo to plodno, uspehov in sreče polno življenje. Reci tudi ti tako!

Teza o oportunizmu kot pogoju za ohranitev človeške vrste. Človek je edina žival, ki uživa v seksu. Bil je pregan v puščo, ko je prenehal biti agresiven. »Bitni organ jednog oportuniste je mozak.«

Spet slabo. Kot da se ravnam po vremenu. Depresivna atmosfera dvigne iz samega dna usedline, spomini hočejo postati del sedanosti in osnova za prihodnje. Trga in boli v prsih, pritiska na stene lobanje, peče v očeh, brez solze trpiš, izhoda ne najdeš, notri pa ne znaš napraviti reda. »Onda češ da daješ stražo, kad ništa ne znaš da radiš.« Samo da je spet burja (enkrat). Ima me že celo, da bi tukajšnje bivanje podaljšal za nedoločen čas. Prihajam na okus. Kaj sem videl v zadnjem letu? Eni so pijanci, eni so narkomani, eni se kurbajo. Drugi so z eno nogo v grobu in gnijejo pri živem telesu, da še bolj zasmrajajo smrdljivi svet. Ljubezen? Slutil sem jo, čutil, vonjal, a bilo je ni. Od samega trpinčenja dobivam stigme. Kdaj že mir po moji duši? RESNICA. Čolnar v Rabu prijateljuje z galebom Martinom. Spoznal sem, da sem en preklet paranoik in mistik. Ob vsaki stvari, ki je ne obvladam, zavpijem: »Aha!« češ zdaj sem pa obsijan z resnico. Sumničim vse. Gledal razbitine na dnu prepada. Pomislil sem, da imam še dobro srečo, kajti nobenih utašev, nobenega atentata — čisto preprosto — alkohol je bil. Tako bolešno ljubim Evo. Naročil sem prstana, poprosim jo za roko.

tako se pretikaš skozi življenje, in ko se ti zdi, da si os sveta, v trenutku vse zgubiš. ko to veš, ne pomaga nobena sveta prisega. Proces se nadaljuje nezaustavljivo. Zvečer me glava boli od plinske peči. Ponoči je zunaj pravi mrz, suh in oster, da reže v zobe. Zvezde utripajo iz modre v vijolično. Mesečina je plava. Niti žarek ne seže v notranjost. Lepota ostaja izven. Znotraj počasna smrt. Gojil sem tri vrtnice. Prva je bila rdeča. Bil sem srečen. Druga je bila rumena. Bal sem se je. Tretja se je spremenila. Sprva je bila nežno karminasta in sem rekel: Ta bo moja, rdeča je. Potem so bili temni dnevi, dnevi brez sonca, in dolge noči, ledene, sovražne. Bil je obup, ki je prihajal in odhajal z mržnjo in črnim divjanjem nizkotnega, razdiralnega sovraštva do vsega in vsakogar. Prišel je dan, nov dan, bilo je sonce, in vsak žarek je bil smehljaj, bil je dan, ko bi se morala vrniti sreča. A tretja vrtnica se je medtem spremenila dokončno: komaj bežno sem se je dotaknil in predme se je usulo ugaslo vijolično, črnkasto uvelo listje, izdrto oko pestiča je bilo gnilo in pegavo, brezsramno je kazalo bolezn, ki so razjedle cvet.

Na izletu hvalabogu izgubil tisti hudičev nož, ki mi ga je bil prodal desetar Proletar, rekoč: »Ovaj je nož ubio čoveka.« Kadar človek pade, a da ni prav nevaren padec, ne smeš samaritansko hiteti na pomoč in ga pobirati, zakaj če ga po-

tem le za trenutek izpustiš, bo človek spet na tleh. Ne smeš pa zbežati, ko je človek na tleh. Priti moraš okoli njega, prav blizu, in čakati, da se sam pobere. Kajti pobere se. Na obisku padavično dete. Profesionalna etika ji veleva stavljati se pod kontracepcijo. Promiskuiteta je njih načelo. Spet na robu. Ne morem se kontrolirati. Spravlja me ob živce. Vpijem nanj kar se da surovo. To me olajša. Isti sem, kot vsi ti ljudje, kot debeli naduti dohtar v Rabu. Dostojevski: — Kaj pravite, s čim bi ga bilo mogoče spet spraviti pokonci? — Z nekim drugim, enako močnim čustvom. Zjutraj scal za škarpo, in ko me je izza hrbta presenetil Mate, sem najprej kanil prekiniti opravilo, a on razume in pravi: »Hajde, piškí, piškí!« Malo sem pomišljal, ta pa mi je prigo-varjal kot otroku: »Piškí, piškí! Svaki mora pišat, piškí, ne moreš zbog toga tako kod Sanmarina, tako ti je to...« Zvečer spet Mate, se opravičuje (sunil mi je škatlo cigaret za kazen, kajti bil je brez tobaka, jaz pa sem imel zalogo), da mi on nič zla ni storil. Kakor da se odpravljam na oni svet. Kot da sem pričel vreti, se zbirajo okoli mene vinske mušice. Kdo te fehta, koga fehtaš? Odhajam v hudih dvomih. Dejstvo je, da nisem opravil dela, ki sem si ga bil zastavil. Izgubil sem to bitko. Trpel sem, kot že dolgo ne, še zdaj nisem čisto cel. Dosegel sem bolj umirjen biološki in metabolični

ritem. Bili so hudi krči, a nekako sem obstal na nogah, najhujše (?) mi je bilo prihranjeno. Nobenega dvoma pa ni več o tem, da sem se spremenil, da sem stopil v novo obdobje, ki bo najdaljše in najplodovitejše obdobje tega, kar moram imenovati svoje življenje. Na koncu pa se moram (trenutek distance) zelo resno vprašati, ali je vredno, da trpim te kristusove muke zaradi ženske, ki mi v vsem tem času ni znala zbuditi zaupanja, še več, obremenila me je z dvojno mero tistega, od česar sem bil skušal pobegniti. Ali ni bilo dovolj: tri leta vojne!

Odgovor pride: »Če prosiš za mir, prosiš za milost in dobil boš takšen mir, kakršnega ti nakloni sovražnik tvoj, ki te je zmagal.«

Stopim gor k bodočemu trikotniku, ki je zdaj razsut od pam-tiveka, in prosim za navodila. Dobim navodila:

»Nikoli in nikakor se na račun srčnih muk pustiti vreči iz tečajev ravnovesja. Vračati milo za drago, a vsaka poteza skrbno pretehtana. Opustiti za daljši čas vsaka nadražila in mamila, predvsem alkohol. V nobenem primeru se pustiti zabrisati iz domovanja vajinega. Svojevoljen odhod v afektu je lahko usoden. Nasvet: Stisniti zobe, ugrizniti se v jezik in se ljubko nasmejati. Kajti tudi če bo zelo hudo — čas teče, vse se obrne. Bolečine prezirati. Sveta jeza — da! a le v misli, ne v petah.«

PESMI

Akt št. 82

V majhni okrogli sobi na Alserstrasse 37,
so sence nekega večera uro in pol
prezgodaj poplavile. V hipu je zgorelo
šest knjig in veliko kristalno zrcalo
se je sesulo. Gospodu Kafki so okamenele oči.

V južnem delu mesta je vlak odpiskal polnoč
in to je bilo za tisti večer vse.

Zjutraj smo našli Gregorja, ki si je
v kopalnici iz ljubezni do samega sebe in
morda malo tudi do nas, s srebrno žlico
razmešal možgane.

Mislim, da ni ničesar več, kar bi me
še lahko vezalo na lanski koledar.

Feministke

Vse tiste, ki so, ali pa tudi ne,
sploščene v dotiku že znanega,
živijo v svetlih stolpih.
Njihove ure so malo nagnjene naprej
in v obrazu imajo vklesan ponos,
kot bi bile v sorodu z žrebci.
Izza nohtov jim curlja elektrika
in kadar govorijo, jim iz ust letijo
kromirane ptice. Včasih, ampak res le včasih
se zgodi, da si pustijo spolirat
pogled.

Tiste stvari počnejo redko;
ponavadi ob največjih državnih
praznikih in, če se že mora zgoditi,
to prenašajo možato z visoko dvignjeno
desnico.

Ker večina od njih malo škili,
jih uvrščajo levo od centra.

Oda Nikolaju Slaparju

Kdo ne pozna njega, ki hodi diagonalno
ob zvokih fanfar po svojem Kranju.
V levici nosi trobojnico in njegov
korak je sinkopiran z ritmom dihanja
mame Slovenije. S kazalcem in palcem
desne roke ščiplje poganjke magnolij
in lista sence z brstičnega ohrovt.
Nikolaj ima brado iz verzov in v lase
vpletene ode. Okrog vratu ima mlinski kamen
in drobne gubice ob očeh. Hodi en meter
od zemlje in s tem daje vtis, da nekako
vzvišeno gleda na svoje podanike,
srečne in nevedne v svojem zadovoljstvu.

Kranjčani imajo radi Nikolaja, a
človeška narava jim le ne da, da mu ne bi zabodli
nož v hrbet, kot je to na dvorih v
navadi. Seveda jim je potem žal in
takrat histerično jokajo in na Gorenjskem
je dež. A Nikolaj se ne meni za
drobne slabosti svojih klovnov in odpušča
levo in desno, vsemu in vsem, ker je,
kot se govori, trockist in krvodajalec.

Ob večerih, kadar mu spet kakšen
harlekin prebode srce in kri špricne v
jonosfero, otroci srečni tekajo okrog in
cukajo svoje mamice za robove kril
in kričijo: "Mami, glej, poglej, Miklavž
piškote peče." In mamice jim v svoji
nevednosti odgovarjajo, da je to le igra
narave, ki se ji reče večerna zarja.

Tebi

Tebi, ki se sprehajaš po rezilu noža
in nosiš v očeh srpasto luno,
pišem to pesem.

Ti, ki imaš pocukrane dojke in
veliko ogledalasto sobo in kruh,
ki cveti na dnu medenice, pred katerim
ptice vznemirjeno dvigajo glavo,
tebi poklanjam ta bakrorez.

Tebi, ki spiš poleg mene posuta
z listjem koledarjev in si prebodena
z kazalci stolpnih ur, tebi v oporoki
namenjam tri katedrale in en dotik.

Ti, dete, ki sem te rodil pred mnogimi
leti, gola blodiš do kolen po mojih
možganih.

Meni, ki to živim in sem pripotoval
svet bos, s kitaro v roki, s pesmijo,
željami in obljubami kronan, ovit
v slovensko zastavo, želim dolgo
spanje in sanje, iz katerih bom vstal
in potrkal na odklenjena vlažna vrata.

Žrebica

Čutim te žrebica polnokrva, čutim te
razlito v žilah ponosno brez uzde in smerokazov.
Vidim te lepšo, kot si lepa.

V nočeh slišim zarotniško šepetanje, ki prihaja
nevidno od onkraj. Zavest, zložena v knjigah, molči,
ker je že čas s pogledom prebodel tisto, česar tebi
ni več mar.

Tujec je duši tuj, dokler ne ukrade ključa,
a prijateljem sva vrata razprla, da so si lačni
nalomili toplega kruha, preden so odšli čez mejo
na tuje.

Čutim te razlito v žilah plemenito bitje, a tudi
vem, da kadar konji šepetajo, oslepijo in plešejo,
dokler ne zblaznijo.

Dež že tedne spira najina okna, zato še
dolgo ne bom dvignil žaluzij.

Ptica

Ptica ima pet src.
Prvega v tolmunu pozornosti šipe.
Drugega v pesmi zaljubljene deklice.
Tretjega nima, se samo tako reče.
Četrtega ima od oktobra v Heladi.
Petega ima varno zaklenjenega v
kletki, ker ga rabi za sproti.

Potovanje

Nekoč sem šel z dedom čez hrib, ki
ni bil ne prevelik in ne premajhen,
bil je ravno pravšen, da ga je
ded Anza z nasmeškom prehodil.

Na drugi strani hriba je bila velika
bela hiša, v kateri je stanoval psihiater
Mihaljo Rostohar. Z dedom, ki se ga je
pri dobrih ljudeh dodobra nalezel, sva
vstopila v izbo in še danes ne vem,
zakaj je ded Anza odšel mimo Mihalja,
stopil na psiho, odšel po steni mimo
okna na strop in se z nogami oprijel
lestenca in tako viseč na glavi zapel
"Naprej zastave Slave".

Ker sem bil malo v zadregi, nisem
rekel nič in pri tem je ostalo.

Kadar bom šel vnovič čez hrib, se
bom odpravil sam, ker ded Anza zdaj težko
hodi z bizeljsko zemljo v očeh.

RAZMIŠLJAM, DA BI TE PRIKLOPIL NA IZPUŠNO CEV

NEKDO MI JE DAL PROUSTA NA MIZO (Rekla sta mi)

Nekdo mi je dal Prousta na mizo.
Fuck you, mi je rekel na Bay bridgeu v Friscu,
ko sem tam poležaval z napisom New York.
Kar žal mi je, da v gostilnah ne slišim več
slovenske besede.
Izvinite, ne možete dobiti pivo ako ne jeste.
Inquanbi sem mu rekel po K'ekchi'
pa je rekel goni se u kurac.
Zamenjam prousta za hamburger,
do New Yorka je še daleč.

RAZMIŠLJAM, DA BI TE PRIKLOPIL NA IZPUŠNO CEV

Razmišljam, da bi te priklopil na izpušno cev.
Tuji prstaci ti bruhajo po lakiranih nohtih,
za katere sem odštel veliko trenutkov,
rdečilo na ustnicah je že davno zbledelo.
ha, že zavijaš z očmi,
sanjaš, da so te povaljali v gozdu,
a pozabljaš, da so jeleni to zimo ostali brez sperme,
blagor jim, ki se ne bodo rodili.
Zajčki, ujeti v pajkove mreže,
ga drug drugemu tiščijo v rit,
lahko bi padli kot domine,
kako dobro si igrala domine
in poker,
bingljala si s prsmi, preden sem dobil v roke dva para.
Sončni zahod je prišel prekmalu.

OGNJIŠČE

na obraze templjev in piramid si narisal ognjišče
se prepustil tihemu plapolanju
oblekel belo haljo in poslušal utrip noči
zaigral si na flavto pesem
vrgel kamenčke v jutro in žogo na koš
ulil bronastega dečka
in spomnil si se ga
ki je ponosno stal pred začudenimi drvarnicami
otipaval grče na razmočenih deskah
in prisluškoval tišini ključavnice
da bi se slekel in jim pokazal kako je čist

LOKVANJ NA STRANIŠČU

Ni imel poguma, da bi živel tako kot si je želel. Sovražil je svoj skrivenčeni obraz, gol, oropan življenja, zaničljiva usta, ki se nikoli in nikakor niso hotela raztegniti v akademski nasmeh, vse, vse na sebi je sovražil. Nič bolj vsakdanjega, na milijone ljudi se sovraži, neznosno sovraži, do smrti sovraži, kako še? pobalinsko sovraži, tudi ko dopolnijo osem-deseto leto, vendar to konec koncev ni nič nenavadnega. Živijo naprej, vsak dan preklinjajo, si z britvijo režejo žilice na kosmatih obrazih, z enim namenom, da bi se mučili, skačejo za ženskami, z enim namenom, da bi odpovedali, plezako čez ograje, kradejo, se prerekajo s starkami na cesti, ker jih preveč spominjajo na njihove tečnobne matere, si na sejah pod mizo sezujejo čevlje in sanjarijo o snazil-kah, kaj je na tem slabega?

Spoznal sem, da v tem ni nič . . . Kaj pa dobrega? Dobro kosilo, po katerem se ti rigne. Z enim namenom . . . potem odfurjati na stranišče in se naloniti na zid. Zakaj človek sovraži samega sebe? V zameno za odgovor je ponavadi zajel v dlan curek vode iz pipe in si pljusnil v obraz, to miri živce in užaljene kocine na obrazu, ki morajo vsako jutro krvaveti, ne da bi se zavedale, zakaj. Vse to je torej popolnoma vsakdanje, tole sovraštvo, vsi to delajo. Kje so pognale korenine, ni točno vedel, vendar se tudi ni dosti ukvarjal s takimi vprašanji. Njegova navečja skrb je bila, da je zaradi, kot rečeno, splošne sovražnosti, s katero se pokriva vsak človek, on prečrtal mejo in, saj si ni mogel zameriti, sovraštvo puli kocine tudi tistim, ki jih nimajo . . . na začetku meseca, ko je dobil plačo, strgal ves denar. Škoda, ki jo je s temi skrivnimi dejanji povzročal, je bila neznanska, ni potrebno posebno poudarjati, da so ugotovili nek čuden primanjkljaj denarja tudi na bankah, po nekaj letih seveda, a on si ni belil kocin s tem. Edino to . . . užival je, ko je prinesel ves denar v svoj zapuščeni podstrešni sekret, potem pa začel . . . ne, ne . . . saj ni mogel povedati, užitek se ne da opisati, samo z možgani jih lahko otiplješ in greš potem spet na stranišče, se nasloniš na zid . . .

Vsak neskalkleni užitek pa tudi ni neskalklen . . . zakaj delajo ti vosli kovinski denar, prosim lepo? zakaj? . . . kako naj on to strga? . . . Nekaj časa je trpel. Nekaj časa, potem pa ni mogel več.

Premalo sovraštva je najbolj sovražil, saj to je bilo že dolgo znano, da ljudje, ki sovražijo same sebe in to počno vsi, ki se zavedajo samih sebe, da ti ljudje same sebe . . . preveč se je ukvarjal sam s seboj, preveč, ampak saj drugega dela ni imel po drugi uri popoldne?

Bolj ko spoznaváš stvar, bolj jo sovrašiš, ga niso tako učili, ne-ve-on-kje. Aja, saj res, to so ga naučili tam, kjer je vsak dan risal načrte za cestne kanale. Skoraj bi pozabil, nerodno, nekateri, ki se preveč sovražijo, nehajo hoditi tudi v službo. Vendar to ni res! Kje, to sploh ni res. Če se pa nje-mu, ki je sovražil sebe bolj kot pa . . . saj je poskusil, bo pa ja vedel, pa je prekmalu ugotovil norost takega usmiljenja do samega sebe. Predober je bil, predober, samo to, zato je že po prvem takem poskusu drugi dan spet kar stekel v službo. Ko je konec meseca dobil plačo je pa spet veselo strgal ves denar. . . . hrsk . . . kako se sovražim.

Enkrat mu je bilo vsega zadosti. Prinesel je od nekod staro nakovalno in kladivo, menda železarsko, nekje ga je ukradel in pri tem zanosno upal, da ga bodo dobili, pa so ga pri vho-du skoraj pobožali po laseh . . . mislili so namreč, da se bo z njim ubil, to so mislili, gotovo, samo to, drugače ga ne bi božali in mu pokvarili frizure, vsi so hoteli samo eno, da se čimhitreje ubije . . . , ne tega pa ne, mogoče on ne sovraži sebe bolj kot drugi? mogoče on ne želi sebi vse najmanj-slabše in da bi potem ugodil njihovi želji, da se pobije tam gor v svojem podstrešnem sekretu s tem toaletnim železarskim kladivom . . . ? to ne gre. Dalj ko bo živel, dalj bo trpel in dalj bo srečen.

Zato raje čez mesec gara in riše tiste scalnice za podgane in cestne delavce, na koncu meseca pa svečano vse raztrga. Saj glede kovinskega denarja je pa tudi uredil s tistim železarskim kladivom. Malo je razbijalo na vse strani, so-sedje so začeli obračati glave, ampak on jim je takoj pojas-nil . . . dela obeske. Ja, dela obeske. Pa bi lahko oni kakš-nega videli? saj bi plačali, ne, ampak ko tako razbija, mora-jo biti res lepi in vredni, to bi mu oni plačali . . . Bila je enkratna skušnjava. Če bi res koval obeske iz kovinskega denarja, bi zanje dobil papirnatega, tega ima pa najrajši . . . vendar ni . . . prijel za vabo . . . s tem ko bi on njim koval obeske, bi ga oni vzljubili, tega mu je bilo pa najmanj treba. Če se sovraži, res ni treba, da se mu drugi sliji in ga ima-jo radi. Že tako je večkrat opazil, da mu je prelepo.

Ko je kovino stolkel in kovance sploščil, je zgrožen opazil, da nima prave peči. Prestreseno je gledal iznakaženi denar in . . . šel na stranišče, se naslonil na zid . . .

"A ste že?"

Dvignil je glavo. Kaj, a zdaj še na sekretu nima miru "Pro-sim?" je zapel nekje iz sredine školjke prav prijazno. Zakaj ima sploh skupni sekret, kdo je to videl, niti pošteno . . . vsi ga tuiščijo za vrat, oni v službi, ko ga vlečejo za tasladke in mu s prstom kažejo na načrte, kje je nelogično zvrtal pod-zemni kanal, a si čisto neumen, podgane se bodo zadušile, kdo jih bo pa ven vlekel, jih boš ti, jih boš ti . . . in mu krade-jo tasladke, da potem doma nima več za kaj vleči . . . potem pa tale, ki mu jemlje mir na stranišču, buta po vratih, se tišči za piščal . . . bi pa prej prišel, saj je toliko njegov sekret kot od drugih . . . spet je naslonil glavo na moker zid . . . vendar ga je ustrelilo . . . prelepo mu je, takoj mora ven! zdaj, ko ga najbolj tišči, mora stisniti in oditi. Kaj mu je, saj vendar ljubi trpljenje, če pa stisne ravno takrat, ko ga najbolj tišči, po-meni, da se najbolj sovraži . . . ni to njegov cilj mogoče? Hi-tro si je zapel hlače in planil na vrata.

Ženska je stala tam s stisnjenimi nogami in rokami v na-ročju.

Od kdaj je pa tale njegova sosedka, prvič jo vidi, pa vsa raz-kuštrana je, menda mora res stanovati v tej hiši, edino če ni prišla samo komu na obisk z "vsem zraven" . . . z vsem, kar je hotel tudi on, ampak bi bil preveč srečen, če bi se mu izpolnilo . . . nima pomena . . . ženske sovraži, kot sovraži sebe oziroma manj, sebe bolj, zakaj na to tako rad pozablja . . . saj res, še zmeraj ni vsega strgal, pa s tistimi sploš-čenimi kovanci . . . kaj naj z njimi . . . mora jih . . .

Obrnil je glavo, kot da je noče pogledati, in pospešol korak proti svojemu stanovanju. Ženska ga je z zanimanjem gledala, medtem ko jo je tako očitno ignoriral, najbrž je bilo nekaj takega kot ženska otroška nagajivost, ker je takoj, ko je prišel do vrat in hotel planiti na kljuko, misleč, da je rešen, pojoče zavpila:

"A niste potegnili vode za sabo?"

Nehote se je obrnil in pri tem preklinjal svoj osovraženi ego, ki mu je zavlil atlas in usmeril vse užaljene kocine proti tisti ženski ... ni se obril, saj res ... toliko bolj se mu vsaj ni treba bati, da bi ji postal slučajno všeč.

"Prosim?" Ta njegov prosim, ni s tem mogoče kasazal, kako se sovraži ravno s tem prosim? Na vse kar so ga ljudje vprašali, je odgovoril s prosim. S tem je pokazal, da mu dol pada, kaj ga sprašujejo, če reče prosim, ni to jasno?

"Nič prosim, ponavadi se potegne vodo za sabo!" Odločna baba, gotovo ni prišla samo na obisk z "vsem zraven", ampak misli ostati v tej hiši in ga na veke vekov preganjati iz stranišča, ga potem vleči za tasladke nazaj, mu s prstom kazati na vrstico, za katero naj potegne. Potem bo šla pa še v njegovo stanovanje, mu s prstom kazala prah, s katerim on tako uspešno gnoji lončnice, ga trgala za tasladke, če ji ne bo pravilno slekel spodnjic, potem mu pa potrgala vse lase in vse kocine, ker bo opazila po omarah ostanke strganega denarja, na mizi, točno sredi sobe pa stečkane kovance, za katere je hotel poiskati rešitev prav zdajle ... na stranišču, ko je naslonil glavo na zid in premišljeval in medtem tiščal ...

Kaj je v tem slabega, če se on tako strastno sovraži, kdo mu more to prepovedati? Saj sam služi zase, ima svoj denar, ki ga sicer lahko raztrga, ko ga dobi, pri tem celo uživa, toda kaj to koga briga? Saj sovraži sebe, ne druge. Res sovraži druge manj kot sebe. Tudi tole babo sovraži manj kot sebe in ona mogoče to celo sluti, ker tako trdovratno zahteva, da povleče za tisto vrstico, čeprav ni nič naredil in ga še zmeraj tišči. Trpi, človek trpi, a ni lušno? Zdajle te ona nekaj ... ampak ne daj se ... trpi, se ne spomniš, nisi še uničil cele plače!

Od česa je sploh živel? Od strganega denarja. Res je bilo to edino, kar ga je veselilo hkrati žalostilo, oboje skupaj pa ... sovražilo. Ko je umrla mama, mu je zapustila vse prihranke, vse slike in kipe, stanovanje, hiško v hribih ... vendar je on vse takoj prodal, naložil na banko in potem počasi, zelo počasi ta denar dvigoval. Kolikokrat ga je zamikalo, kolikokrat, da bi šel k okencu v banki, dvignil ves denar in ga potem ves srečen uničil. Kolikokrat. Pa se je potem zmeraj nekako premislil. Preveč se je sovražil, da bi si lahko vse pobral. Od nečesa vendar mora trpeti, to pa stane. Hrana; stanovanje. Da bi živel tako, kot si je želel, za to vendar ni imel poguma. Skromno, toda osovraženo, samo to si želi, samo to. Pa da lahko prinese vsak mesec domov čimveč denarja, ker to pomeni, da ga bo lahko tudi čimveč uničil ... mmmmmmm ... kovancev še ni ... še zmeraj ni ... zaveži gobec, baba, jaz moram danes še trpet.

"Kaj, a mislite, da bom jaz potegovala vodo za vami? To je pa od sile!"

Če bo še enkrat spregovorila, bo začela že vpiti. A bo res moral nazaj? ... ampak potem mu bo pa gotovo ušlo, že zdaj komaj zadržuje.

Obrnil se je in se z vso težo svoje osovraženiosti priplazil nazaj do stranišča ... potem pa ni mogel več ... na hitro si je odpel zadrgo ... in nato potegnil za tisto vrstico. Seveda ni imel časa, da bi zaprl vrata za sabo. Seveda ni tega storil nalašč, komu je pa vseeno, če te ogledujejo na stranišču, njemu ni, ampak res ni imel časa ... če bo baba kaj tečnarija ... Potegnil je vodo in zdaj mora biti vse v redu. Mora. Ker zdaj ne trpi več ušlo mu je, zdaj mu je lepo ... čimprej

stran od tukaj ... čimprej ... preveč je lepo ... Kako naj še zmuzne mimo nje, ne da bi ji pogledal v obraz, ker mogoče bi mu šlo še na smeh, to bi bilo pa za crknit, mogoče bi ... kaj on ve ... ne pozna se pretirano dobro ... posebno če mu je prelepo, če ga ne zebe, če ga ne tišči na stran, če ... Saj to je končno tudi njegov skret, plačuje neko staro, da ga pomiva, kadar je on na vrsti. Nepremišljen je, uživa. Če bo šlo tako naprej, se bo res moral čehnit s tistim klozetnim železarskim kladivom, ker zdajle že nekaj trenutkov preveč ... uživa. Sram ga je. On se vendar sovraži ... on se vendar sovraži ... sovraži ... sovraži ... sovraži ... sovraži ... sovraži ... sovraži ... sovraži ... sovraži. Sovraži.

"Sovražim se," si je rekel potihem. Ženska ga mogoče ni slišala, če ga je, pa tudi vseeno. On ima veliko dela še tole popoldne. Privleči mora peč s podstrehe, zvrtni dimnik, če ga ni, mora pogledati, če ga ni, ni prepričan, mogoče je, samo zamašen, saj bo videl ... Denar ... nič ga ne bi bolj veselilo kot to, da bi mu ta ženska zdaj prinesla ves denar, ki ga ima v tistem svojem stanovanju ... in on bi ga lepo uničil, sicer z manj zadovoljstva kot uničuje svojega, ampak denar je vseeno denar ... ko bi ona vedela, kakšna slast je trgati papirnate bankovce ... ko bi ona vedela ...

Šel je mimo nje kot da se izogibaj očitajočim pogledom cestnih delavcev, ki jim vrta rove pod zemljo in ga včasih polomi, pa jih kje pomotoma zasuje. Predolgo je premišljeval o njej in medtem pozabil, za trenutek, ampak še to je preveč, da se sovraži, zelo sovraži ... zaletelo se mu je ... če ne bi bilo vsak mesec tega denarja, bi se zadavil, tako se sovaži ... No, zdaj si dobil spet svoje, si je mislil, medtem ko je bežal mimo nje, zdaj si spet tam, kjer se počutiš varnega ... sovražiš se. Amen.

"O, pa ne bom jaz vrat za vami zapirala, še vrata naj za drugimi zapiram."

Kaj, a misli zdaj ta baba iti na skret ali ne misli? A ga ni še prej podila ven, zdaj hoče pa da zapira vrata?

"Prosim?"

Ženska je rezgetavo razširila roke: »Ljubi bog, a mislite, da je to javno stranišče?« Na to ni pomislila, da je prej nekaj preveč videla zaradi trpljenja ... človeško trpljenje, zažgani roke, da bom lahko sovražil roke, ki jih ne bom več imel. Sprenevedati se, zapirati okužene žmurke pred pogledi nevedočih, hopsati za vstopnino v javno stranišče ... »A vi pobirate?« je resno vprašal.

Ženska je razširila boke kot lokvanj v sončnem vremenu ... »Kaj če pobiram?«

Saj ni ona kriva, če se on preveč zaveda samega sebe. Dokazano je namreč, da se najbolj sovražijo tisti ljudje, ki se preveč poznajo, površinski ljudje se obožujejo. Da pa prideš do takega stanja, mora biti veliko sam, ti, baba, pa nikoli nisi bila sama. Ko si bila otrok, si imela množstvo bratov in sester, pa ste lepo skupaj mislili in živeli v drugih telesih, ko si odrasla, si si hitro poiskala bodočega moža, ki je začel misliti namesto tebe ... Ne, ne. Pomota. Ti si mislila namesto njega in s tem pozabila nase; penal. Ko ti je pognal žogo v trebuh, si opazila, da zna on tudi misliti, da se celo malo sovraži, drugače ne bi bil tako neizprosno ob tihih večerih, ampak to ne škodi ... zase ne veš, imaš svoj ego in ga na trgu čisto spoštuješ, ker te rešuje pred branjevkami in znižuje ceno solati ... veš za svojega moža, čutiš z njim, misliš nanj, ljubiš ga, veš celo več brez tega človeka, v katerem živi tvoj ego, tebe ne bi bilo, to je eno, ker bi znorela, druga možnost je pa, da bi se začela sovražiti, ker bi se preveč spoznala. Mirno se usedi, piška, jaz ti lahko celo pri- nesem mizo, pa pobiraj od vsakega, ki si ne privoščil trpljenja in se vzravnano požene iz stranišča, novim površnostim

naproti, en dinar. Škoda, da to ne stane malo več, jaz imam namreč rajši papirnatega, ampak saj ravno zdaj sem sredi raziskovalnega dela, kako uničiti to prekleto kovino, ki se je ne da strgati, veš, malo me zadržuješ. Aja, en dinar... Pobrskal je po žepu, se najraje ubil od sovraštva, ko je začutil ugodje ob najdenem kovancu, ga stisnil med prste, potem pa zamahnil in s tem nakazal ženski, da ji bo nekaj vrgel, ženska je res nekako nastavila roko v pričakovanju, in potem ji je vrgel tisti dinar, ki ga je ona tudi zelo spretno ujela. Igra, ki sta jo pravkar uprizorila, je imela v sebi neko tiho prijateljskost, nehotno pripadnost, vzajemno ozračje okrog njiju, če se spregleda neprimerne in nesramne vonjave iz še ne zaprtega stranišča. Ne bo ga zaprl, ne. Če ga ubije, ne bo. Saj ji je vrgel tisti dinar, pa naj ga ona.

Ženska je osuplo dvignila pogled, ko je zagledala, kaj ji je vrgel. Saj drugega tudi ni pričakoval. Hitro je obrnil glavo, pritisnil na kljuko in se umaknil v svoje stanovanje.

Samska luknja. Kolikokrat je premišljeval, če imajo tudi podgane tam podaj takale stanovanja. Se je mogoče pri njih bolj potrudil, kot se je pri sebi? Upal je, da se je, čeprav je za načrtovanje njihovih lukenj dobil vsak mesec tiste sladke papirje, za načrtovanje svoje pa nič... edino sovražnost, ki je prihajala nekje iz želodca, kadar se je znašel v njej in ji je moral za trenutek predolgo gledati v oči. Zdaj, ko je zbežal tisti ženski in padel naravnost v ta podstrešni sekret, je spet čutil srh. Tole stanovanje, čeprav še iz nobenih ust ni slišal, da bi reklo: Ti, a nič ne kuriš tega stanovanja?, to mora tudi priznati, vsi so se zgražali... ampak njemu... njemu se zdi še zmeraj preveč, daleč preveč udobno.

Slonel je na vratih in spet premišljeval o tem večnem problemu. Kaj naj naredi? Razbije stene in leži na stolčeni opeki. Kaj, ko bi se pa tudi v takem počutil preveč udobno. To postaja vedno večja težava, ker opaza, da ni nikoli zadovoljen, najprej misli, zdaj bo pa res, slabše ne more več biti, pa se potem na koncu zmeraj izkaže, da je bilo tudi to preveč lepo in da bi moralo biti še slabše, da bi se lahko spet nemoteno in neorokavičeno sovražil. Če je človeku preveč lepo, se ne more sovražiti, to je malo manj kot podganji aksiom. Sovraštvo poraja sovraštvo. To je malo več kot človeški aksiom. Kaj naj potem s to zmeraj preveč oblazinjeno luknjo? Jo požene v zrak? Ampak potem bi pognal v zrak tudi nikoli dovolj vatirano stanovanje tele babe, ki zunaj osuplo strmi v dinar na svoji dlani in obenem z nogo zapira vrata.

Ni zaprla vrat, pustila jih je odprta. Pač pa je začela trkati naravnost na njegovo luknjo. Ne, tega pa ne sme dovoliti. Ta ženska hoče vdreti k njemu in ga spet nadlegovati, kazati s prstom in širiti boke. On je samec. On je lokvanjev samec sredi jezera, gleda samo gor v nebo in nikamor drugam. Ne bo odprl.

Ženska je trkala in trkala, da je že spet za trenutek pozabil sovražiti samega sebe in je premišljeval samo o njej, trkajoči, njej, ki ima svoj ego varno spravljen pri možu, je pa tre-

nutno malo moti, da tale njen sosed najprej ne misli priti iz stranišča in mora malo vpiti nanj, pa čeprav se njej nikamor ne mudi, potem mora malo vreščati, ker ni potegnil za oni vodni zvonec, potem mora malo osupljati, ker ji je vrgel straniščni dinar, potem pa še malo... saj njega ni doma, kaj se pa gre? Kako naj jo spusti v sobo, če ima pa po mizi nastlane prejle stlačene kovance, na stolu pa nekaj zmečkanih, nekaj pa na drobne koščke raztrganih kosmov težko zasluženega denarja, ki pa ga on ne potrebuje, ker ga sovraži in ker sovraži sebe... sovraži, res se sovraži... sovraži... sovraži... kaj je zdaj, bo odprl ali ne? Še malo, pa bo s tem razbijanjem priklicala še kakšnega nepoznanega soseda. Ampak kaj si bo mislila, če bo zagledala kupe strganega denarja? Naj tvega in ji poleg tega, kako zna scati, pokaže še, kako zna trgati denar? Nihče ne ve za to, zdaj ga bo razkrinkala pa navadna skretarica, ki sploh ne razume, kaj lahko pomeni človeku sovraštvo, kaj ima od tega, koliko mu pomaga, kje mu sili na plan in ga vleče za tasladke... samosovraštvo... ona misli zdaj na druge stvari: Kako bo spet vpila nanj, zakaj ni potegnil vode... pa ne, to je potem naredil, ampak tistih vrat, zakaj ni zaprl, tega pa še ni, ampak bo... ona bo trdno vztrajala, da bo prilezel ven in jih zaprl.

Kje je železarsko kladivo? Mora ga najti, mora ga poiskati, kam ga je založil v tej podstrešni zmedji? Za hip je spet pozabil na sovraštvo in se preklel, ker zmeraj vse navleče in nikoli ne pospravi, da so se začele rediti že podgane. Včasih zgroženo, vendar obenem pomirjeno opaza, kako je nekdo ponoči obgrizel kruh... le, le, to on potrebuje, da ga živega požro. Ampak ne ljudje, oni mučijo drugače, načrtno, ne kot živali, ki obgrizejo tukaj malo, tam malo, se zavlečejo v kot, drugič pa spet tukaj malo, tam malo... to bi mu kar ustrezalo, si je mislil medtem ko je iskal železarsko kladivo, na vrata pa je spet nekdo nestrpno trkal in ga skušal prisiliti, da bi pozabil na... kaj že?... kaj je že hotel reči?... da ni ta ženska samo slučajno prišla v hišo?... mogoče zato, ker se je v sosednji hiši pokvaril zvonec nad školjko, mogoče res samo zato... saj drugače se ne bi vtikala vanj in zdajle na vsak način zahtevala, da mu odpre. In kaj če ji on res odpre? Obstal je, s kladivom v roki... tale denar je treba pospraviti... lahko ga še naznani in bo sedel... sicer pa ne bodo vedeli, koliko let že počne to... to... brez skrbi, sovraži se pa še zmeraj... naj si ne umišlja ta baba, da bi se začel kaj lepše gledati, če bi jo spustil v stanovanje in bil prijazen z njo... naj si samo nič ne umišlja... samo nič... ker bo zdajle razbil tale vrata, ki trkajo, razbil jih bo, samo še nekaj časa naj trka... bo... samo da... evo, je že... že spet trka...

Zamahnil je s kladivom po vratih, bogve kaj je nameraval, saj s kladivi se ponavadi ne da razbiti močnih lesenih vrat, ampak on je kar razbijal in razbijal, v točno takem taktu kot je slišal prej trkanje, le da je bilo tokrat močnejše, kljub temu pa zelo podobno, tolkel je in še opazil ni, da je trkanje na drugi strani prenehalo in da zdaj trka na lastna vrata.

Krhka trstika
med nebom in zemljo
razsuta!
Jesen počakam v njeni senci.

To je, to je
poljub barve!
Ta izžiga stvarjem njihov smisel.
Vedno znova te poljubljam-barvam,
hočem, da rišeš z mojim jezikom.

KAJ? KAJ? KAJ?
Kaj, kaj, kaj
je to,
če veš, da
je nekdo noter,
v tebi.
Da se potipaš, pa ga čutiš.
A, je to ljubezen, te vprašam?
In
kaj, kaj, kaj
je to
če
je to
recimo reka.
Ona zmerom teče mimo.
In tudi, če skočiš vanjo –
ni tvoja.
A, je to ljubezen, te vprašam?

Tomaž Kralj

PREOBRAZBE

PREHOD IN SREČANJE. Področje zlata, daljava v senci Olimpa, svilnata cesta in monsun. Plodovita stoletja, pogreb sveta, zmagoslavje starodavne modrosti in tujega bogastva. Odprta vrata, videz in stanje stvari, statve sna, napad in norost, plavajoči svet. Dvig noči, usodba prstana, prt odkritja, kraljestvo učenja, cesarstvo uničenja, ljudovlada, nasledstvo.

DODANI VIRI. Krogi obdobja splošnega strinjanja, potek potovanja k popolnemu koncu istega vprašanja. Kolo in trgovina, obisk in dejavno zanimanje, stroji in prtljaga. Ladjevje znanja, zlatolistje, pomoč vode. Dvojna naloga in hvala, zamotanost jasnine, prosojna pojava. Stebri neznane neznosnosti, napredek in čast, pridnost in prispevek. Dodani viri, sila in narastek, svila in naskok, zakladi in otoki. Jezikav vpogled v bodočnost, težave in nerazumevanje, megle se vale stran.

ŽETEV NAGRAD. Oponašanje ljubezenskega dejanja, pero in pot bose noge, jeklene roke, dotik lakote. Spanje kjer je možno, ista imena, stresanje telesa, razmislek usode, ustnice in kopel, preurejena dvojna velikost dneva. Opravičila zločinov, slava izdaje, tišina, kriki trav, rdeče črnilo, polnočna prenežnost dotika. Žetev nagrad, premislek izvedbe, nepotrebno zlo, sprejete časti. Kamen, kri na rokah, vsi vedo za okove, mrtvi strup. Nočni glasbenik je dogodek, prikaz usmiljenja, padec na hrbet, slučajno srečanje svetov, roke v žepih.

ZAŠČITA PRED PADCEM. Suhe bilke, prah in dogodek, sanje o steklenici in smehu. Valovi v smeri vrst, nič na zemlji, vrata. Škatla voska, lepa pojava, svetloba nezaupanja, družba čuvarjev, osama. Celotna sedanost, uho na srcu, daljni dvom. Pašniki imenovani veter, hrup obljube, vso noč lov na bose v gozdu. Cesta nove knjige, let čez glavo, pesem v škornjih.

NASVET. Bistra krhkost starodavnih dni, napete želje zaprtih ust, žebliji, krila in padala, le vprašanja. Prva guba in obrvi, bolj kot kakorkoli, doba lune, obrat glave, počasna roka, gladki lasje. Storitve, skrb in skok, najboljša sreča, točke neba. Nerojen prt neskončne prijaznosti, hotenja, nasvet dekletom in bralcem pesmi.

ŠTEVILKE. Premičnice mesecev, skrivnostni posvečenci, vsebina, duh in opis. Polnoč pomena, primer občasnosti, dodani podatki. Najdba imena srečnega dne, barve vrednosti osredotočanja. Sorodnost in podobnost, zeliščno zdravljenje in konjske dirke. Srečna mesta, razdelava zverokroga, sedemkratni sedemkraki pečat.

ŽIVLJENJSKI NAPOJ. Narava in jezik, priprava kamna in vir besede, zveza, misel in spomini. Vražni obeski ravnoesja, skladbe nasprotja, konec iskanja milosti strupov in dokazov lastnosti. Skrivnost skrivnosti, pesmarica priziva, ohišje raka. Zaklad in znanje kovine, lastnost stvari in rekla, deli miru, biser nove vrednosti, tri pipe tobaka, modrijanov korak.

VRAŽNA MOČ. Vidik možnosti strogo določenih pravil, upor lepote jezika. Vprašanje o oponašanju oblik prizorišča in namena prvobitnosti. Zgodovina pozabljenosti, veje književnosti, vrednost prisluškovanja življenju. Preprečene črte okrasa, še ena plesna zabava, gost splet veselja žive osnove, ne okvir, ne pritisk. Pripravljenost in všečnost, nadoknada, strast in vojstvo. Določena oblika, uboj besede, prišepetavanje, vražna moč. »Gledališče in njegov dvojnik.« Samostalnost in obnoviteljski napor, razne pogubne vloge. Hrušč in trušč, paša za oči, razumevanje gibanja. Surovost podobnosti, igra in nuja, enačenje življenja, pomiritev z obstojem.

PONOVNA POVEZAVA. Verigarazvoja posledic dvojnega nauka, svoboda in smisel obnove. Spuščene zavese možnosti, številni poskusi pričakovanja. Mati cvetja, vstop kuge, Dekameron. Zatrpane kleti, prisposoba klopke, skrivnosti šumov zemlje, zehanje živali, pok in vrtljiva abeceda. Dovolj mojstrov, dragi prijatelj, strogost nuje, preobremenjen odblesk inačice dihanja.

IZGINULI ZNANSTVENIK. Neuspelo iskanje, prava burja malenkostnega dviga in vrnitve, nalet peska, potrebno zdravilo. Zadah ježe in upora, mlade planine, borba za obstanek. Dolg gotovosti, zaklad.

OKO IN SLED. Puščava proti jugu, plitko brezno, upočasneni hod, sklonjeni glavi. Dolgotrajna tišina, potrebno orožje, velikaši dopadljivih oči. Tigrice, dvorne čarovnije, »nič proti«, čut vetra vedenja. Lepokožne podgane, da-leč naprej odmik. Skok neverjetne zgodbe, nenadni goniči, maščevanje, breg in sluh, sokoli in trombe, zvok hrepenenja. Velikodušje ogromnosti, gost-bojevnik, šotor zakladov, knjižnica, oblika meča, nevidnost. Naloga, ščetka, obvestila. Spremostvo, sledi predaje, trg, brada. Zelo dobro, vendar . . .

VEČ DELOV. Opravičilo različnih dežel, temelji uporabe določene nevarnosti. Osnova verovanja, rojstna razpredelnica, znaki dopisovanja. Petje je vstric, varnost je hvala. Vidiki premičnic, prevlada opisa, učinek razlike, razlaga vrednosti znanja. Promet in različne veje, odločitev. Natančno enakonočje, velike leto, hiše obnašanja, lju-bezen, denar in veljava.

NOČ GROZE. Dalja-želja stopljene snovi, obsedenost izzvanega besa. Bivši prijatelji jočejo, jedro zaščitnega ovoja je poslednji trenutek vilinske krinke. Izgin lusk, borba duha, moačn lučaj kipa, gomila majhnih kamenčkov. Prikazni razumevanja, zemljanski pogoji, potrebna pomoč, vlada razuma. Glejte vruga! Let viharja, novo telo, zamisel orožja, napad sence. »Hitro, da ne bo prepozno.« Kričeča megla, priprava roke, bližina hrabrosti. Poteg vretja, pobeg zla, izreden uspeh, nov cilj, počivališče.

VABA IN KRVAVI KAMEN. Dragoceni meč še vedno čaka na rešitev lastnine. Jama, velika in skok, odmev, odpust in ime. Prva želja, zadnji plen. Dovoljenje v podzemnih globinah, spoznanje srca pekla, ista igra, misel, delo in vrnitev. Živo morje plamenov, krvavi kamen, okno in klic nenajavljenega gosta. Ščit naučene pameti, »samo kaj?« Jeklo neodgovornosti, svojčas osnove, prašna cesta, sunek smeha, prihod brez skrbi je del zarote, skriti otok, last. Mrak in nadloga, pohod učinkovitih rešitev. Up in dragulj, veličina zračne čete žar zapornikov. Položaj, oprema, izvežbanost, zdržema, merilo videza, nekaj posebnega.

O VSEM IN VSAKOMUR. Srd in vročina, želodec in pogled, tajne naloge, čudakov nakup. Stanovalci, igle popisa, bolečine čudnosti, sprejeto povabilo. Megla, strup in hlad, duhovi spet na ulici. Pogoj govora, počitek dogodka, dragocenosti na jedilniku. Praznina doma, kosilo na račun in razum. »Hitro, hitrejša, najhitrejša.« Resna svečanost poslovne stvari, prave krogle ropa, pobeg. Modre oči, golobi, zajci in netopirji. Pomočniki kot pojasnilo delovanja, zmaj kot dah zraka, uspeh. Ramena, vznemir blazne splošnosti, časopis o vsem in vsakomur.

IGRA. Pokaz živahnosti poduka, okrajšava uboja, cvetličarna. Poprava, zavore, razočaranje. Junaki in potreba, kamen, met in skladbe. Zahvala in razgovor, korist in klavir, sporočilo. Pijača odhoda, dno zdravja. Ocena boljše-ga zvoka, ribe in smrad, plača različnih strani sveta, ko so stare stvari v modi. Zgreš in neumnost, sramotno splošno sranje, daljinske pripombe, stroški doskoka, poziv. Vrsta hitrostne zbranosti, izhodna pomoč vrst. Polni žepi, zahteve in zlatnina. Polenovka in nahrbtnik, ukaz in sposobnost, položaj. Iste mere, steze zločina, prepoznavna zahvale. Burja, svetilnik, kolo.

POTOVANJE. Krožnik pesništva, nadav hvaležnosti, zaščitniki spanja, toplo sonce, izvrsten ples. Blažena slepota, pokroviteljstvo pravega stanja. Red in zveza, vzgoja na dvorišču, zadetek strašila, zamašek spremstva. Zdrob vojnih ostankov, sprejemniki prijav. Volja neumnega vprašanja hrane, zgodovinske dragocenosti, zasluge kakšnih nevarnosti. Prihod najave zraka, žarek priprave, kljun potovanja, pokojnina ponovitve. Mišice snetih vezi, najdeni izhod stave, varčen deževni izlet, skoraj izbor. Lebdenje čudne sile, dogodek morske gladine. Bližina slučajja, hvaležnost oblikoslovja. Kostni in pogoji, glas predstavitve, gomila časa, posest obstoja otoka, beljakovine.

NEKAJ MESECEV. Naslednjič konjsko jutro, zmrzal in straža, čestitke dvoma iste ulice. Izziv najgloblje doline, zadostnost letalčevega cilja, lahna potegavščina plovbe. Usoda poznanstva, dolgo čakanje končno večne nagrade. »Vse bo tvoje.« Odkup, cena lepote, dar žive stene. Neizčrpnost storitev, reševanje igre, volja možnosti po-manjšanja do misli. Stvar padca pojave, lom dobrote duha, večna vernost, zapoved.

VELIKANSTVO. Umetna težnost, krivda mraka, prekinjen dovod, kako je mogoče? Naseljencev nisi razumel, višje v zraku sta mir in popolnost, potrjeno mnenje. »Zdi se mi, da vem, kaj misliš.« »V redu, ni me treba vleči.« Celovitost orodja, v dozdevni globini ni treba vreščati. Zahvala zračnemu pritisku lahkomiselnosti. »Čim prej zapustimo to mesto.« Razpad v zvezdni prah, ničesar ni treba delati na silo.

VAŽNO JE, DA SMO ŽIVI. Ponos vleče, pripravljenost vihra, orli so predstava poslednjega upa. Vonj krdela, pogled previdnosti, zaupanje. »Moramo za njimi.« Do sedaj je vse minilo.

VSE JE V BLAGOSTI, SPRETNOSTI. Edina rešitev je vstop do zob oborožene konjenice. Hiša je polna široko-grudnosti, ta glas, izvek je edini gospodar suma, ni pozabe za uteho prič. Zvezdne višine, pripovedke o zgodovini, nov začetek oddaljenega sonca. Sveža voda, kriki in spoznanje moči. »Če misliš, da lahko zapustiš to dolino, se motiš.« Svečanost močne roke, korist za človeštvo.

SKOK V VIŠINO. Tovor, čutarica, ukradeno vozilo. Padalo danih znakov, čas do zore priprav. Poslednja večerja, prvoaprilske šale nasprotne sledi. »Toplo je, sleci se.« Verjetna vrnitev, tujci se važijo. Zahvalno gostoljubje, nepoznano poreklo, pretnja odgovornosti, brazgotina je izginila. Postelja za noč, izvenzemeljska bitja, vrtoglavi padec kakor malo prej. Ogenj dvojnikov, zaklonišče pomoči, stopnice suma, plesoči, medved. Kaj se dogaja? Vaša dobra vila.

PRIHOD IZ HONG KONGA. Javnost ne ceni petja, le trenutek, da je ven. Večja všečnost kraja prvega srečanja, prihod na ples, zmešana igra veličastnega značaja. Vse hujša neverjetnost razlike v času, sreča v imovini čolna, sijaj in vžig. Kaj je novega? Precep, pošiljka iz daljave, nazaj po hodniku. »Imeli smo kupca,« napačen korak, pok besa. Kaj vse se bo še zgodilo? Novinarstvo je večšina, težnja k resničnosti je dobronamernost čudnih svetov, ah. Ne streljajte na nikogar razen na posadko. Mar ni tako?

KAM TEČE KRI. Noč in ulice, nič razen oči, morda zidovi, zemeljska pljuča, med knjigo in nožem, rokavico in vžigalico, pismom in imenom. Iz prvega zarodka tišine je zraslo drevo, odlašanje notranjosti, poprava, srečen dogodek.

JUŽNO MESTO. Temna ženska, pričakovanje pravičnega bitja, nova britvica. Skala in izziv, galeb in teža cvetja, svetilka stvari. Mokri prsti zasedanja, čebele v klavirju, vaja ognja, pregrete noge, iskre srečne bodočnosti, skrivnost življenja.

PRIMER. Rojstni list sedmih spevov, okončine hvalnic in inačic, dnevi v letu, mojster Sonce o umetnosti pesništva, slučajna priča. Dotik potovanja, ustnice, nasveta, dogodek je bil krohot, vrata. Odlomki usode, rdeče jagode dvoma, osama dvajsetega stoletja. Hoja domov, možnosti vrtnice, kar ostane od angela, ure med psom in volkom. Žalost reče: »Izgubljeni smo.« Veter z imenom, krhko, še krhkeje, dnevna služba, Ahil in želva. »Pojdi in odpri vrata,« zelo neurejeno živaloslovje, tako imenovano srce.

ODDELEK NUJNOSTI. Znotraj vodnjak, zunaj vojak, podzemna postaja je vsakdanji kruh. Kaj in kako, navodila, Napoleon, prva glasba za brate, slehernikove pismenke, ogenj Elije. Skala izziva, vloga prstana na poti k soncu. Bližnji glas, odprta hiša, vrtoglavica sledov, poročilo poplave, tiha pošta iz dnevnika kapitana Nema.

ROUSSEAUJEVO CVETJE. Obglaviti pava, pesem o narednikovi smrti, luč je temeljni kamen, srebrne oči. Dežela onkraj Pariza, črni kolotoč, ožina in napetost, plosk za Heroda. Reči prelistavanja in spodnji tokovi nestrpnosti, konec počitnic. Dotik prisrčnosti in nepokoj, pobite zveri in oda večnosti. Ognjene vaje, kam leti nebo, snidenje v zimskem dvorcu, labod in krokar iz romana. Žareče kolcanje, tišina prvin v nas, poletna želja in pritožb.

RADOVEDNOST. Hans Arp gre skozi vihar in v greh za poškodbe. Velik požar poslednjih odlikovanj srečnega človeka. Dotik tal, let nad reko, ni drugega časa. Dnevniški listi so poskus lastne podobe, večer kratkosti, svetlo zeleno nebo, klet in otrok, obrok po boju, naseljena praznina. Črte na dlani, nevidna roka, čudovita nasprotja, Ramzes.

POSPEŠEK IN BLIŽINA. Dirka se je začela, užitek je milo za drago, meta in napovedana vojna. Klic krvave zvezde, nadaljevanje poplave ukazov, spust plemenitih jezikov, risanje. Res je! Dremez žrtve v zrasku, rt dobre nade, drhteča gmota, začetek pomanjševanja, siva koža posadke. Grad, Jah in cilj, prvi svet. Neverjetna hitrost iznenadenosti, prizor pred seboj, bližina pristopa.

HITRO KOPJE. Potok ni daleč, zaklonišče praznika, odprte čeljusti prvega povabila, drugega potrdila. Predvidena strogost pooblaščenega dvignjenega noža, mrak nevarnosti, spremstvo in strup, progasta smrt, javna podoba nozdrvi. Posvet in pojasnilo, skok dejanja, čuvana čvrstost zore. Nezaščiten hrbet, gusarjeva hči, tržnica pojasnenih zgodb, lepljivo blato, galop. Dolge noči, skrališče prepričanja, pohištvo, vrvi, izsiljevalsko pismo.

DALJNA PREMIČNICA. Vesti zidov, odprtost ognja, izsiljevanja naslova, prihod. Prijetne prošnje preteklosti, polikana zamenjava za življenje. Topel zajtrk, nove obleke, čep. Pripoved razstavljenega rokopisa, vonj žrtve, celoten vstopni slučaj. Glava, poteza, kraj, pobeg, spanje, odločitev. Smrtonosni plin, klic in dogodek, skoraj je res. Zvezda pada med tiri, svinje so bile vedno debele.

GLASNIK. Panji spomina, zapor, ponaredek važnosti. Pijano sporočilo prepričljivosti, razgrajena nosilnica drugih skrbi, novoveška borba s ščitom. Nezadržan odpustek ne pusti sledi bega. Izkoristek glasov govori čakanje. Mera moči, začetek sreče, zabava. – »Zakaj?« »Zato.« – Prekinjena večnost, nove pustolovščine verjetnosti. »Nikoli več.«

ALI BABA. »Povej vse.« »Izguba spomina.« »Vrnitev.« »Skoraj popolno.« »Celovitost.« Najdba in različni vonji, bistrina slučaja. Videz nevarnosti zadetka, vsekakor sprejeta plača, lagodno življenje, hvala za vožnjo. Sporočilo, obisk napredka, izguba časa, posluš tveganja. Nabava skrbi, prva izdaja, udarec rjojenja. Vrata potrebe, prevrantski žepi, par gesel, poznanstvo. »Vsi ven.« »Močnejše.« »Kaj to pomeni?«

IZBOR NASPROTNIKA. Prednost rok, skok brezimnosti, ladja poletnega prihoda. Prav tu potreba, glas iz mraka ujetništva, stan tam, pojasnilo tu, spremstvo v višavah. Odprava in sodništvo, pogled smrti, prekinjena zabava. Zarota obnovi slavo, razumljivo nezadovoljstvo preseka brezdušnost. Padec z vrvi je slaba pogodba, sporočilo pravega čuvaja je najprej opomin, zadetek, poskus pobega. Poslanci neba priznavajo značaju željo spanja. Sprememba nenajavljenosti je hrabrost sablje videza, spremstvo navdiha. Lep sprejem, ponoven začetek dela, dovoljenje. Voda nasprotnika je milost odprtih vrat, pripravljenost obrambe. Poveljstvo je zakon presenečenja, pozni časi običaji in izmišljotine. Preprga je nasmeh cenenosti, čuvana moč je predlog pripravljenega srca.

ČELNI KONJI. Dotik nereda, gonič prepada, vrnitev običajev, pas senčnega potoka, medvedja glava. Ponudba je hrbet poskusa, naravnost zlati oreh, surove stvari, prepuščen okus, poslednja sila dobrote. Strah stanu glasbe, zadnje ulice divjine, sijaj odhoda. Spremstvo pomoči, strašne posledice, prvobitni strahovi, izgin praznega zraka. Neverjetna surovost edinega načina obraza, prihod svobode, blisk plamena, popis ostankov.

NASPROTNA ODLOČNOST. Antarktika spuščene člana, padec dogodka, pričakovalni odbor. Tišina časa, trikotnik dosežkov, skupno pismo lepo vzgojenih ukazov dotaknjenih tal. Poslednjič: »Naj ostanem, naj grem.« Bratstvo prireditelj, zvrhanost vidika, skrb drsalnice, pomoč. Načrti za prihodnost, lastnina popuščene roke, drža očesa, rojstni dan tveganja. Bodite veseli! Razhod, vas, zrno, uspel rok, prekleti veter.

POVRATEK PRVAKA. Padec na pamet, pajki obdobja, kraljestvo rokovnjačev. Vaja nuje, veliko vprašanje, vonj las. Potreben denar, gotovost neugodja. Hitro obvestilo, dnevna skromnost, napor napete želje, odsotnost, »... štiri, pet, šest«. Preverjene knjige zamenjave in spremembe.

JEZNA LASTNINA. »Ni več igre.« »Zdaj boš umrl.« Klopka predvidenih pojasnil, petje na pritrjeno uho. Brezimnost utvar pojavnosti, draž vednega prebujenja, zmaga. Naboj noči, velikodušnost nadoknade. Nori posli smrtnikov, skrajni izhod, izziv. Objem plamenov, zavesa je šele začetek. Moč in stanje, zakoni, bes in srce.

SREBRNI OTOKI. Žveplene ladje, potres črnih obal juga. Radovednost notranjosti skale, plen jame, trenutek kasneje ohlajena para. Modrost, ženske slabosti, gusarji.

RAZISKOVALCI. Zaslon sestavljenih pretenj, kopvinski glas srečanja žarkov. Postaja razuma, razboritost lebdenja, bližina neposrednosti. Prikovano središče natančnih računov, neuničljiv začetek poti. Vstop v zadeto ozračje, poznanstvo pretepov, pomoč prividov sreče. Sledi se vračajo na sever, puške čakajo. Ukradeno gibanje, rudnik hrane. Kaj? Žice poojejo prekletstvo, gibljivost peska, napredek poslednjega sporočila. Grom je najtežji posel, pričakan ogenj je edina pot vozeče se norosti. Nemogoč strel, prve ure, prazen prostor. Hrup porušenega mostu, zdaj ali nikoli. Nevarnost v taboru, beg prepoznih nebes, predani udarci bližine.

ŠTIRI POMLADNE INO SMRTNE PESMI

V samotnih nočeh se pogovarjam s teboj,
ki si osamel na saturnastem obroču niča.
Daleč si, pesnik. Pregarjajo me tvoje oči
in tvoje podobe, rezke kot čisto, ohlajeno vino.
Smrt mu je vzela vse droži in vse tuje vonje.
Nem si, a zveniš. Z rokami drsim po počeh
tvojih besed, ki so zavetrje blazne ljubezni,
z usti, od ženske razvnetimi, pišeš zgodovino.

Pesem je strašni privid: ko odvališ kamne,
se pokažejo novi, še ostrejši. In ko jih
razmečeš, da bi zatipal srebrno, nežno kožo,
se ti zazdi, da se v zenicah rojevajo nove in
nove kamnine, vedno gostejše, vedno temnejše.
In ko rečeš urok, da te kamenje ne pokoplje,
spoznaš, da ti je drezalo jezik, razmesarilo
dlesna: v votlini zeva še ena, blaznejša.

Moje oči so uprte na konec sveta, v ptičjo
deželo Thule! Tja so šle vse moje ljubice
z zlatastimi očmi in spogledljivimi koraki.
In v srežu, ki je prekril zelenkasti led
severnih lagun, so ostale sledi drobnih nožic.
Ptičje sledi. Sledi zledenele pohote. Jantarne
sledi. Thule, ptičja dežela, zre v moje oči:
zamolkli valovi butajo v dlake, režejo ostri zrak.

V ostrem vonju suličastega gozda,
med resami spominov in sledmi, ki
ostrijo žela zavesti, stoji piramida
pozabljenja. Gladka površina, z drgeti
resastih živali, z rogati zmaji, s
samorogi iz trdega skrila: misel, v ogenj
ujeta, v prah zloščena, me ločuje
in razločuje, me temni in zatemni.

PO SLEDEH NAPREDKA

I

Davno je že tega, kar sem se vrnil domov. Obleko sem obesil v kot. Bila je premočena, da se še do danes ni osušila.

Na obešalnik sem jo obesil, poleg krušne peči. Zdaj sedim za mizo. Ob moji roki pleše senca plamena brlivke in soj nočne svetlobe.

Nisem sam. Še nekdo je tukaj.

Ob meni.

Spisal sem že skoraj tričetrtr zgodbe, da bi jo jutri lahko oddal, kot sem si obljubil, a ne vem, če ne bo to mogoče šele pojutrišnjem. Kakorkoli, vseeno, se bom že nekako pomenil. Včasih naletimo na popustljive ljudi. Smrt mi je bila blizu, a sem ji ušel. Zdaj je morda pred vrati. Zunaj, pred vrati. Morda je pred sosedovimi vrati. Sosea že davno ni več, a vrata so ostala.

Davno tega sem se vrnil domov. Zdaj sem tu. Doma.

Moj dom je prijeten in v njem mi je toplo.

Sedim za mizo, skupaj s tremi stoli.

Miza je iz hrastovine, v njej bivajo čudne zgodbe. A o tem kdaj drugič, danes si še ne upam.

Okna so zaprta in polkna trdno zapahnjena.

Rekel sem, da je že davno tega, kar sem se vrnil domov.

Rekel sem, da mi je toplo, da ob moji roki čepi brlivka, tudi to sem že rekel.

Prav tak večer je bil, dolgo je že tega, ko so prišli pome trije možje. Če dobro premislim, še sedaj ne vem, kako mi je uspelo. Slišal sem neznane glasove, vzel sem puško, mislil sem, da so se priklatili volkovi s planine, in šel sem odpirat vrata. Odrinil sem zapah in neslišno, kolikor se je dalo, odprl vrata: zunaj je bila tema, presejana z medlo mesečino.

Snežilo je.

Čutil sem se, kako bi lahko ob tej uri in takšnem vremenu kakšna nujna pot prignala ljudi na to osamljeno mesto. Nisem psa in takrat sem obžaloval. Morda bi mi pomagal.

Že sem se odločil, da grem nazaj v hišo, kar pri vogali skednja zagledam tri postave. Stale so v krogu in se nekaj pogovarjale. Poklical sem jih, se ob tej uri, ob takem vremenu hodi buditi poštene ljudi?

Nič niso odgovorili. Obrnili so se proti meni: sami neznani obrazi. Mahnili so jo proti dverim, kjer sem stal in ko so prišli pod napušč, so jeli otresati škornje.

Na glavah so imeli debele volnene kape.

Nič bolj jih nisem poznal zdaj kot prej, ko so še stali v noči. Po obleki bi sodil, da jih ne zebe kaj preveč, saj so bili na debelo zadelani. Blago ni bilo videti posebej izbrano, a bilo je debelo in močno. Nastavljenci pasti, ki so včasih hodili mimo moje hiše, niso nosili takih plaščev. Tudi sam nisem nosil takih plaščev.

Kazalo je, da možje niso iz naših krajev. Niso bili iz moje bližine. Niso bili iz meni znane bližine.

Nisem jih vprašal, od kod prihajajo, v upanju, da mi kar sami povedo.

Kam odložimo, se je oglasil nekdo iz trojice. Pogledal sem čez in videl, da v roki drži puško. Prvi hip sem pomislil, da drži mojo. Z bežnim pogledom sem se prepričal, da imam svojo še v rokah.

Na obešalnik, sem rekel.

Torej ima puško. Le on?

Pogledal sem še druga dva in videl, da vlečeta nekaj izpod dolgih sivih plaščev. Tudi onadva sta prinesla puški.

Tadva me nista nič vprašala, pač pa sta ju brezbrizno obesila na kline lesenega obešalnika.

Odpeli so si plašče in si otresli sneg. Tudi kape so sneli.

Neprijetna pot, sem rekel v upanju, da kaj poizvem.

Pot kot vsaka pot, odgovori nekdo.

Spet je med nas zaprisegla tišina.

Ste ozebli? Imam zakurjeno peč, lahko se boste pogreli na njej, sem hitel.

Pogreli že, a nismo prišli le zavoljo tega, mi je pojasnil.

Mislil sem si, da je on vodja te trojke, ki je priromala v tem snežnem metežu. On se je prvi obrnil k meni, ko sem jih poklical. On me je vprašal, kam naj dene puško, zdaj pa tudi odgovarja na moja vprašanja. A nisem bil povsem prepričan, da je le on vodja, lahko da je bil kdo od molčeče dvojice vodja, a je bil nem, ali pa mu je na mrazu primrznil jezik.

Je še kdo v hiši? me je vprašal najbolj zgovorni.

Ja, še. Na podstrehi spi moja stara mama, sem odgovoril.

Precej slaba je. Morda ne bo več dolgo.

Sobesednik mi je prikimal.

Videl sem, da se po nepotrebnem zadržujemo v predsobi, zato sem jim namignil, da odidemo v hišo, kot je pri nas v navadi in se spodobi. Odprl sem vrata in ravno hotel reči, naj vstopijo, ko me je vodja trojke prijel za roko in pohitel, kaj vi ne boste odložili puške?

Seveda! Kako ne, sem rekel.

Pošteno me je presenetil in pustil sem ga, da mi jo je vzel iz rok in jo obesil poleg svoje.

II

Nekaj časa smo že sedeli za mizo. Nihče ni spregovoril. Mislil sem si svoje. Pravzaprav sem le poskušal. Tupal sem jih po obrazu, oni pa noč. Vprašal sem se, kaj želijo. Sedeli so za mizo in bili videti precej utrujeni. V hiši ni bilo postelj, lahko gredo na skedenj.

Boste kozarček žganja, sem se spomnil.

Nihče mi ni odgovoril. Vstal sem, da bi odšel v kuhinjo, že me je nekdo zadržal za rokav. Kaj ga nimate tukaj, v hiši? Tukaj? Ne da bi vedel, sem mu odgovoril. Bom pogledal.

Šel sem na krušno peč. Tam ga ni bilo. Tudi pod klopjo ga ni bilo. Na mizi ni bilo ničesar.

V kuhinjo moram, tu v hiši ga ni, sem mu rekel.

Nič mi ni odgovoril, a tudi zadržati me ni več nameraval. Počakal sem še kak trenutek, potem pa odšel v kuhinjo.

Prinesel sem štiri kozarčke in sadjevec. Rekel sem jim, to je sadjevec, ki ga sam pridelam. Jabolka slabo rodijo tukaj, precej visoko je, a za sadjevec so dovolj dobra.

Ne da bi jih vprašal, sem jim nalil. Sebi le do polovice. Zdaj so se že malo ogreli, iz njihovih debelih plaščev je puhtelo. Para je bežala v zrak kot s suhega krompirja. Odpeli so si plašče in lahko sem videl, da nosijo spodaj še debelo bluzo in pod njo pulover. Morda nosijo več puloverjev in pod njimi več srajc, da jih ne bi zeblo v tej zimi.

Boste gradili cesto, sem jih vprašal. Lansko leto so hodili

tood neki ljudje in po govoricah sem slišal, da nameravajo graditi cesto. Spet tišina.

Potem je vodja, tisti, ki je bil za mene vodja, spregovoril, nam je dovolj ta cesta, ki je sedaj. Še preveč nam je. Kdo bo pa gradil tako dolgo cesto do treh osamljenih kmetij? Ja, res je, sem rekel. Meni je bilo vseeno. Raje bi videl, da ne bi gradili nobene ceste do nas. Tako sem menil kot oni. Odložite oblačila in jih dajte sušit na peč. Prehladili se boste.

Ne, je rekel edini vodja, malo bomo še počakali. Kmalu odidem.

Že? sem rekel.

In oni, kmalu odidemo in vi z nami. Po vas smo prišli.

Po mene? sem se začudil, je kaj narobe? V resnici sem pa kar slutil, ko sem jih videl že na pragu.

Po vas. Spet je ušel, je rekel.

Spet! Nemogoče, sem se začudil.

Ste ga poznali, me je vprašal.

Nisem ga poznal, tudi on mene ni poznal, sem dodal.

Daleč smo mu sledili, kar naenkrat pa smo izgubili vsako sled za njim. Psi so obstali. Tepli smo jih, da bi se še naprej gnali, a ni šlo. Stali so in gledali, kot bi se ne upali naprej. Njegova sled je izginila pod novozapadlim snegom. Nismo uspeli, čeprav smo bili cel dan in skozi noč na nogah.

Kje pa imate pse? sem vprašal.

Privezali smo jih za plot. Utrujeni so in so takoj poleyli.

Mislil sem, kako bom pohlevno odšel v posteljo, pa pridejo ti ljudje.

Kam bomo zdaj, ob tej uri? sem vprašal. Zunaj je noč. Sneži.

Ste prepričani, da le jaz poznam tisto pot, ki vas pripelje do njega? sem jih vprašal.

Bili smo pri sosedu, pa se nihče ne oglasi. Potem smo odšli k vam.

Sosed je že pred leti umrl, sem dodal, a bilo je nepotrebno. Moram za vsako ceno z vami? sem vprašal. Bojim se, da tudi jaz ne poznam preveč dobro poti tod naokoli. Noč je, veste.

Z nami morate, mi je rekel.

Vzel je kozarček in ga nagnil. Medtem sta njegova spremeljvalca že do polovice izpila žganje.

Sklonil se je k meni, puško imate.

To je stara lovska puška. Moj ded je bil lovec. Dvajset let ni že nihče streljal z njo. Ni nabojev.

Vseeno. Puška je puška. Ni treba, da je nabita, včasih je dovolj že prazna.

Vstal je in slekel debel plašč. Obesil ga je na okno. Potem je slekel še bluzo in srajco s puloverjem. Hlače je odvrget na klop. Rekel je, zaspan sem, in se vlegel za krušno peč. Tudi spremljevalca sta se slekla. V spodnjem perilu sta sedela za mizo in nista spala. Nalil sem jima še žganja.

Zunaj je nazdržno snežilo. Kako pa naj bi? Pri nas vedno sneži nezadržno.

Hitro sem se vprašal, kaj lahko še storim. Lahko zbudim staro mamo? Sogovornik je zaspal in zdaj sem vedel, da bom lahko molčal vse dokler se ne bo prebudil.

Nisem se upal vstati od mize, ker sem slutil, da me bosta zadržala. Lahko bi jima ušel, a kaj bi bežal z doma, kjer mi je toplo. Ne vem, ali je vodja spal ali le premišljeval, kmalu je vstal. Na njegovem obrazu ni bilo sledi spanja.

Gremo, je rekel in se začel oblačiti. Pohitite, preden se zdani moramo biti daleč.

Bili smo brez konja in brez sani.

Bili smo daleč od pomladi in pomlad je bila daleč od nas. Bil sem daleč od ponovne vrnitve v moj dom.

Moj dom je prijeten in v njem je toplo.

III

Že nekaj ur smo bili na poti. Prehodili smo lep konec od hiše. Kmalu se bo zdanilo, sem si rekel.

Mar ne bi kazalo malo počiti, da bi lažje grabili naprej? sem vprašal.

Sam smo hodili.

Štirje.

Bili smo brez psov.

Ob plotu ni bilo nič videti. Verjetno jih je zasul sneg.

Nikjer ni bilo videti nikogar, razen nas. Nikjer ni bilo moč opaziti kakšnih sledi, razen naših.

Kako bomo našli sled pod snegom?

Sklonil sem se in razpihal sneg, ki je ponoči zapadel.

Nič.

Je kaj? me je vprašal vodja.

Nič ni, sem odgovoril.

Potem pojdimo dalje. Daleč ne more priti. Gotovo je že omagal.

Kaj pa, če ga je zasul sneg, ko je legel, da bi si odpočil. Kako ga bomo potem našli? sem ga vprašal.

Izsledili ga bomo in odkopali. Vi nam boste pri tem pomagali. Zato smo vas vzeli s seboj.

Me niste vzeli zato, ker naj bi poznal kraje tod okoli?

Po teh besedah je prišel k meni in mi rekel, ničesar nemo-gočega ne zahtevamo od vas. Ubežnika moramo izslediti in to je vse. Ko ga bomo našli ste prosti. Lahko boste odšli, kamor vas je volja. Tudi domov. A najprej moramo najti pobeglega.

Potem pa pojdimo naprej in se ne ustavljajmo po nepotreb-nem na tem mestu. Saj se vidi, da ga tu ni.

Vodja je še enkrat s pogledom premeril vlažno liso na sne-gu, kjer sem odpihnil pršič, potem je pogledal proti obron-kom snežne pokrajine, ki se je budila v jutro. Je mislil na čas, na pomladni čas, ko ob tej uri vstajajo gozdne živali in gredo na pašo? Ni mislil na to; pri njem je bil ubežnik. Nihče ni vedel, kakšna kazen nas čaka, če ga ne najdemo. Nihče si ni upal pomisliti, da bi se vrnili nazaj brez njega.

Je v tej smeri kakšna vas, je dejal vodja in iztegnil predse roko.

Ne, nobene vasi ni v tej smeri. Več ur hoda.

Kje pa je kakšna vas?

Tod ni vasi. Srečo ste imeli, da vas je zaneslo k meni. Tri hiše skupaj so na tistem mestu. V eni stanujem jaz.

Je kje kakšna koč?

Lovska koč je za tistim gozdom.

Potem nas vodite tja. Iskal si bo zavetja. Ne more daleč.

Peš je in še z leseno nogo.

Je oborožen, sem vprašal.

Ne, ušel je brez orožja.

Je hiter?

Zelo hiter. Ne hodi po cestah, ampak gre čez hribe in doli-ne, skozi najgostejše grmičevje se plazi, proti toku plava. Moramo biti hitrejši od njega in ga prehiteti.

Nam bodo puške pri tem pomagale. Ga lahko ustrelimo? Ga lahko ubijemo?

Ustrelimo ga lahko, ampak ubiti ga ne smemo. Lahko ga le ranimo. Šli smo po hribu navzdol. Ugrezalo se nam je čez kolena. Želeli smo si, da bi čimprej prišli do lovske koč on-stran gozda. Še sreča, da smo bili štirje.

Sneg ni več naletaval. Nikjer ni bilo nobene živali. Še lov-cev ni bilo videti, da bi prinesli seno. Za nas.

Oblaki so se premikali po nebu. Nihče ni vedel, ali bomo vi-deli sonce ali ne. Morda se je skrivalo za oblaki sonce ali pa luna, nisem bil povsem gotov.

Zdaj smo bili že skoraj na obronku gozda. Veliko snega je zapadlo, a to me ni prav nič presenečalo. Tega sem bil va-

jen. Trije spremljevalci so nekoliko teže gazili, a imeli so več moči kot jaz.

Po gozdu bo laže. Precej snega ostane na drevesih, sem zavpil, da bi me slišali.

Nič niso odgovorili.

Obstal sem na robu gozda in jih počakal. Brž so bili za mano.

Se vam zdi, da je šel po tej poti, me je vprašal vodja.

Rekel sem vam, da ga nisem poznal in da on ni poznal mene. Tudi gozda ni poznal. A vseeno je lahko zakoračil prav po tej poti. Zdaj jo prekriva sneg. Bom pogledal, če je kaj resnice v tem, sem rekel.

Le brž, mudi se nam, me je priganjal.

Sklonil sem se in pihnil v sneg. Nič ni bilo videti.

Kaj je videti? me je vprašal.

Nič ni videti, sem mu odgovoril.

Sklonil se je še sam. Z rokami je pobrskal dalje po snegu. Rekel mi je, dober nos imate. Na pravi sledi smo. Na pravi sledi smo. Po gozdu je šlo hitreje. Prečkali smo ga po najkrajši razdalji. Na sredi belega tepiha sem opazil malo sled. Zdelo se mi je, da je kaplja krvi.

Rekel sem, tu je kri. Krvavel je.

Krvavel je, je rekel.

Zelo krvavi? sem jih vprašal. Ste ga obstrelili?

Streljali smo za njim, temo smo prestrelili, morda smo ga obstrelili. Sicer pa on krvavi večkrat. Iz lesene noge mu teče kri.

Potem ne bo prišel daleč. Morda tudi do lovske koč ne pride, sem rekel. Morda je že za tistim drevesom.

Če je do sem prišel, je že to precej daleč. To pomeni, da lahko pride še dalj.

Ampak, kaže, da krvavi.

Ne bojte se. Vzdržljiv je.

Odšli smo dalje. Nič nismo več našli, niti kaplje krvi niti odtisa njegovega čevlja niti odtisa njegovega kopita.

Vse bolj sem bil prepričan, da se skriva v lovski koči. Sklenili smo, da ga ne iščemo več po gozdu, ampak gremo kar v lovsko koč. Bili smo pošteno prestrašeni.

Na drugem obronku smo zaman opazovali: samotna pokrajina se je samevajoče prostirala pred nami.

Kje je koč? me je vprašal vodja.

Bal sem se njegove jeze.

Tu je bila, še lani.

Ste prepričani? me je povsem mirno vprašal.

Prepričan, sem rekel. Morda je pa za tistim gozdom. Malokrat hodim po teh gmajnah.

Bal sem se, da smo prišli na isti obronek gozda, na katerem smo vstopili. Ob tej priliki me je bilo resnično strah. A le mene.

Vodja je rekel, odšel je. Tu ga nima smisla iskati. Saj se niti odtisov njegovih kopit ne vidi. Verjetno ga ni niti v tistem gozdu tam čez niti v lovski koči za tistim gozdom. Verjetno gazi sneg tam daleč čez tisto gmajno. Gremo!

Odšli smo naprej in gazili, kolikor se je dalo hitro. Ko bi vsaj bili brez pušk! Rama me je bolela, a vse je bilo še znosno. Kje bomo spali? sem vprašal.

Spali, saj je šele jutro, mi je odgovoril vodja.

Kje bomo jedli? sem vprašal.

Jedli? Saj smo vsi še pošteno siti, je rekel.

Kje se bomo spočili?

Spočiti smo odšli na pot. Nič nas ne ustavi, da ne izpolnimo naloge. Prej jo izpolnimo, prej gremo spat.

IV

Zdaj se lahko malo ustavimo. Nič zato, če ga nismo ujeli na prvi mah, ga bomo pa v drugem ali tretjem zamahu. V eno

stvar pa sem prepričan: zagotovo ga bomo ujeli, ker ga moramo ujeti. In prav zaradi tega imamo časa dovolj. Kajne, da ste tudi vi tega mnenja?

Seveda, sem odgovoril.

No, potem nam pa vsaj zaenkrat ni treba hiteti. Sédimo sem, pod to smreko, vi pa še enkrat premislite, kje bi ga lahko izsledili.

Ampak, jaz bi vseeno raje pohitel.

Zakaj vendar? Mar si nismo isti v misli, da imamo časa dovolj. Ujeli ga bomo zdaj zdaj, ali pa malo pozneje. Pretehtajmo vendar, da ne bi trošili vnevar moči in streliva.

Pomislil sem: prav ima. Kako nam more uteči, ko smo pa tukaj doma, v teh gozdovih, v tem snegu, v teh kočah, razsejanih po polju. Kaj neki hoče? Zakaj je to storil, ko je v resnici zgubljen že vnaprej? Mar ne bi bila kazen zanj blažja, da bi prišel zdaj sem, pod to smreko in bi takoj odšli tja, od koder smo prišli? Kaj ga je gnalo, da je ponovno poskusil? Kako bo šele to pot kaznovan!

Gledal sem v trebuh gozda, da bi morda s pogledom ujel splašeno žival in tako zaključil, da je v bližini. A nič se ni premaknilo. Pravo zimsko razpoloženje: vse je še spalo. Zdaj sta tudi stražarja zaspala: prvi je položil glavo v naročje drugemu, ta pa se je naslonil na deblo.

Vodja je budno opazoval: sive oči so hitele po mojem obrazu in po stražarjih. Potem je tudi on zakinkal, a zaspal ni: vedno znova se je prebujal in premikal veke — pa je zaspal zdaj na eno, potem za hip na obe očesi, kinknil z glavo in se spet za hip prebudil. Tudi sam sem postajal omotičen, ko sem jih gledal speče okoli sebe. Nihče mi ni rekel, da ne smem tudi jaz za kak hip zadremati, a se mi je zdelo, da je bolje, da ostanem buden in razmišljam, kako bi stopili na rep pobeglemu. Morda, če bi malo zamižal, bi v sanjah zlahka razvozlal nalogo, a tega ni bilo moč storiti. Nisem se najbolje počutil, ker sem videl zaupanje vseh treh in mojo nemoč, da bi ga opravičil. Morda pa nisem dovolj dobro poznal samega sebe? Nisem šleva in dvomljivec? Se skriva v meni trdno, kot visok sončni žarek neizprosno jedro, ki ga vidijo oni?

Spomnil sem se doma, hiše, kjer mi je toplo in se dobro počutim. Lahko bi se morda vrnil, kar zdaj, če vsi trije zaspajo, sem pomislil, a prebudili bi se in kaj potem? Se lahko slepim, da bi si mislili, da sem odšel sam dalje po sledi, ki je še nisem izsledil, ker bi želel pobeglega čimprej izslediti? Mar res vidijo v meni tisto nepremagljivo kepo, ki jo sam zaman iščem? Ampak — lahko se razdelijo, eden od njih jo urno zagradi po sledi za menoj, bila bi dobro vidna, druga dva pa bi iskala sled ubežnika. Dva bi bila torej in jaz v slabšem položaju, ker bi se moja sled razločno videla. Lahko, da bi odšli po moji sledi, v mislih pa bi si rekli: šel je po sledi, da ujame ubežnika; dohitimo ga, ko ga bo že stisnil v pest. V kolikor je ušel, izsledimo njega, potem pa gremo spet vsi skupaj na lov. Kaj še torej! Kam sem zašel? — Vsi trije bi jo priromali za menoj! Kako morem sploh razmišljati o tem? Kje je zdaj tisti, zaradi katerega smo na delu?! Kako naj razpigram sneg in odkrijem njegovo kri, kri iz njegove lesene noge! A vse kaže, da sem tudi česa takega sposoben, saj mi zaupajo, saj so prišli pome, sicer bi si iskali primernejšega vodiča. Moram jim pomagati, saj oni pomagajo meni, vsi se moramo strniti, v kepo sprijeti se, če ne bo po nas!

V

Dovolj je bilo spanja. Vstanimo in na pot! Ste mar že videli pot, ki se ustavi in vas čaka? Nobena pot ne čaka. Vsaka pot gre neprestano naprej, naprej in naprej dalje. Gremo! Stražarja se še nista prebudila in sta trdno spala, kot bi se nam prav nič ne mudilo. Kakšna stražarja neki! Mar stražar

sploh utegne kdaj spati? Trudil sem se, da bi ju z močnim pogledom, z udarcem oči, z več udarci oči naenkrat, prebudil, pa mi ni kaj prida uspevalo. Hotel sem se stegniti, da bi z nogo nalahno dosegel katerega od njiju, pa sem se premislil. Nisem bil gotov, da bi bilo to vodji po godu. Konec koncev sta bila moža njegova! Sam naj ju zbudi, kot jima je tudi sam ukazal, naj gresta počivat! Rekel je, da imamo časa dovolj, da nam vsaj zaenkrat ni treba hiteti, kot sem tudi jaz rekel, da je moj dom prijeten in mi je v njem toplo. Ampak, časa, koliko časa imamo na razpolago, tega še vedno nisem vedel. Kar dan za dnem, kar več dni naenkrat? Vodja je svetlo mežikal in gledal v svoja spremeljevalca. Vstal je, otreselel sneg z debelih oblačil, v rokah pa trdno držal puško. Približal se je stražarjema in brnil v kopico spečih teles. Bal sem se tega udarca, vedel sem, da bi bil kaj takega tudi sam sposoben, če bi mi bilo ukazano. A vseeno, obžaloval sem, da ju nisem skušal zbuditi z dotikom, s klicem, z nepredvidljivo kretnjo, katere bi se takoj pokesal, v kolikor bi na obrazu vodje spoznal nejevoljo in negodovanje. A temu udarcu bi se vseeno izognil, morda bi ga vzel nase.

Siva kepa mesa in kosti, odeta v nepremagljiva oblačila, se je zganila. Stražar, ki je imel glavo v naročju drugega, je zajechal, kot bi mu vratni zapah stisnil prste. Ni odprl oči, zvijsal se je po tleh, kot bi ga grabile strupene mōre, iz temnih ust pa je prihajalo hropenje, ki se je mešalo s stokanjem. Vodja je bil nemo sklonjen, a kljub temu ves napet.

V kotičkih ustnic so mu na drobno utripale mišice. Spodvil sem noge k sebi in bil pripravljen odskočiti, ko se bo dogodilo tisto, česar si nisem želel.

Vodja je še vedno kamnito strmel in prisluškoval zagrobnemu ječanju prebujajočega stražarja. Ta je premaknil glavo in se zdaj obrnil na pol, kot bi se hotel zaviti v odejo.

Drugi stražar, tisti, ki je bil z glavo naslonjen na deblo, tisti pa je še vedno spal, ne da bi pri tem tarnal kot njegov kolega. Vodja mu je pogledal in očitno je bilo še enkrat očitno: časa imamo dovolj, a to še ne pomeni, da lahko ležimo tukaj, v tem snegu, v tej snežni senci. Treba je na pot, pot pa je lahko še precej dolga, lahko je še precej neizmerno dolga.

Nimamo časa, da bi si delali težave s spanjem, čeprav smo vsi utrujeni. A mar utekli ni utrujen? Kdo ga bo zgrabil, če ga ne bomo mi? Ga še kdo išče? Zdaj je pravi trenutek, za njim je treba nemudoma. Treba ga je ustaviti na pol poti, v snegu, ko so sledi še dobro vidne, ko ne more po snegu z vso naglico, ki je je sicer vaje. Treba ga je zgrabiti, ustaviti, stisniti, da ne bo več sikal, da ne bo več piskal, drugače ne vem, kaj bo z nami, če na sledi ne uspemo. Se lahko vrnemo brez njega? Saj se ne moremo, ko pa je pravzaprav naš, ko ga lahko primemo zdaj zdaj – le še stražarja je treba na noge spraviti.

Vodja ni okleval. Videl sem, kako so za njegovimi rameni zanihale krošnje smrek, potem je vzel zamah, gromko zatlil, da je odmev dosegel robove planin: puškino kopito je plosko tlesnilo ob lice spečega stražarja, njegovo telo se je z leno naglico prevalilo na bok. Ne vem zakaj, a v hipu, ko se je začelo obrašati njegovo telo, podobno prepasani napihnjeni želvi, sem jaz urno in neslišno kar se da legel v sneg in se za silo zakopal.

Kazalo je, da je bila bolečina zadostna: možak se je pobral s tal, krilil z rokami po zraku, hrumel kot volk, ki mu je strel odbil pol stopala. Debel plašč se mu je nabral okrog pasu, z nogami se je spotikal po krogu.

Njegov tovariš pa je šinil v zrak in ne da bi pogledal kam, začel streljati križem kražem v smreke, ki so si pri tem otre-sale sneg. Vodja je ves ta cirkus nepremično opazoval. Lahko bi ga zadela kakšna krogla. Videl je, da ne more

ustaviti streljanja in tuljenja, zato je počakal, da je stražarju pošlo strelivo, šele potem se mu je približal. Vzel mu je puško iz rok in mu dal kľofuto.

Dovolj mi je te vajine brezbrzičnosti. Smo mar na izletu, ali imamo pomembno nalogo, da izsledimo to pošast, jo vkle-nemo in pripeljemo nazaj, v dolino? Sem vama zabičal ali ne, da vaju bom pri ponovnem prekršku še huje kaznoval, vama naložil petdeset udarcev vsakemu posebej? Naj jih bo zaenkrat štirideset dovolj!

Stražarja sta vidno razumela.

Zdaj sem se tudi jaz postavil na noge in stopil kak korak od vodje, da bi napravil prostor za kaznovanje.

Stražarja sta se zavrtela in trknila z glavama. Prvi je debelo pljunil, medtem ko je drugi ubogljivo počepnil.

Hotel sem nekaj vprašati, ko se je vodja obrnil in mi rekel, niste morda hoteli nekaj vprašati.

Ne, nič nisem hotel vprašati, le vedel bi rad, če je kaj, kar naj bi jaz storil v času, ko se stražarja kaznujeta.

Nisem dobil odgovora, kot bi nič ne zinil.

Zdaj je čepeči stražar že dobival krepke udarce z okovanim puškinim kopitom po hrbtu. Obraz se mu je še nadalje pačil, kot da so ga strupene mōre še bolj zapopadle.

Vodja se je obrnil vstran.

Ni hotel opazovati tega prizora. Bolj sam zase kot zanju je dejal, mislim, da ni potrebno ponoviti, da bom podvojil števi-lo udarcev, če se bosta le božala.

VI

Obrnil se je proti meni, zdaj ste vi na vrsti.

Streslo me je, a kmalu je bilo mimo. Nisem se motil.

Zdaj gremo spet za njim. Ste naslutili, kje bi bila njegova sled? Ste ga videli v gozdu, med vejevjem? Je oprezal?

Ne, še divjadi ni bilo videti. Niti divjadi ni, da bi videli, kje se potika. Hiter je, ali pa smo mi preveč oddaljeni od njegove sledi.

Hiter je, res je, morda je pa še hitrejši kot pa samo hiter. Kar nemogoče jē, da bi bili mi tako daleč od njegove sledi. Morda celo stojimo na njej!

Če stojimo na njegovi sledi, potem pa pojdimo dalje. Stopajte tako, da bodo vaši čevlji vstopali v odtise njegovih stopal.

Kaj nima lesene noge? Kako bom pa s tistim odtisom, saj jaz nimam lesene noge.

Nimate lesene noge, to je že res, zato pa lahko hodite po prstih, če vas je volja.

Seveda lahko hodim po prstih, a to bo šlo počasi, prepočasno, da bi ga ujeli, preden se nam izmuzne.

Izmuzne? Bejžite, bejžite! Kaj pa govorite! Ste že kdaj slišali, da bi se tako ubog ubežnik izmuznil? Naš jē, če vam pravim, lahko bi mu kar rekli naš najdenček, izgubljeno dete. Že, a povem vam, da prav posebno hoje po prstih le nisem vaje. Rabil bi nekaj časa, da bi se ugodil. Vedeti morate, da gre vseskozi za hojo po prstih z levo nogo. Če bi nogo vsaj malo lahko menjal, bi bilo bolje. Hitreje bi bilo, hočem reči, ampak potem bi moral lesti ritensko, česar sem pa vaje še manj.

Poslušajte! Kaj sedaj takšni problemi s to hojo po prstih. Rekel sem, da hodite po sledi tako, da boste svoja stopala polagali v odtise njegovih sledi. Vi torej pravite, da ste prepočasni. V redu, bom pa jaz hodil po njegovih odtisih nekaj časa. Menjala se bova in tako bomo vsi hitrejši. Stražarja bosta pazila, prvi na najin levi bok, drugi pa na najin desni bok, da nas slučajno ne bi presenetil. Tako, mislim, da smo dobro pripravljeni. V kolikor pa se vam zdi, da bi bili hitrejši, če bi šli bosi, lahko poskusite.

Nisem se mogel zbrati in razmisliti o njegovem predlogu.

Zrl sem v sneg, v sled pod snegom in za bežen trenutek opazil strmo vrenje sredi ostrega planinskega zraka.

VII

Zasneženo gričevje je skrivalo pot našega ubežnika.

Kako puščavska je bila ta pot, kdo bi to vedel, kdo bi si to lahko mislil, kdo si jo je izmislil, to pot, to pot našo, ki ni bila naša. Živali, živali ni bilo in ni jih bilo blizu.

Nobene ni bilo videti.

Nobene živali.

Njihovih sledi ni bilo videti.

Smo srečali kakšnega lovca? Hočem reči lovca na lovu za živalmi?

Se je poganjal visoko od tal, lovec na lovu za živalmi?

Lovca nismo srečali.

Sami smo bili: vodja je stal nemozabito na svojem mestu, poleg njega stražarja, poleg stražarjev jaz.

Najprej moramo, vem, da moramo zdaj naprej, a v katero smer ga bomo zastavili, naš naprej?

Tu, s tega mesta bomo zastavili naš naprej.

Pokleknil sem in otipal sneg: slabo se je topil, skorajda se ni topil. Bil je kašnat, bil je bolj podoben posušeni miki kot pa zmrznjenim kristalčkom vode.

Kako naj rečem za smer, kako naj se odločim, ko pa ni niti najmanjšega znaka?

Vstal sem in zastavil, pojdimo preko te gmajne, prepričan sem, da se je zatekel v kočo.

Rekli ste, da je koča tukaj, na tej strani.

Ja, res je. To sem rekel, ampak zdaj mi je jasno, da sem se zmotil. Na oni strani je.

Na oni strani je lahko. Ona stran nam je dosegljiva le z one strani. S te strani ne moremo do nje, niti z roko ne moremo do nje niti z očmi ne moremo do nje. Kaj šele, da bi ono stran lahko prenesli na našo stran. Tako bi lahko videli, kakšne koče so lahko tam, na oni strani. Zdaj, ker je stvar s stranjo tako nerodna, da se moramo kar odpraviti tja, pa vas lahko vprašam, ali ste mar prepričani, da je sploh koča tod ondod. S tem mislim tudi na kakšno drugo stran, ki je še nismo obiskali in je še niste omenili, imate jo pa v mislih. Jeseni je še bila.

A koča?

Ja, koča je jeseni še bila.

Pa kaj naj to pomeni, da je še zdaj, če je bila jeseni! Mar ne vidite, kako ga lomite! Je mar zdaj tista jesen, lanska jesen, letošnja jesen, o kateri govorite? Kaj pa če jo na zimo podrejo?

Ne. Ne podrejo je. To je lovska koča. Blizu nje je krmišče za srne.

In vi zdaj mislite, da bi se bilo dobro napotiti se tja? Od kod smo šli, če vas smem vprašati? Od kod? Šli smo od ugotovitve, da stojimo na njegovi sledi: Poglejte, zdaj vam bom nekaj povedal: mož je zbežal, mar ni tako. Ve, da zasledovalci vedo za njegovo rano. Ve, da zasledovalci poiščejo dobrega slednika, moža, ki pozna kraje in ve za koče v tistih krajih. In ker ve, da tudi zasledovalci vedo za njegovo rano, ki mu jemlje moč in onemogoča beg, sluti, da ga bodo najprej iskali po kočah, zavetiščih, bivakih, skratka, pod neko streho. Zato se tja ne bo skrli, saj bi bil tako izgubljen. Dobro sem premislil vso stvar, povem vam, presneto dobro. Ampak, saj ste vi prvi predlagali, naj gremo proti koči? Mislim, da ste bili vi prvi, ki je pomislil na to stvar.

Ne razumemo se dobro. Poglejte, jaz sem bil prvi, ki je pomislil na kočo. Je mar treba, da vam vse te stvari razlagam? To je konec koncev moja stvar, to je stvar načrta, ki ga imam v glavi, načrta pobega ubežnika, ki je že skoraj naš. Hočem reči, da je že skoraj naš, kar ne pomeni, da je

že naš, ne pomeni pa niti, da nam je ušel in da ne more biti več naš. Upam, da sem dovolj jasen. Ubežnik je naš, a treba je priti do njega, treba je ponj. Sami pa veste, kakšne so zveri, ki jih lovec le zastrelji, a ne ubije. Taka žival teče in kri iz rane ji tudi teče. A približati se taki živali, približati se ji kar tako, ne da bi se tega presneto pazili, tega približanja se moramo včasih paziti in ne hiteti brezglavo. V kočo sem hotel takoj in za vsako ceno, ker sem bil prepričan, da ga bomo prehiteli in da jo on priroma za nami. Zdaj mi je že jasno, da ga ne bomo prehiteli, naj je že kjerkoli. Prišli bomo za njim, enostavno, kakor sem povedal. Vzemimo, da se je tudi on odpravil proti koči. Zagotovo bo postavil zasečo in nas skušal uničiti. Zakaj bi potem silili v to? Kaj sledimo kočo ali njega? Povem vam, v koči ga ni, saj bi bil to za njega samomor. Zapomnite si, ušel nam je, ker nam hoče uiti, samo to. In uhajal nam bo toliko časa, da bo prepričan, da nam je že dokončno pobegnil iz dosega. A to se mu bo le zdelo. Saj sem vam rekel, da je naš in tako je tudi res. Kam torej? sem vprašal.

Kam? Po sledi vendar! Saj smo rekli, da stojimo na njej! Potem pa pojdimo!

VIII

Tako smo se vendarle odpravili naprej. Lahko bi rekel, da me je zaradi občutka zadovoljstva grela neznana toplota, toplota mojega trebuha.

Lahko bi bilo še slabše. Vodja bi bil lahko nezadovoljen. Pa ni bil. Zdelo se mi je, da ceni mojo iznajdljivost in moje predloge. Hodil sem po sledi in se trudil, kolikor so mi moči dopuščale. Nismo imeli lahkega dela.

V kolikor bi hodili po planjavi, potem bi vi videli našega ubežnika. Na daleč bi ga že videli in lahko bi ga poklicali.

Videli bi ga, kako bi šel preko poljane snežne planjave.

Videli bi ga, kako bi šel v gozd iz gozda.

Videli bi ga, kako bi prišel iz gozda v gozd.

Zdaj seveda ne morem trditi, da ga pa v tem svetu pred nami ne moremo najti. Daleč od tega!

A temu svetu ne bi mogli reči planjava. Planjava je daleč od tega sveta. Ta svet je vzpetinast, gričevnat svet. Ta svet, ne morem reči, da je gorat, je pa hribovit, dovolj razgiban, da ni v celoti na dlani.

Če gledaš v rebri v viden svet pred seboj, vidiš marsikaj, a še več sveta kot pred teboj je skritega za obronki hribovja. Zato je treba čez hrib in potem spet čez hrib, pa čez hrib in nemalokrat nazaj, kajti ubežnik se je lahko vrnil, lahko je za našim hrbtom. Za našim hrbtom pa je vsaj še en hrib. In za hrbtom tega hriba je lahko še en hrib in šele za tem hribom tega hriba, je lahko ubežnik, če ni za tem hrbtom hrbet novega, povsem svežega hriba, ali pa hrbet ubežnika in je hrbet novega, še nerabljenega hriba za hrbtom našega ubežnika. Tako človek nikoli ne ve, kam naj zastavi korak. Lahko ga zastavi naprej, lahko pa ga zastavi tudi nazaj. Na vsako stran se razpira nova stran in nobena od teh strani ni ista stran kake druge, nam že znane strani. Vsaka od teh strani je lahko stran brez ubežnika, vsaka od teh strani je lahko stran brez zasledovalcev. Le ena stran je stran ubežnikov in le ena stran je stran zasledovalcev.

Še enkrat. Trudil sem se, kolikor se je dalo. Urno sem bil na sledi, a še se mi je zdelo, da sem prepočasen. Bal sem se, da me zaradi iztegovanja prstov ne prime krč v peto. Nisem hotel, da kdorkoli opazi te moje skrbi, verjetno me prav zaradi tega ni udarila ta nesreča. Stražarja sta ostala kakih petdeset korakov za nama, zato mi je vodja namignil, naj počakava.

Postavil sem se in bil presenečen, ko sem ugotovil, da sploh nisem utrujen.

A glej, stražarjema pa ni šlo.

Zdaj, ko sta videla, da ju čakamo, sta hitela na vso moč. Obadva sta jo hotela ubrati po najbližji poti do naju dveh. Nekaj časa sta se suvala in odrivala sneg, ki se jima je ribal med nogami, potem sta se že prekopicovala dalje.

Puški sta držala z obema rokama navpično nad glavama. Nagibala sta se na levo in na desno stran.

Pa tudi naprej in nazaj sta se nagibala.

Ko sta naju dosegla, je vodja dal znak, da nadaljujemo pot. Ne vem, sem bil v hoji po prstih resnično bolj spreten ali pa so bili drugi trije bolj nerodni v visokem snegu od mene.

Hitreje sem bil na poti kot trije tovariši.

Še vodja me je komaj dohajal. Zdaj smo bili spet v hribu, morda je samo v tem moja skrivnost. Morda so bili hribi moji, iz moje hiše, kjer mi je toplo in se dobro počutim.

Bežno sem se ozrl in hitro odšepal dalje.

Bil sem že skoraj na vrhu, že sem si želel, da vidim novo pokrajino, stran našega ubežnika, zasačenega sredi zama-ha, sredi hitrega udarca, ko me pokliče vodja in z roko da znak, naj počakam.

Ustavil sem se in jih gledal, kako nespretno nadaljujejo in preskakujejo kopice snega, ki so jih valili med nogami.

Prišli so do mene.

Vodja je rekel, utrujeni ste, zamenjala bova.

IX

Se vam zdi, da smo že kam prišli?

Kako me morete kaj takega vprašati, sem odgovoril.

Smo torej že prišli kam, ali še nismo?

Maloprej smo rekli, da smo prišli na njegovo sled.

Lahko torej že rečemo, da smo izsledili njegovo sled?

Kako me morete kaj takega vprašati?

Povejte vendar!

Ne morem.

Poskušajte!

Prosim vas. ne morem. Dokler sem hodil na čelu, sem imel občutek, da hodim po toplini, ki so jo pustila njegova stopa-la. Zdaj, ko hodim za vami, kaj takega ne morem trditi.

Kaj potem? Hočete od mene izvedeti, če čutim toplino?

Oprostite.

Povejte torej, smo se mu približali, ali ne?

Daleč smo prišli. Če vzamete, da smo že od jutra pa do tega trenutka napravili takšno pot, potem lahko tudi rečemo, da smo napravili dolgo pot. Lahko bi celo rekli, da smo napravili precej dolgo pot, pot, ki nas je približala uteklemu. A treba je vedeti, da je tudi ubežnik napravil kos poti, za kate-rega pa ne vemo, kolikšnem jè.

Torej smo se mu približali?

Ne vem. Premaknili smo se na sled, to je vse, kar vam lahko rečem.

Premaknili. To je že precej. Vedeti morate, da smo potrošili precej časa, da smo našli njegovo sled. Mar ni tako? Smo mar zjutraj bili na njegovi sledi? Nismo. Pomislite samo na to, da so se celo naši psi pehali brez uspeha. In to kljub temu, da smo jih topli.

Ja, res je. Psi so obnemogli. Ampak, e vam morda zdi, da gre nam posel je od rok kot vašim psom? Poglejte samo vaša spremljevalca, katerim še imen ne vem!

Kaj pa je narobe z njima?

Poglejte kako capljata! Počasna sta! Lena!

Nista najboljša, to je res. A ne morete reči, da se ne trudita. Nasprotno, zdi se mi, da se naprezata na vso moč. Samo pogledajte, s koliko volje gazita po snegu!

Ja, saj nič ne rečem, a vseskozi zaostajata. Mar ni tako? Kaj pa bi vendar radi, za vraga! Naj jih pošljem domov, naj se jih odrečem?

Kot psov odrečem?

Ne! Ne vem, pravzaprav. A kaj, ko bi se jih odrekli? Ste morda razmišljali o tem? Ste kdaj pomislili na to, da so vam pravzaprav samo v breme?

Za božjo voljo! Kaj pa govorite! Sem mar kdaj trdil, da ubežnika ne morem sam izslediti? Ampak: sem mar kdaj trdil, da ga lahko sam pripeljem nazaj? Vam je zdaj jasno? To pomeni, da morata z nami.

Prav to.

Potem bomo pač počasneje napredovali.

Počasneje bo ravno tako kot hitreje. Je v tem mar kakšna razlika? Njun hod stvari v ničemer ne spreminja. Spomnite se tega, kar smo že rekli. Ubežnik je v naših rokah, treba ga je le prijeti in vse bo v najlepšem redu. Potem se bomo lahko vrnil domov.

Ja, domov, kjer mi je toplo.

Toplo, ja ja.

Ja, toplo mi je in dobro se počutim. Sem mar vam kdaj oči-tal vaš dom? Še več, sploh ne vem, kje je vaš dom!

A moj dom? Moj dom je na sledi, če še ne veste. Trdno stoji in bolj je uprt v breg kot pa vaš. Ko ujamem tega ubežnika, bom en dan na dopustu, potem grem na sled za nasled-njim.

Da ne bo slučajno isti.

No, le mirno kri. če bo spet isti, potem je skoraj zanesljivo, da bo spet bežal med te hribovite planjave. V tem primeru pa spet pridemo po vas.

Spet brez psov, kot tokrat?

Jasno, brez psov, pocrkali so, pankrti hudičevi! Kaj morem! Naj imam jaz pasje mladiče!

Pogledal sem ga: steklen obraz, kot bi ne znal spregovoriti besede. Strmo je kopal po sledi dalje.

V mislih sem ponavljal pogovor, ki se mi je zdel vse bolj in bolj izmišljen.

Ustavil sem se in se za trenutek ozrl za njegovimi koraki, ki so urno pobirali pot. Bolj ko sem nepremično stal, hitrejši so se mi zdeli. V trenutku se mi je zazdelo, da mi bo ušel in ga ne bom nikoli več ujel.

Pogledal sem v nebo: nad nami je krožila ptica. Prva žival, prva prava žival, odkar smo na poti.

Ozrl sem se za stražarjema. Trudila sta se za nami. Kot vedno. Takoj mi je bilo jasno.

Nebo je bilo jasno.

X

Kakšen se vam kaj zdi, ta naš begunec?

Povem vam, da ga nisem poznal in da verjetno tudi on ni poznal mene.

Že že, toda zdi se vam vseeno lahko.

Presneto težko se mi kaj zdi. Da smo odkrili njegovo sled, smo porabili precej časa in to nam veliko pove. Njegova sled je hitra.

Že, a on?

On. On je pa verjetno velik in precej debel.

Zakaj velik in debel.

Le predvidevam.

Saj je vseeno, povejte!

Velik zato, ker nas že na daleč ugleda, prej kot bi mi ugle-dali njega. Velik je lahko kot lovska opazovalnica.

Zakaj pa debel?

Debel. Debel je zato, ker je tudi njegova sled debela. In še ugreznjena je zelo globoko. Globoko in debelo je ugreznje-na.

Odlični ste.

Ni sile.

Pa mi zdaj povejte, če vas je kaj strah tega debelega in ve-

likega ubežnika.

Ne, nič me ni strah.

Kaj pa vas je? Nekaj vas gotovo jè? Nekaj vas gotovo jè do njega?

Ne. Imam le njegovo približno sliko. Povprašajte še vaše spremljevalce! Pa še vi povejte. Tako bomo že prišli do precej natančne slike.

Mi trije nimamo kaj dosti povedati. Tema je bila, ko smo streljali nanj. Zdaj je pa dan.

Mislite, da bi mu laže sledili ponoči?

Zagotovo, a morali bi po pse.

Psi so crknili.

Res je. Sicer imamo pa vas, mar ne? No, le recite, da smo vendarle imeli srečo, ko smo izbrali ravno vas za slednika. Imeli ste jo.

Brez vas bi bilo težko. Precej težje. Težje kot le težko. Z vami smo mu bližje za petami.

Skoraj smo že pri njem.

Še malo, pa bo naš.

Hitrejši smo kot on.

On je naš najhitrejši ubežnik, mi smo njegovi najhitrejši sledniki.

Hitrejši smo od našega najhitrejšega ubežnika.

Zelo hitri smo v hitrosti.

XI

Zdaj smo bili strnjeni, skupaj smo lezli v hrib. Sled se je vila zdaj strmo navkreber, zdaj je plano padala po bregu navzdol. Težko smo se ravnali po njej, a še sam ne vem, kako nam je uspevalo. Jutro je bilo že davno za nami, bližal se je poldan.

Morda smo bili že mimo poldneva. Morda smo bili že mimo sončevega poldneva, a še nismo dosegli našega poldneva. Zato niti nismo bili utrujeni. Privadili smo se temu našemu teku po sledi. V takšnem ritmu smo bili ubežniku zelo hitro za petami. Moram pa priznati, da ga na beli poljani kljub temu nismo ugledali. Morda se mi je vse skupaj le zdelo, naša hitrost namreč.

Morda ni bilo nič od te naše urnosti, od te naše urne spretnosti. Sonce se je dvignilo čez modrino, ki ni bila več modre barve, pač pa je postala bela, potem se je dvignilo čez oblake in zašlo za njimi. Vodja je bil zatopljen v svoje delo. Še vedno je bil on prvi in jaz drugi.

Razumel sem, kaj se pravi slediti, kaj sled in kaj ubežnik. Še stražarja nista več zaostajala.

Snežilo ni več.

Ptica ni več krožila nad nami.

Vodja me pokliče k sebi in pravi, na tej strani ga ni bilo, kajne?

Ne, ni ga bilo.

Ste ga morda spregledali?

Nisem ga spregledal. Kako neki mislite, spregledal?

Ustavil se je in se naslonil z obema rokama na koleno. Ozrl se je proti meni in lovil sapo.

Spregledati, ne veste, kaj pomeni spregledati?

Vem.

No, kaj vam pa potem ni jasno? Vprašal sem vas, če ste prepričani, da ga niste spregledali.

Gledal sem, če sem pa spregledal, pa ne vem. To mi bo kapnilo šele kasneje.

Ne pozabite, da smo vas vzeli s seboj zato, da nam ga pomagata izslediti. Zakaj sicer mislite, da bi si delali odvečne stroške. Paziti moramo na vsakega človeka, na vsak dinar.

Vsak dan uide kakšen ubežnik, ki pa se skoraj vedno napoti po svoji poti. Toliko sem jih že lovil, a še nikoli nisem bil v teh krajih. Zato moramo biti hitri, poslovni in trdi. Trdi tudi

sami s seboj. Toliko strani smo že prehodili in še vedno nimamo nič drugega od njega kot te debelo ugreznjene sledi. Kaj ni to malo premalo.

Ne vem, če je to premalo. Morda je precej. Poglejte, saj smo šele od jutra na poti!

Sredi noči smo odšli.

Dobro, pa sredi noči. V kratkem času smo mu uspeli priti na sled. Vaši psi tega niso uspeli.

Vedeti morate, da smo se odpravili na pot takoj, ko je ušel.

Takrat je bil še hitrejši. Bil je spočit.

Tudi vi ste bili spočiti.

Potem je bilo še sneženje, ki je psom onemogočilo hitro sledenje. Povsem jih je preprečilo.

Ranili ste ga.

Res je, mislil sem, da ga bo rana dotolkla, a kaže, da ga sploh ne ovira pri begu.

Hitri smo, zdaj zdaj bomo na vrhu rebri, potem se nam odpre nova stran.

Nova stran.

Morda je na njej on, naš izgubljenec.

Precej strani smo že prehodili. Zadnje so bile precej širne. Kaže, da gričevje postaja vse bolj potegnjeno; morda se konča v ravnino. Ta stran bo zelo velika stran. Ne vem, če jo bomo lahko vso zajeli v naše oko. Morali jo bomo prečkati.

Imate kakšen zemljevid?

Imam. A kaj bi z njim? Lahko vam ga pokažem, pa si z njim ne boste mogli kaj prida pomagati. Ubežnik ne beži po zemljevidu, on beži pred nami.

Kaj pa, če je za nami? Kaj, če beži za nami?

Kaj bo potem?

Vodja je uprl v mene skalnatosteklen pogled. Naj mu prihranim resnico? In če mu jo povem, v brk povem?

Storil bo sledeče: bežal bo toliko časa za nami, da bo videl našo utrujenost, da bo videl našo iztrošenost, našo obnemoglost. Potem bo šel mimo nas.

Poslušajte, kaj sedaj govorite? Naj to pomeni, da moramo obrniti?

Ne vem.

Slednik! je rezko kriknil, kot bi ga kopje preklalo na dve povsem enaki polovici. Stražarja sta popadala po tleh.

A bilo je vseeno premalo, da bi me zmogel, kar nadaljeval sem:

Ste pomislili na to možnost? Bolje jè, da sploh ne mislimo na to možnost.

Ampak, ta možnost je možna. Nanjo nisem še nikoli pomislil, a zdaj ste me vi opozorili. Prav nič mi ni všeč ta možnost. Kadar sem sledil, sem vedno sledil kar naravnost naprej in naprej in tudi zdaj bi sledil vseskozi naprej in naprej, ves sneg bi zrinil naprej, kot kak plug bi ga odrinil in potem našel tega pankrta ubežniškega!!!

Nima smisla, da zdaj tulite.

Tišina slednik! Opozarjam vas!

Stražarja sta skočila in me zgrabila za roke, preden sem uspel napraviti en sam korak. Potem sta me začela vleči za ušesa. Vodja se ni zmenil zanju.

Saj ni tako hudo, sem ga tolažil.

Ustavil se je, stražarja sta me spustila in se postavila za njegov hrbet. Očitno mi je imel še nekaj povedati.

Opozorili ste me na to možnost. Molčati bi morali. Kaj bomo pa zdaj storili? Tako vendar ne gre, pomikati se naprej in le-sti nazaj se vendar ne da. In vrh vsega še stopati v odtise njegovih njegovih stopal. Kako si to zamišljate. Imate kak boljši predlog?

Ustavili se bomo na vrhu rebre in razmislili, kaj nam preostane.

Zdaj smo pod streho! Kot nalašč!

Vodja je prijel leseno vedro in se napotil iz sobe. Stražarja sta se usedla na klop, vse je kazalo, da bosta zaspala.

Če se dobro spominjam, smo na hribu, v rebri, rekli, da se bomo na vrhu posvetovali, kaj nam je storiti, kam obrniti naš pregon. To bi se morda res tudi zgodilo, če ne bi nena doma ugledali na strani, na katero smo se namenili, kočo. Ležala je skorajda pod nami, v resnici pa se nam je to le dozdevalo, saj smo morali pošteno teči, da smo sploh prišli do nje in nismo ostali v snegu.

Zdelo se mi je, da slišim vzklike veselja, petje in da vidim monštranco.

Zdelo se mi je še več kot to, zdelo se mi je, da sonce sije pod našimi nogami, da njegovi žarki prihajajo iz tega poletnega snega, mokastega in suhega v naši vročini.

Zdelo se mi je, da smo že v koči, ki je ne bomo nikoli dosegli. Vse to se mi je zdelo.

V našem hitenju ni nihče pomislil, da bi nam ubežnik lahko postavil past. Niti vodja ni na kaj takega pomislil, čeprav bi to neizpodbitno sodilo v njegovo teorijo. Niti ni pomislil, da nam je morda ubežnik postavil kočo za past, za past, v katero bi popadali kot vinski bratci na lojtnik

tiste metre sem se spraševal, kako je pravzaprav čudno v človeški naravi, da vedno slepo hiti in se nič ne sprašuje, kadar si nečesa strastno zaželi, recimo, za primer lahko vzamemo lačnega človeka, kako se strastno in nekritično vrže na hrano in jo golta, ne da bi se spraševal o vseh milijonih zbodljivih sonca, o tisočih drobnih tipalk in večje postavljenih stopal, kar naenkrat se nima več kaj vprašati in samo še izginotje je opazno. Nekaj čudnega, bi temu rekli, neke vrste začaranost z jedjo, ko človek sam zase ne ve, ampak ga uroči neznana sila, komaj vidno vihtenje, morda pa že samo gib, trzaj v večerni zarji. Če se spominjam, mi je vodja poučno dejal, da ne sledimo koč, ampak sledimo ubežnika. Zakaj se je potem tako neznansko neumno zagna proti koči? Zakaj sem mu v tej neumnosti sledil še jaz? Zakaj sem se v tistem diru spraševal takšne stvari? Se je podobne stvari spraševal tudi naš vodja? Kaj pa, če sploh ni bil vodja?

Kaj če je samo bil in nič drugega?

In kaj to stvar v celoti spremeni, če je samo bil in nič več? Stražarja sta bila še najbolj neoporečna in še najbolj pri stvari. Prav z veseljem sem ju opazoval, z njima sem se veselil njunega petja, njunega rajanja, vsa jeza do njih me je minila

zdaj je še mene gnalo proti koči, kot bi imel tam kaj iskati.

Nisem vedel, ali sem na cilju ali na začetku svoje poti, nekje sem bil, sicer pa to sploh ni pomembno

tudi mene je že zmanjkovalo, a sem si le nekako dopovedoval, še posebej, ko sem gledal ostale, kako so mi uhajali. Zdaj sem bil jaz tisti, ki ni hodil vstric, ki je zaostajal, ki se je po nepotrebnem oziral okoli sebe. A priznam, vsi so bili zelo prijazni z menoj in nihče mi ni niti najmanj očital. Jih bom že ujel

dolgo časa je minilo, da se nam je dozdelo, da se je kočica le malo povečala. A še zmeraj je bila videti precej neznatna. Spraševal sem se, kako neki se mi je mogla zdeti tako blizu, tako blizu brez krmišča za srne sredi zime, da bi z vrha rebre skoraj padli nanjo? Kako neki? Kje smo pravzaprav stali? Kaj se dogaja, če se sploh še kaj? Kaj so v resnici stražarji in vodja, ki jo tako lahkotno brišejo po snežni trati, sam pa vse bolj in bolj ostajam za njimi, kdo so pravzaprav ti ljudje, kdo je lastnik te zadeve, v katero je bilo vloženih toliko žuljev, kdo bo odgovarjal pred sodniki, ko se bodo izgubili v visoki travi, ali jih bo zaslu plaz jesenskega vejevja s padajočim mrakom nas je vse nekako minila volja do teka, le še počasi smo se premikali, zdaj smo bili že precej bližje, skorajda sem jih že ujel. Koča je bila le še temna silhueta, ki pa je bila zdaj resnično že blizu, saj človek vendarle napravi kakšno pot, kajne, no človek vendarle napravi vsaj kak konec poti, če ga prej ni konec, ob tem, da vseskozi hodi natančno proti istim vratom

vstopili smo v vežo, zadnji sem bil, za seboj sem zaprl vrata in čakal. Moji trije predhodniki pa, kot bi bili vajeni teh prostorov, so si odpeli plašče in si jeli otesati sneg. Tudi kape so sneli.

Neprijetna pot, sem rekel, bolj zaradi suhega molka.

Pot kot vsaka pot . . .

Spet je med nas zaprisegla tišina.

Tiho sem bil, utišani sem bil na tišino.

Lahko bi jih vprašal, če so ozebli.

Nisem jih vprašal. Tujcev ne sprašujem ničesar.

Lahko bi jim ponudil zakurjeno peč.

Nisem jim ponudil ničesar. Tujcem ne ponujam ničesar.

Zamislil sem se. Stražarja sta se napotila proti hiši, kakor v naših krajih imenujemo kmečko sobo, v kateri je najverjetneje krušna peč, ob kateri se lahko človek pogreje. Že sta prestopila prag, bil sem razmišljen, s hitrim korakom sem stopil za njima. Na vratih pa me je ustavil vodja, kaj vi ne boste odložili orožja in obesili puške na obešalnik?

Seveda! Kako ne, sem rekel. Pošteno me je presenetil in pustil sem ga, da mi jo je vzel iz rok in jo obesil poleg svoje.

Mesec je zagrmel nad hišo in padel v sadovnjak;

Vlado Martek

PREDPESMI

jaz se zavzemam za poezijo
vi jo pa kar pišite

Umetnosti nočemo vreče peska
ne damo

kurac je več vreden od svinčnika

jaz sem musolini poezija
je etiopija

smrt državi — svoboda umetnosti

raje vreče kot knjige

Jaz, Hrvat,
se odrekam
zlasti hrvatske
poezije

19. X. 82.

Dragi Aragon
Pozdravlja te Martek iz
socializma

odfukaj umetnost —
naj živi incest

Raje bi lizal vagino
javne ženske kot
napisal literarno
pesem

laži državi

vsaka vsebina je reakcionarna

strah me je poezije

Iznakazil te bom država
z umetnostjo

NISAM PL
ESNIK
JER DA
HOCU MO
GLOBITI

Vlado Martek
(PRED)PESNIŠKI AMBIENT*

Material, ki ustvarja (pred)pesniški ambient, je ogledalo, potem steklo, glina in posamezni predmeti. Ogledalo je material-površina, ki ima vse in nič. Je maksimalno zadostno in odvisno; je vsesprejemljiv material, ki lovi vase vsako prisotnost in jo absorbira. S tem vse okoli njega in vanj ujeto dobiva posebno pomensko noto tega zbiranja konteksta; to je tistega, ki gleda in okoliškega prostora. Pesniški ambient, to je prostor obkrožen in odprt ter napolnjen s temi označenimi površinami, je enota situacije za osebo, ki vstopa in srečuje sebe (fizično podobo) v istem trenutku kot ves ta arzenal postavljenih stvari. (Pred)pesniški ambient je narejen v prvi vrsti iz pesniških del z določenimi podlogami. Zveza podloga (površina) – prostor zasnuje ambient z brez-krajno pomnoženim pomenom predmetov in zapisov izven tradicionalne knjige. Galerija tako postane knjiga, katere strani so dela na njenih zidovih, postane prostorska deziluzionistična knjiga. Dela iz ogledal, stekla, gline so relevantna podloga pisanja in nastopajo v vseh fazah umetniškega izkustva in razvoja. Pisati verze na ambivalentni površini in ne na nevtralnem papirju, obenem pa stalno reduciranje semantične poezije, pomeni dodatno obtežiti, kadrirati materialne aspekte, konstituantne dejanja pisanja poezije. Kolikor je pisanje poezije nematerialno dejanje, koncentrirano na "vsebino misli", toliko to povečevanje in zanikanje materialnih delnic apelira na novo dimenzijo poezije po logiki: kolikor je nekaj stvarno, toliko je angažirano.

Vprašanje podloge je edino relevantno vprašanje materialnosti v poeziji. Podloga (obenem s priborom za pisanje in brisanje), potem predmeti, zalepljeni (skupaj z določeno količino tega lepila) na odbijajočo ali absorbirajočo podlogo, beseda o pomenu, napisana na ogledalu (kar ji daje drugačen pomen od tiste, ki je napisana na papirju), pripeljejo pisanje poezije, uporabo jezika in njegove prirojene slikovitosti do vpogleda v elementarno, makinalno, marginalno, nepoznano, ampak tudi bistveno za poezijo kot prakso, razumljeno širše kot v tradiciji. Ogledalo in ostale površine, samo pogojno imenovane ozadje, prinašajo po svoji vizualni dejstvenosti predkomunikacijo, tisto, kar se dogaja pred estetsko-ideološko-vsebinsko percepcijo dela. V tem trenutku se dogaja vizualna provokacija, razvid fizične prisotnosti, kar določa profil vseh ostalih nivojev sprejemanja del. Izvedena odločitev – zapis ali situacija v odnosu predmet – njegovo ime na površini ogledala ali razvid elementarnega pribora za pisanje poezije, vse to izhaja iz najzgodnejše

* Avtorjev uvod v katalogu k njegovi razstavi v GALERIJI SUVREMENE UMETNOSTI v Zagrebu v aprilu 1982.

faze dela, iz pesniškega objekta. (Dela z ogledalom, steklom z zapisi ali nalepljenimi predmeti niso poetski objekti, ampak strani zamišljene, nespete knjige, ker so v takih delih principi podloge determinantni in dominirajo nad ostalimi konstituantnimi deli. Premik od objekta na objekt z neskončnim kontekstom (ogledalom, steklom). Pesniški objekti so nastali od 1975. do 1978. leta. Od takrat ni več bistvena materialnost kot danost, ki jo kreativnost organizira v novo polje asociacij z raznimi tehnikami predstavljanja (ready made, kolaž, materialna slika, objekt trouvé). V središče dela pridejo materialna dejstva in premišljena mehanična dela v samem procesu zapisa: odločitev, da se piše, prepisovanje lastnih verzov, ocenjevanja, fiksiranje časa in količine potrebne za neko pesniško enoto. To so elementarni procesi v poeziji. Pisala, s katerimi se nekaj zapiše, ostanejo zalepljena, papir-podloga je perforiran in prizor skozi papir zamenjuje jezik oziroma verz. Raziskovanje primarnih del brisanja, pisanja, pisalnega pribora, izbira podloge vodi od poetskih objektov preko elementarnih procesov v poeziji do del s podlogami oziroma do *predpesmi*.

Potem nastajajo pesniške agitacije, parole/sporočila, ki sugerirajo čitanje določenih umetniških del izvedene, s pomočjo etike propagande in njenih likovnih domislic za vsiljevanje sporočil. Vzporedno s tem nastajajo avtorske knjige, kjer se elementarna situacija pisanja poezije prenaša na reševanje s pomočjo knjige kot tradicionalno obliko uskladiščenja in predstavljanja poezije in obliko, ki diktira z vesplošno avanturo pisanja, ponujajoč uniformnost, duhovnost in določeno materialnost (papir). Ciklus *predpesmi*, narejenih 1980 in 1981, nadaljuje dela elementarnih procesov v poeziji s tem, da v prvi plan prihaja odločitev za dejanje umetniškega dela. Zapisi: *pesem, odrekam se metafor, odrekam se vseh vsebin poezije, da bi naredil sodobno pesem, ali naj napišem ali ne, pesmi lahko ni* – napisani na vseh že osvojenih podlogah vključno s papirjem z intervencijo perforacije, blokade itd., predstavljajo pesmi *predpesmi*, kjer je jezik kot nosilec vsebine reducirana. "Vseбина" je vprašanje (najpogostejše materializirano) o vsebini in pasti metafore, pripovedi. Nihilizacija vrednosti, ki jo nosijo *predpesmi*, nudi sporočilo globalne (a v umetnosti popolnoma egzaktno) opredelitve za ali proti, to je za zavest ali za skupino zgodovinskih vrednosti. *Predpesmi* niso pred pesmimi, razen če celotna umetnikova opredelitev znotraj zgodovine ni nekaj, kar je pred delom. Niti s posredovanjem problema jezika, niti s posredovanjem vsebine, niti usoda poezije kot poraza, ampak s posedovanjem odsotnosti iz poezije kot sistema, s posredovanjem zunanjih gledanj, priti do odločitve o umetnosti. Ostalo je usodna imanenca (sistemske ekspanzije).

Vlado Martek, rojen 10. 5. 1951 v Zagrebu, je na tukajšnji Filozofski fakulteti tudi diplomiral iz književnosti in filozofije leta 1976. Je član Društva hrvatskih likovnih umetnikov. S skupino prijateljev pod imenom **Šestorica autora** (ostali člani: Boris Demur, Željko Jerman, Mladen in Sven Stilinović, Feder Vučemilović) je imel od leta 1974 trideset razstav-akcij v Zagrebu, Beogradu, Mošćenički Dragi, Benetkah in na Cresu. Skupaj z njimi izdaja tudi časopis-katalog MAJ 75, delo pa jim omogoča tudi njihova galerija PPM (prostor proširanih medija). Na tem mestu bomo našli le njegove samostojne razstave, ker naštevamo vseh skupinskih razstav, ki se jih je udeležil v Jugoslaviji in v tujini, presega naše ambicije.

1979 **Zagreb:** Podroom (Elementarni procesi v poeziji)

Beograd: Galerija Studentskog kulturnog centra (Elementarni procesi v poeziji II)

1980 **Zagreb:** Galerija Studentskog centra;

Beograd: Galerija "Srečna nova umetnost" (Knjigorad – z Mladenom Stilinovićem);

1981 **Zagreb:** Prostor proširanih medija (Prevrednotenje poezije – priprave na poezijo – predpoezija);

1982 **Kranj:** Gorenjski muzej (Predpesniški ambient)

Zagreb: Studio Galerije suvremene umjetnosti (Predpesniški ambient)

Med leti 1978 in 1981 je izvedel 12 agitacij na plakatih/letakih kot npr.: "Berite Majakovskega" v Zagrebu, Beogradu, Koprivnici, Reki ter 1982 v Parizu in Benetkah agitacijo "Umetniki, oborožite se!"

Prevedel in pripravil: Matjaž Hanžek

TISTI, KI ODHAJAJO IZ OMELASA

S truščem zvonov, ki so pognali lastovke v zrak, je prišel v Omelas, mesto bleščečih stolpov ob morju, Poletni festival. Vrvje čolnov v pristanu se je bleščalo od zastav, procesije, so hodile po ulicah, med hišami z rdečimi strehami, med starimi, z mahom preraslimi vrtovi in pod avenijami dreves, mimo parkov in javnih poslopij. Nekatere so bile spodobne: stari ljudje v dolgih, togih haljah vijoličaste in sive barve, resni mojstri obrtniki, tihe vesele ženske, ki so nosile otroke in klepetale med hojo. Po drugih ulicah je glasba tolkla hitreje, trepetavi bobni in tamburice in ljudje so šli plešoč, procesija je bila ples. Otroci so se poganjali ven in noter, njihovi visoki klici so se dvigali nad glasbo in petje kot preleti lastovk. Vse procesije so se usmerjale k severni strani mesta, kjer so na velikem travniku, imenovanem Zelene poljane, fantje in dekleta, goli v bleščečem zraku, z blatnimi koleni in dolgimi, gibkimi rokami, urili svoje nestrpne konje pred tekmo. Konji niso nosili jermenja, le povodec brez žvale. Njihove grive so bile prepletene z dolgimi zlatimi, srebrnimi, zelenimi trakovi. Širili so nozdrvi, se vzpenjali, ponášali eden pred drugim; bili so silno vznemirjeni; konj je edina žival, ki je vzela naše slavnosti za svoje. Daleč na severu in zahodu so gore napol obkrožale Omelas in njegov zaliv. Jutranji zrak je bil tako čist, da je snežna krona Osemnajstih vrhov gorela z belo zlatim sijajem čez milje svetlega zraka, pod temno modrino neba. Komaj toliko vetra je bilo, da so zastavice, ki so označevale progo, zdaj za zdaj tleskile in zafrfotale. V tišini širnih zelenih travnikov si lahko slišal glasbo, ki se je vila po mestnih ulicah, stran in bliže in vedno bliže, vesela tanka sladkost zraka, ki je od časa do časa zatrepetala in se zbrala in izbruhalila v radostnem pritrkovanju zvonov.

Radostnem! Kako naj govoriš o radosti? Kako opišeš meščane Omelasa? Vidite, to niso bili preprosti ljudje, pa čeprav so bili srečni. Mi ne govorimo več veliko veselih besed. Vsi smehljaji so postali arhaični. Ob opisu, kot je tale, človek rad to ali ono prida. Ob opisu, kot je tale, človek rad išče kralja, ki jaha na čudovitem žrebcu v krogu svojih plemenitih vitezov, ali pa je morda v zlati nosilnici, ki jo nosijo mišičasti sužnji. A tukaj ni bilo kralja. Niso uporabljali mečev, niso imeli sužnjev. Niso bili barbari. Ne poznam pravil in zakonov njihove družbe, zdi pa se mi, da jih je bilo enkratno malo. Kot so preživeli brez monarhije in suženjstva, tako jim je šlo tudi brez delnic, reklam, skrivne policije in jedrske bombe. Pa le ponavljam, da to niso bili preprosti ljudje, ne mili ovčarji, plemeniti divjaki, pohlevni utopijevci. Niso bili manj zapleteni od nas. Težava je, da imamo slabo navado, h kateri nas spodbujajo prevratneži in izumetničenci, in vidimo v veselju nekaj precej neumnega. Le bolečina je intelektualna, le zlo zanimivo. To je umetnikovo izdajstvo: zavrnitev, da bi priznal banalnost zla in strašni dolgčas bolečine. Če jih ne moreš zatreti, se jim pridruži. Če boli, ponovi. A slaviti obup je obsojati veselje, objemati nasilje je izpustiti vse drugo. Skoraj smo izpustili; ne znamo več opisati veselega človeka, ne prirediti praznovanja radosti. Kako naj vam pripovedujem o ljudeh iz Omelasa? Niso bili naivni,

srečni otroci – čeprav so njihovi otroci resnično bili srečni. Bili so zreli, inteligentni, strastni ljudje, ki niso imeli nesrečnih življenj. O čudež! Želim si, da bi znala bolje opisati. Želim si, da bi vas lahko prepričala. Omelas zveni v mojih besedah kot mesto iz pravljice, dolgo tega in daleč stran, nekoč pred davnim časom. Mogoče bo najboljšo, če si ga predstavljate po svoje, kajti gotovo ne morem ustreči vsem. Na primer, kako je s tehnologijo? Mislim, da ni ne avtov ne helikopterjev na ulicah ali nad njimi; to sledi iz dejstva, da so prebivalci Omelasa srečni. Sreča raste iz pravičnega ločevanja tega, kar je nujno, tega, kar ni ne nujno ne škodljivo, in tega, kar je škodljivo. V srednji skupini – to, kar ni nujno, je pa neškodljivo – tam, kjer se udobje, razkošje, preobilje, itd., itd., – lahko povsem mirno imajo centralno kurjavo, podzemeljsko železnico, pralne stroje in vsakršne čudovite stvari, ki jih tukaj še niso izumili, plavajoče svetilke, pogon brez goriva, zdravilo za prehlad. Lahko da nimajo nič tega: vseeno. Kakor hočete. Mika me misel, da so ljudje iz mestec gori in doli ob obali zadnje dni pred festivalom prihajali v Omelas v zelo hitrih majhnih vlakih in nadstropnih tramvajih in da je železniška postaja najbolj čedno poslopje v mestu, čeprav je skromnejše od prekrasnega živilskega trga. Pa še z vlaki se mi zdi, da nekateri od vas zaenkrat vidite Omelas kot pravično deželo. Smehljaji, zvonovi, parade, konji, blesk. Če je tako, prosim, dodajte orgije. Če bodo pomagale, se ne obotavljajte. Pa vseeno ne imejmo templjev, iz katerih prihajajo lepi goli svečeniki in svečenice, že napol v ekstazi, pripravljeni, da se ljubijo s komerkoli, moškim ali žensko, ljubimcem ali tujcem, ki si želi zlitja z globokim božanstvom krvi, pa čeprav je bila to moja prva misel. Res bo boljše, če v Omelasu ni templjev – vsaj templjev s svečeniki ne. Imejmo vero, a ne duhovščine. Gotovo lahko lepa gola bitja kar tavajo naokrog, ponujajoč se kot božanski souffléji lakoti potrebnih. Naj se pridružijo procesijam. Naj tamburico udarjajo nad telesi, naj gongi slavé poželenje in naj (to ni pomembno) za otroke teh čudovitih ritualov skrbe in jih ljubijo vsi. Občutek krivde je nekaj, česar v Omelasu ni, to vem. A kaj naj še bo tam? Najprej sem mislila, da mamil ni, a to je puritansko. Za tiste, ki jim je to všeč, naj odišavi mestne ulice bleda vztrajna sladkost druza, druza, ki najprej prinese silno lahkotnost in blesk razumu, in potlej, po nekaj urah, dremavo medlost, in čudovite vizije najbolj prikritih, najglobljih skrivnosti veselja; ki prek vsake mere vzdrami užitek seksa in ne zasvaja. Za bolj skromne okuse bi lahko imeli pivo. Kaj še, kaj neki še spada v radostno mesto? Občutek zmagooslavja, gotovo, praznovanje poguma. A kot smo opravili brez duhovščine, ne imejmo vojakov. Sreča, zrasla iz uspešnega klanja, ni prava vrsta sreče; ne bo zadostovala, grozljiva je in prostaška. Brezmejno, žlahtno zadovoljstvo, velikodušen triumf ne nad zunanjim sovražnikom, temveč v skupnosti z najboljšimi in najbolj čistimi dušami vseh ljudi vsepovsod in v sijaju poletja. To polni srca ljudi iz Omelasa, in zmaga, ki jo praznujejo, je zmaga življenja. Resnično mislim, da le malokateri potrebuje druž.

Sedaj je večina procesij že dosegla Zelene poljane. Iz rdečih in modrih kuharskih šotorov se dviga omamen vonj. Obrazi otročičev so ljubeznivo zardeli. V prijazno sivo brado se je vpletlo nekaj mrvic peciva. Fantje in dekleta so zajahal in se začenjajo zbirati pri startni črti. Stara ženska, majhna, debela, nasmejana, deli rože iz košare in visoki mladeniči nosijo njene rože v bleščečih laseh. Otrok devetih desetih let sedi na robu množice, sam, in piska na lese- no flavto. Ljudje prisluhnejo in nasmehnejo se, a ne govore z njim, ker ne neha igrati in jih ne vidi, njegove temne oči so zamaknjene v sladki, nežni čudež napeva.

Konča in počasi spusti flavto.

Kot bi bila ta drobna osebna tišina znak, se iz paviljona bli- zu startne črte oglasi trobenta: zapovedovalno, melanho- lično, predirljivo. Konji se povzpno, nekateri zarezgetajo v odgovor. Mirni, slovesni jih mladi jezdec trepljajo po vrato- vih in jih mire, šepetaje: "Tiho, tiho, lepoteč moj, upanje moje . . ." Prično se razporejati v vrsto ob črti. Množice ob dirkališču so kot polje s travo in rožami v vetru. Poletni festi- val se je pričel.

Verjamete? Sprejmete festival, mesto, radost? Ne? Naj vam potem opišem še eno reč.

V kleti pod enim prelepim javnih poslopij v Omelasu ali pa morda v kleti ene njegovih udobnih hiš je prostor. Ima ena vrata, zaklenjena, okna ni. Nekaj svetlobe pridele skozi prašne špranje med deskami od okenca na drugi strani kle- ti, prepredenega s pajčevino. V enem kotu prostorčka stoji- ta dve metli s trdima, sprijetima, smrdečima glavama poleg zarjavelega vedra. Na tleh je zemlja, malo vlažna, kot je ponavadi v kletih. V prostoru sedi otrok. Lahko je deček ali deklica. Videti je šest let star, in resnici jih ima skoraj deset. Slaboumen je. Mogoče je bil tak že rojen ali pa je postal imbecil zaradi strahu, borne hrane in zanemarjenosti. Trebi si nos in včasih nezavedno zatipa po prstih na nogah ali genitalijah, ko sedi zgrbljen v kotu, ki je najdlje od vedra in metel. Boji se ju. Grozni sta. Zapre oči, a ve, da metli še stojita tam, in da so vrata zaklenjena; in nihče ne bo prišel. Vrata so vedno zaklenjena; in nikoli nihče ne pride, le vča- sih – otrok ne razume časa in presledka – vrata grozljivo zaškrinjajo, in tukaj je človek, ali več ljudi. Ta ali oni včasih pristopi in brčne otroka, da vstane. Drugi nikoli ne pridejo blizu, le strme vanj, prestrašeno, z gnusom. Posoda za hra- no in vrč za vodo sta naglo napolnjena, vrata se zaklenejo, oči izginejo. Ljudje pri vratih vselej molče, a otrok, ki ni ved- no živel v tej ropotarnici in se še spominja sonca in mami- nega glasu, včasih govori. "Priden bom", pravi. "Prosim, pustite me ven. Priden bom." Nikoli ne odgovore. Otrok je včasih ponoči kričal, naj mu pomagajo, dosti je jokal, sedaj pa samo nekako tarna: "Eh-haa, eh-haa", in govori manj in manj. Tako tanek je da na nogah nima meč. Trebuh ima napihnjen. Živi od pol skodelice zabeljenega koruznega zdroba na dan. Nag je. Zadnjica in stegna so vsa odrta in zagnojena, ker nenehno sedi v lastnih iztrebkih.

Vsi vedo, da je tukaj, vsi ljudje v Omelasu. Nekateri od njih ga prihajajo gledat, drugi se zadovoljijo z vednostjo, da je tukaj. Vsi vedo, da mora biti tukaj. Nekateri razumejo zakaj, in nekateri ne, vsi pa razumejo, da je njihova sreča, lepota njihovega mesta, nežnost njihovih prijateljev, zdravje nji- hovih otrok, spretnost njihovih obrtnikov, modrost njihovih

učenjakov, celo preobilje žetve in prijazno vreme, ki ga ima- jo, da je vse odvisno od bede tega otroka.

Otrokom to ponavadi razlože, ko so med osmim in dvanaj- stim letom, kadar se zazdi, da lahko razumejo; in večina teh, ki pridejo pogledat otroka, je mladih ljudi, čeprav pogosto pride odrasel človek, da bi si ogledal ali spet videl otroka. Ti mladi gledalci so, vseeno, kako dobro jim je bila stvar razložena, vselej pretreseni in potrti. Čutijo gnus, ogorčenje, nemoč. Radi bi kaj storili za otroka. Pa ne more- jo narediti ničesar. Če bi otroka odvedli ven, na svetlobo, iz tega kraja, če bi ga umili in nahranili in potolažili, bi bilo to dobro, resnično; a če bi bilo to storjeno, bi tega dneva in te ure blaginja in lepota in radost Omelasa ovenele in bile uni- čene. Takšni so pogoji. Zamenjati vse dobro in lepo vsake- ga življenja v Omelasu za to edino, drobno izboljšanje: vre- či stran srečo tisočev za priložnost sreče enega: to bi pa res spočelo krivdo med zidovi.

Pogoji so trdni in absolutni; niti prijazna beseda otroku ni dovoljena.

Velikokrat gredo mladi ljudje domov objokani ali pa v besu brez solza, potem, ko so videli otroka in obstali pred tem groznim paradoksom. Lahko mozgajo o tem tedne ali leta. A ko čas mineva, začno razumevati, da otrok, tudi če bi ga spustili, ne bi imel dosti dobrega od svobode: malo bežne- ga užitka v toploti in hrani, gotovo, a komaj kaj več. Preveč zaostal in slaboumen je, da bi lahko spoznal pravo radost. Predolgo se je bal, da bi se lahko kdaj osvobodil strahu. Preveč neotesan je, da bi se odzval človeškemu ravnanju. Da, po tako dolgem času bi bil gotovo nesrečen brez zidov, ki ga ščitijo, in brez teme za svoje oči, in brez svojih iztreb- kov, da bi sedel v njih. Njihove solze grenke krivice se po- suše, ko začno razumevati grozljivo pravico resničnosti in jo sprejemati. Pa vendar so njihove solze in jeza, poskusi njihove dobrohotnosti in sprejetij nemoči verjetno pravi viri blišča njihovih življenj. Njihova sreča ni plehka in neodgo- vorna. Vedo, da tudi oni, tako kot otrok, niso svobodni. Poz- najo sočutje. Obstoj otroka in njihova zavest, da obstaja, omogočata plemenitost njihove arhitekture, bridkost njihove glasbe, globino njihove znanosti. Zaradi njega so tako než- ni z otroki. Vedo, da brez njega, ki smrka v temi, tisti drugi ne bi mogel izvajati flavti radostne glasbe, ko se mladi jezdeci razvrščajo v svoji lepoti za tekmo v soncu prvega poletnega jutra.

Verjamete sedaj vanje? A še eno je treba povedati, in to je čisto neverjetno.

Včasih kdo od doraščajočih deklet ali fantov, ki pridejo pogledat otroka, ne gre domov jokati ali besnet, ne, sploh ne gre domov. Včasih veliko starejši mož ali žena utihne za dan ali dva in potem zapusti dom. Ti ljudje gredo ven na uli- co in gredo naravnost skozi mesto Omelas, skozi prelepa vrata. Vsak gre sam, fant ali dekle, mož ali žena. Spusti se noč; popotnik mora iti skozi vasi, med hišami s svetlimi okni, in ven v temo polj. Vsak gre sam, gredo na zahod ali sever, proti goram. Gredo. Zapustijo Omelas, gredo naprej v temo in ne vrnejo se. Kraj, kamor gredo, si je večini od nas še težje predstavljati kot mesto sreče. Jaz ga ne znam opisati. Mogoče je, da sploh ne obstaja. Zdi pa se, da vedo, kam gredo, tisti, ki odkorakajo proč od Omelasa.

prevedel Samo Resnik

»Kako naj človek sovraži deželo, ali jo ljubi? . . . Ne razumem tega. Poznam ljudi, poznam mesta, kmetije, hribe in reke in skale, vem, kako padajo jeseni žarki ob sončnem zahodu na rob nekega polja v hribih; a kakšen smisel ima vse to omejevati, dajati temu imena in nehati ljubiti, ko ime več ne velja? Kaj je ljubezen do domovine; je to sovraštvo do tega, kar ni domovina? Potem to ni dobra stvar. Je to zgolj samoljubje? To je dobra stvar, a človek ne bi smel delati iz nje vrline ali poklica . . .«
(Leva roka teme, 1969)

Ursula LeGuin je gotovo ena najbolj občudovanih piscev znanstvene fantastike in ena zelo redkih, ki s kvaliteto pisanja dosežejo kvaliteto svojih vizij in obenem kot osebnosti ne zaostajajo za svojim pisanjem. Poleg Raya Bradburyja, Kurta Vonneguta in morda še lani umrlega Philipa Dicka je najbrž edini ameriški avtor ZF, ki so mu tisti iz ugledne književnosti priznali, da je umetnik (tako je dobila National Book Award 1979 za fantazijo *The Farthest Shore*). Ustvarjalni vrh je dosegla v začetku 70-ih let, ko se je po desetletju učenja obrti dokopala do zrelosti pisanja in idej s serijo tekstov, začevši z zgodenco *Devet življenj*, in z romanom *Levica teme*, zrelim delom, ki pa se le zdi bolj priprava za roman *The Dispossessed*, *Razlaščeni*. Kaže, da se je z romanom *Beginning Place* (1980) napotila proti novemu ustvarjalnemu vrhu.

Razlaščeni je mnogoplasten roman, morda najlepša klasična utopija, kar jih je bilo kdaj napisanih. (Zdi se, da je začetek nove utopije Simakova knjiga *City, Mesto* – LeGuinova je polemizirala z njo v romanu *City of Illusions*, vendar pa je kasneje sprejela Simakovo delo¹ – sicer pa bi rekel, da je vrh teh novih, bistveno drugačnih utopij John Varley z *Naj pojem, naj plešem* (*Gotta Sing, Gotta Dance*) in *Ekvinokcijem* (*Equinoctial*). *Razlaščeni* je slika krize revolucionarne družbe, ko jo načenja konformizem (delno zaradi zaprtosti do drugih kultur), podprt z zunanjo krizo zaradi ekoloških problemov. To je roman o znanosti, na takšnem nivoju, ki ga najbrž lahko doseže samo vrhunska znanstvena fantastika. O komunikaciji in o ljudeh. O tistih, ki so ostali v Omelasu in tistih, ki so odšli iz njega, razlaščeni in razposedovani ali razobsedeni².

»Ničesar nimamo razen svobode. Ničesar vam ne moremo dati razen vaše lastne svobode. Nobenega zakona nimamo, le načelo medsebojne pomoči. Nimamo vlade, marveč le načelo svobodnega združevanja. Nimamo ne držav ne narodov, ne predsednikov, ne ministrov, ne voditeljev, ne generalov, ne šefov, ne bankirjev, ne lastnikov, ne plač, ne podpore, ne policije, ne vojakov, ne vojn. Saj tudi drugega nimamo dosti. Delilci smo, ne lastniki. Nismo uspešni. Nihče od nas ni bogat. Nihče od nas ni vpliven. Če želite Anarres, če je to prihodnost, ki jo iščete, vam povem, da morate priti tja praznih rok. Priti morate sami, goli, kot pride otrok na svet, v svojo prihodnost, brez preteklosti, brez lastnine, povsem odvisen od drugih ljudi. Ne morete vzeti, česar niste dali in dati morate sebe. Revolucije ne morete kupiti. Revolucije ne morete narediti. Lahko pa ste revolucija. V vašem duhu je, ali pa je ni nikjer.«

(*Razlaščeni* 1974)

Samo Resnik

¹ ZF bi človek včasih rad primerjal z znanostjo, tudi po načinu dela, ko se teme in misli in zanimivi svetovi/vesolja razvijajo od avtorja do avtorja, s feedbackom bralcev in kritikov (pa tudi zaradi njenega miselnega eksperimentiranja, zanimanja za spremembe, za znanost in tehnologijo in nova obzorja. Delo ZF pisca pogosto (ali navadno) temelji na delu njegovih predhodnikov in ZF je kot celota daleč močnejša od del posameznih avtorjev. Tako lahko vidimo v *Razlaščeni* nekakšen prehodni člen med klasično in novo utopijo, ki pa že vsebuje elemente te druge.

² Odonijevci so po smrti Odo in delni zmagi odšli iz svojega Omelasa na pusti planet Anarres in ustvarili svoj svet.

IMPRESIJE

IMPRESIJA VI.

dežuje
in brodim bos po mlakah
kot otroci
in berem knjigo
olovka piše srcem
ljudje me čudno gledajo
in se mi posmehujejo
da še celo otroci

IMPRESIJA 40

poslušam veter
in zdi se mi
kot da bi se nekdo
pod mojim oknom
vozil s triciklom

IMPRESIJA 11

slišim
zunaj dežuje
vidim
čes cesto lezejo deževniki
neskončnost

IMPRESIJA 45

odšel bom
v močvirje slame
in bom zlezel
v vsako slamico posebej

**Osebe: jaz
dva konja
gospod Mravlje**

Jaz govori:
Brez števila mravljincev
skozi moje telo
nosi številne zobe.
Nešteto grud prsti
se v en démant zdrobi.
En človek iz neskončnih
vlaklen sestoji.
Ni števila, ki pove,
v kako dolg nič se nekoč
moje telo izgubi.

Morda pa tudi dva ogromna konja stopicljata prek do-
brav, delov in gora in fantastično znanstveni dvogo-
vor imata. Vreme je ustaljeno; dežuje, sonce, grmi,
sneži; soba Slovenije. Ritasta konja; notranje izgore-
vanje v koščenih maticah puhti; konja golčita in prvi
dé:

Li pomniš, kaj je rekel pred leti Sokrat, v Križankah
Lojze Potokar:

Prižgem elektriko in je luč. Kaj prižgeš, na kateri gumb pri-
tisneš, da bi se videlo, da to, kar se imenuje ti, resnično je.
Dokaži mi, da živiš.

In konj drugi grkne:

Živim, ker vidim, tipljem, zaznam; drevo na primer.

Prdne ta:

In če drevesa ni; v resnici.

Naperi mesene vozle v nebo, z vratom dahne:

Če drevo zabodem vase, čutim bolečino; tu torej nekaj je.
Leteči tálar v podkvi ropota:

Na določeni stopnji nizanja aminokislin (deoooksiribonuklei-
na ~ ribonukleina), torej na stopnji brbotanja velikih mole-
kul, nastane v določenih geofizikalnih okoliščinah (položaj
konkretna magme v vesolju zmore npr. preskočiti v pojem:
plazma) možnost, da se anioni in kationi razvrste (vrste:
raz) in zgoste (gost z) na način, po katerem pride do struk-
ture s prav posebnimi "mikroelektričnimi" procesi; pride do

* Avtor je bil v svojem šestnajstem letu in spicent in statist
pri uprizoritvi monodrame Sokratova smrt v Eksperimental-
nem gledališču v Ljubljani. V naslovni vlogi je nastopil igra-
lec Lojze Potokar.

"Asklepiu smo dolžni petelina! Skrbi, da ga dobi, in nikar ne
pozabi!"

(Platon, Faidon — Sokratova smrt; prev. A. Sovre)

strukture opne (pojem ~ bog) in jedra (črka ~ konkretnost).
Ta nova organizacija (celica?) prihaja zaradi zunanjih ener-
getskih procesov (zunanjih glede na svojo novo strukturo) v
nove odnose s seboj in z zunanostjo, kajti značilnostim
(znakom bistva) "občejše posameznosti" elektriki kationov
in anionov, kot momentov, ki posebej strukturirajo njo sa-
mo, obenem pa so od nje časno obstojnejši (še le črna lukn-
ja postavlja delce in valove v drugačne odnose; razmonta-
ža postarane biti; skrčeni čas in razširjeni prostor se razide-
ta??), se ta makromolekulska — celična struktura ne more
ogniti. S tem, kako negativano naelektri zunanost svoje, si-
cer sklenjene strukture, zaživi. Meh.

In rigne:

Li pomniš trobeliko v bakreni črni čaši; li pomniš
zlomljen nos;

kako je Sokrat rekel v prizorišču na rdečih ploščicah
šesterokotnih.

Asklepiu smo dolžni petelina! Skrbi, da ga dobi, in ni-
kar ne pozabi:

Pomen besed ob neposrednem srečanju človeka s šibkim
tokom pri vstopu v konkretno smrt je nedvoumen! To je res-
nično srečanje z elektroni ob koncu lastne bodočnosti; sre-
čanje, ki se začne in neha, preden se konča. Zasebna črna
luknja. Ta človek, grški, zato daruje bogu zdravilstva peteli-
na pred vstopom v črno luknjo, v bleščavo nedoločljive
glasbe, ker mu je skozi življenje v telesu dokah hrabrilno
vzdrževal homeostazo v svetu pomenov. Zvok, npr., ki ga
je mogoče zapisati z znaki iyghj in ki človečnjaško telo z
njim poimenuje tisto belo v črnem kvadratu prizorišča, tisto
trdo, brez vonja, brez pravega okusa, tisto poimenovano
iyghj, vzame človek v roke in s tem belim, kar je kamen,
ravna in obenem čuti svoje živo telo. Luča kamen in ve za-
se npr. kot ghja. In gre s tropo skozi neznanske količine
istega časa in različnih prizorišč in reče iyghj (~ kamen) in
reče ghja (~ jaz) in s tem govori odnos in je vse njegovo. In
če ni njegovo, je pobito. To je vrtnec odnosov med pomeni,
elizij bistev, razkošje zavesti. Zato Grk daruje šibkemu to-
ku, njega prebivalcem, poimenovanim kvant, delec, val, in
še podstanovcem kvarkom ali nevtrinom in vsem, obliku-
jočim velesvetovje, ki v sebi zajema dojetje pojma, katere-
ga vsebino označujejo fonemi: e, i, v, t, ž. (In še en i na
koncu nedoločnika.)

V konjskem vampu sčegetajo elektronska rebra.

Pomniš v soju vlažnih, toplih reflektorjev? Pomniš ka-
li:

Zavzemovanje odnosov med pojavi (osvojitve delnih pome-
nov: bistvo?) z orodji, instrumenti, algoritmijo ipd., in obe-
nem formularizirajoče brkljanje v svetu (objekt-subjekt!),

vse to lahko vodi, tako rekoč, z ene strani gledano, pravzaprav neke zares na neki način resnično k razumevanju konkretnosti (elektron, zmlinčen do biti, ne biti), po drugi strani pa vsi pojmi in pojmovni sistemi, ki označujejo (umovalcem) to konkretnost (bit brez tebe), bežijo v abstraktnost zaradi obilice pomenov (bistev), ki jih udejstvovanje kar naprej koplji med to, kar zmora človek v posamezni vedi zaenkrat poimenovati kot npr. oznaka in označeno. Človek (človeštvo) ima torej konec koncev vedno manj možnosti za raz – (kot že poudarjeno!) – umevanje te stvarnosti, kot hkratne celote in posameznosti. Človek ima vedno nove odnose z drugimi ljudmi spričo tega procesa, ki sicer vodi skozi zadnja vrata (v mikro ali pa v makrosvetu, vseeno kje) v istost med subjektom in objektom, v idejo samo, v goli ideologizem, v svobodo na sebi, v smrt človeškega veselja. In ker ne zmora naphati absolutnega razpona pomenov v pojmovna in konkretna prostorja telesa, ima vselej nove težave s samim sabo. Kajti kvant posameznikovega odnosa do družbe je v slehernem koscu časa različen. Težnja po doseganju vedno drugačnih in spreminjajočih se prizorišč za črke in za opne (raziskovanje celic!?) omogoča vsaj do neke mere pretakanje, lahko bi rekli, homeostatične energije, da, med posameznikom in družbo, nebeško dokopavanje, kresni metabolizem, pohod skozi elektrone tja in nazaj. Orehni govor.

Kosmati uhlji strižejo; konjske antene se hahljajo:

Li pomniš daljni spomin, zasájen; ti, ki to si:

Pojem boga (~ *boganštvo*) je, kot je znano, razpet med dva temelja, med popolno enost (zavedanje pomena; bit) in med gibanje v množico zaznav (sistem zavedanja prodira pred doumevanjem; neenostavna reprodukcija), ki je kot pojem neskončne množice enost (spet zadnja vrata v smrt!). Zato gibanje, kot t.i. elitni pojem, kategorija, ki povezuje časnost in prostor, zavaja od temeljnejšega bistva, saj sanjske slike misleča bitja vemo, da npr. strah pred smrtjo spreminja odnos telesa do prostora, da gibanja v takem primeru ni v zavesti. Bela točka, ki jo zaznam, kamen, se veča iz točke v kamen in je nevarnost, ne glede na to, da se lahko giblje mimo mene in lahko spet zgine v točko. Vendar, ko se mi bliža, ne razmišljam, kje je, zunaj ali znotraj mene; oba sva kot neposreden odnos negibna celota. Izven žive narave (lakota in strah) so le momenti odnosov med deli neskončne množice. Približno do odnosa delec ~ val vsaj se je energija pre/oblikovala (se razvila ali razpadla, vseeno) in zapopadla samo sebe v možganih človeka.

Gibanje je torej bistveno človečji, smrtni pojem; izhajajoč iz svetlobe, iz zavesti o svetlobi; o soncu, opozorjevalcu na mejo, osmozo med črnino (črk) in belino (opne). Pri tem pa ni mogoče dognati, na kateri strani opne sta lakota in strah, ker oba sta zunaj in znotraj organizma ~ vode. In manj ko je vode v organizmu (postenje!), manjša je razlika med belino in črnino in odkrivajo se strukture "izpod" fotona; vidiš, da so fotoni polje diferenciala med simetrijo (prostor?) in neuravnoteženostjo (čas!); ko se tadva: prostor (predstava o valu ~ hitrost) in čas (predstava o delcu ~ masa) zadevata, ali kadar zadevata drug drugega, nastajajo strukture. V celicah živega in neživega sveta.

V konjskih prsih kraka, mežika bel Grk, pisano poslikan; gospoduje;

laser žrvkoli:

Posebnost človeška pa je ustvarjalnost, njegov samostojni "vrtilni moment", ki ustvarja lastno "maso in hitrost" izven sveta, ki ga doumeva kot realnega. To je "gibanje", v katerem čas vstopa v simetrijo (ribonukleinskih črk + in deoksiribonukleinske opne –), v "stacionarno" stanje, v videnje, ki ga opis včasuje. Gibanje = napetost, ko čas vstopa –

izstopa (dialektičnost znaka?). V razumevanju in njegovih podvrstah je osmoza, energija biokemije. Bistvo (torej gibanje?) sestoji iz razlik, ki ga sestavljajo in se kopičijo (kvantiteta ~ stalnica ~ čas ~ negentropija), dokler skozi mejo (znaki!) (točka ~ prizorišče) ne zmorejo pojava (kvaliteta ~ spremenljivka ~ prostor ~ entropija). Bistva ob časnih konkretnosti sijajo skozi sinhrone struktur občosti; čas torej kvečjemu brsti v del in celoto; v njunem odnosu pa se napenja diahrona struktura; posameznosti. Glasba svetovij. Rezka. Hrumeča; razpokajoča se v blágot.

In gagne:

Gibanje se torej skriva v enosti prostora in časa; na ta način sta ta dva bit; a te, na srečo, kot pojma na sebi, v subjektu ni; ker istost subjekta z objektivnostjo (kot že rečeno) smrt; različnost v subjektu je zanj nujnost; zato lahko konkretno svobodo "zazna" le kot (smrtno) istost v subjektu. Gibanje v subjektu, življenje (živost) je proces v eno samo točko, ki je neskončnost. Vendar, ne biti, je še vedno prisotnost biti, zato v človečem subjektu (bratrancu živali, rastlin, kamnov) ves čas teče nasproten proces, ki v komunikaciji s svetom išče možnost, da bi kljub vse večji prisotnosti biti v bivanju, kljub vse bolj glasnim zvokom smrti, našel svoj glas, instrument, zgostitev, formulo, ki bi z njo predrl v nova prostorja svojega bivanja, kjer ne bi bilo smrti. Ta drugi proces, katerega interes je rešitev pred kakršnokoli smrtjo, katerega cilj pa je kar najbolj totalna komunikacija (spet smrt), je odvisen od množice stikov s svetom (relativnega gibanja) in obenem od celostne kibernetiziranosti (stopnje absolutne semiotiziranosti sveta?) v subjektu. Tako sopiha človečji meh! Takšni so osmoza, vrtinec, prežemanje subjektne bivanja. Tako svet golči. In zato zlog prežari besedo, beseda prežari stavek vnaprej in vnazaj, posamezna misel prežari večji sklop misli, zato se t.i. generativna gramatika v resnici giblje postrani in raztolčeno nasproti sapam smrti, ki vejejo iz nič (absolutnega bivanja biti), in sama vodi tja, v točko, mejo začetka in konca pojmovanja. Zato beseda prežari to, kar zapušča; življenje V tem žarenju razpadata vzrok in posledica, ostaja vrtinec med obema procesoma (živost zavesti), nihaj med njima; drget. V njem je misel. Zaradi neenakomernosti vrtinčenja človek filozofira. Kot bomba. Doklej, da za vselej ne izgineta vzrok in posledica.

Galaksija v dlakavem; prizorišče bobni:

V ravnotežju (nestabilnem!) med implozijami organiziranosti (istosti?) in eksplozijami entropije (različnosti?) (organske) strukture vsepovsod nastopata, v tem času, kot sodobni zvezdi, igrata vlogo vse po(v)sodnosti, sta protagonista delec in val. Neznanski kvantum fotonov se zbije v človeku, ko se eksplozije in implozije predihavajo in pregolčujejo od kvantumskih pojavov, prek celištva in psihizmov (zmetaboliziranih ekskrementnih filozofij) vse do kakšne estetike (združboslovljene zasebne ekonomije). In tako si zamišljamo "smer" gibanja; dandanes je gibanje (pojma), smer (gibanja) dotodle speljana. Pojem smer, kot enostranska naperjenost, ob morda premajhnem upoštevanju pojma kon in diskontinuitete, zanemarljivo črne luknje in sorodne pojave na drugih področjih. Možna je črnotuknjava slučajnost na drugih področjih! Možen je takšen iztrebek (~ nekakšna plodilnost?)! Oživela mrtva grez. Novo zapopadnje gibanja in smeri (entropični vstop časa skozi foton) spi neke v takšni luknji, točki, meji naključja. Novejše doživljanje kvantov in fotonov brez subjekta in objekta!!! Brez stavka.

Korakata:

Zvezde umirajo; biti, ne biti, je:

prizorišče

Smer (subjektnodružbenega bivanja) koraka v vse bolj

kvantumske in fotonične zavestnosti. Ali bolje, ruši se (zaradi resnice) skóžse in sope o tem. (Entropičnost kontinuitete? Evolucionantnost revolucije?) Slučajnost nujnosti negacije smeri stoji na koncu gibanja. Na koncih težiščnice. Splošno supernovo razumevanje (družbenosti) (brez smeri!!!). Nadkriliti delec ~ val. Ker čuti, na čelu z očmi, nam, preden se zavemo smeri, popolnoma nejasno, neopredeljeno, valovanjsko, sanjsko kažejo sfere sveta. Šele določena množica pozornosti, osredotočenje energije poudarja dele teh sfer ali posameznosti. In šele z nizanem, zgodbovanjem (akumuliranjem delovanja), dobijo te slike človeški smisel. Postavljanje ene ob drugo, v smerjanje, obtežitev, to šele jih konkretizira v zavesti. Preseli jih direktno v celice! Tu se neobstoje slike sveta relativno ustalijo. Toda čas v človeku — in to je posebej človečje — te podobe postavlja v okvire, okna, slike, kose papirja, v besede, v kose glasbe, da jih na ta način lažje komandira. In jih umira. A spet obenem (ker, kot rečeno, so, hvala-bogu, ostali v ljudeh še pretekli in so že prihodnji časi) se v teh vokvirjenih čutih dogaja proces in upor; proti takšni vokvirjeni sliki; takšni besedi. In ta upor je dno ljubezni; njena črna luknja, notranjost ognja (biološkega). Tu je agon; znotraj prizorišč za črko in opno. Gola zgodba; kjer igralec in arhitektura poskušata biti zgodba prostorov, procesov; črni kvadrat, gola pesem; azbuka kostimirana, plešoča. Gola (z godbe sneta) zgodba. Godba gola, sneta z zgodbe.

Konjska stegna blesknejo:

Vzrok in posledica nista bistvo, sta le smer; sta osiromašeno gibanje (npr. z raketami tja), en vidik. Družbeni prostor si sicer nalaga smer (tisto, ki najbolj vokvirjeno beži stran od lakote in strahu), vendar je v njem brez števila posameznih ekonomij časa, v bistvu popolnoma nedoločljivih, kvantskih; na primer: kamen ~ uporabljivost, svetloba ~ ideja, foton ~ praksa (hvalavragu, prihaja v tem vrtincu ~ nikanju zaradi praks-tičnosti, oikonomičnosti do pojava vsebin in oblik, ter vseh tovrstnih izpeljank). V sistemu jeder in open žene, iz tega sistema, izvirajoča, energija celico k hrani na relaciji rojstvo ~ smrt, na ta način, da makromolekule s stališča časa (ker je v njih samih, kot že rečeno, na poseben način ujet čas, ki sicer tiči v veselju) zaznavajo strukturo sveta. Zato nastopa med smerjo in organizacijo žive strukture ves čas termodinamični zakon entropije (časa kot fizikalnega pojma), iz česar sledi, da absolutne smeri na sebi nikakor ni. Še več. Človek se vsebuje v pojmu bit in je kot odnos eno od bistev; misel bivstuje, kadar se hkrati postavlja v različne odnose (ki so gibanja k bistvom?!) med časom in prostorom. In to so "smeri". Toliko bolj, ker, kot že rečeno, so možgani proces, ki kopiči maso slučajnosti, ki pa ne opomenjajo sproti vseh časnih sprememb na relaciji objektivitetnost ~ subjektivitetnost. Ta masa slučajnosti zato zlahka preskakuje v bledične znake, ki posameznikom govorijo o buhteči energiji človeštva, ki da se kot nekakšen subjekt s petjem idej rešuje iz smrti. Videti (izven in znotraj!) kakršnegakoli subjekta križišče časov, kot prizorišče smeri; videti razsekane slike vrtincev.

Stoji v knjigi, v črki, elektriziran Grk, trka v konjevo oko.

Hkrati obstoj biti in nebiti (izgubljanje smeri) kar naprej pali

misel in ta (notranjost ognja!), kajpada, kljub vsemu vzpostavlja, zaenkrat in popolnoma na robu, bivanje človeštva. Input "gibanje" se v organizmu sicer razvija od (recimo) požiranja pa do (recimo) razsojanja, vendar je neskončno počasno in prepočasno. Kajti množica podspomina, ontogenetskega, filogenetskega, organskega, anorganskega, izvenvesoljskega bi morala biti večja, če bi hoteli vzdrževati že omenjeno homeostazo med življenjem in smrtjo. Ker prečudovite so slike besed, ki jih je mogoče vonjati in tipati onstran superpojmov bit in bistvo, v katerih se gibanje spominja na delec in val. V dnu pojmovanja, morda še globljem kot nagon uporne ljubezni, je vstavljena počasnost gibanja, za človeštvo smrtna, ker kot zavedanje vzpostavlja razliko med časi svoje zgodovine (vrednotenje razvoja!), ker vzpostavlja človeškost. Ker ta človeškost sama pred sabo zelo nečlovečno skriva nečloveškost, npr. kationov in anionov (ki pa so tu! v nas! del naših zvokov!), s tem pa obenem ne priznava človeškosti (pomenjevanja!!!) nečemu izven zavesti ter s tem pred sabo, kot nečim višjim, skriva lastno nečloveškost, daje s tem nečlovečnost svojemu bivanju. In se čudi svojemu prekletstvu, ker pozablja, da iz napuha nad rojstvom besede tej besedi sproti jemlje človeškost sveta. Pozabljena je tihota vesoljskih prizorišč.

Kramljata konja, skozi prizorišča; in vzklika:

pomniš ka-li, davno: al' beg ni bog:

Kar ostaja, je oglašanje slutenj o zvajanju mikro in makrokozmosa v eno. Ker to je, kar je. Objektivizirajoči se poetizem, bi bilo mogoče reči. Životov energija in zvezd in elektronov gine (kot kaže) v šibkih, jakih tokovih, v valovih samih, v črnih luknjah. Tam uhaja (star?) čas in se spet pojavlja v mikrodolcih (nov!). (Torej le teče čas?!) Celu v mikrodolcih izginja in se v črnih luknjah vrača? Dve smeri?! Vseh, morda (!) n smeri?! N gibanj?! Skozi stoječi prostor. Seveda so pojmi: gibanje, smer, stojnost razviti iz zavesti živega. Ni pa rečeno, da kdaj ne nastopijo v zavesti živega še splošnejši pojmi in osnovnejša bistva; ni rečeno nujnost, da ne nastopi (tudi v slučajnostih udejstvovanja), meja da ne nastopi, hipertočka, lepša od barv, znak da ne nastopi takšnega pojava. Se! Se dogaja: čas in veselje točka!! V sebi se ziblje konkretni prostor; niha; diha!!! (Čas je delec?) To z dozdajšnjo prakso ne gre formul(ariz)irati. Razgovarjati z nadpojmi. Razvezovavati okvire. V listih papirja nihati prostor. Pojme ubijati. Z nekim instrumentom razbiti njihovo strukturo. Potem to spet zvariti; to lastnino posameznikov nad vseobčim vsem, kar je, v novo zvariti. Zažgati jajce. Da je luč. In si. Brez težiščnice. Svetloba sama.

Neznanska konja mendrata avtobusno postajo v Ljubljani; in drevje.

Od nekod gospod Mravlje. Ima klobuk. Širokokrajen. Zdaj enega konja jezdi. Tudi oklep ima?

V veži sem skrit; na pošti.

Tačas dvôboj; je bil?

Zdaj. Mravljeta ni.

Dva konjska trupa z ostró odsekanima vratovoma otepata;

trzata z vozli debelih nog; bincljata.

Mendrata.

PESMICE

Mrtev si mrtev
ampak
kdaj noben veter več
ne ujame tvojega jezika:
si sam si z
nikoli izgovorjenim
ali brez

V glavi ubit
sicer čil in zdrav
je klical
zdaj nori Jarvis
vojaške parole vseh časov
in vrst
preganjan od
brezmisli
in bos

Sem na poti z
tja kamor se že dolgo
ne upam začeti
storil bom to
prestopil to mejo med
sanjami in jutrom
že samo zato
da vidim
kaj skriva ta vražja zavesa iz dežja
zasolzenega z

Marko Jarc

PLES DUHOV

Poglejte, kako mi iz oči lije ljubezen. Kako sem zmeden in kako leseno drsim v njen fotelj. Ampak ne! Ona se kar na lepem zapodi kvišku: Ogledalo! "Sedem let nesreče", pravi, "če ga ubiješ". Počasi se stegne ponj, tako da ji "zajček" preblisne mili obraz, ki ga polagoma zaobrne v oval. Oval je zlat in kita je zlata. Počasi se oddaljuje v mrak. Vidim, kako se iz njega lušči postava, postava, ki završi tja do poletja. Naga je in jaz sem nag. Pazite. Na vrhu njenih prsi sem pristal, a brez umazanih strasti. Kot milni mehurček sem se razpočil, tako mi je velela. Oj, resnica, hvala ti.

"Le kam si izginila? Nikjer te ni videti," zagodrnjam ves iz sebe, ko se vrne predme.

"Jaz nikamor, jaz sem tukaj."

"Ne mislim tako, mislim iz mojega življenja." "Iz tvojega življenja? To bo bržkone držalo. Ampak zakaj se nič ne oglasiš?"

"Pa saj sem se. Ni te bilo doma. In ne vem, kako to, da si sedaj spet tu. Nekaj mi pravi, ne vem; kot da bi ti kdo drug stregel po ljubezni. Ali pa se morda motim?"

V obraz se ji zapodi nekaj grenkega, reče pa nič. Toda jaz se že zapičim v tisti prekleti obešalnik, ki bi ga najrajši vrgel na cesto, hkrati pa me presune občutek, da ji moram nekaj podariti. Saj res! Kaj pa moja fotografija? Mar nisem pravi, kaj?

"Na, tu imaš mojo fotografijo, da ne bom popolnoma izginil iz tvojega življenja."

"Oh, kako si fin brez brk, daj, da ti jih odrežem."

Kaj?! Ob brke da bi bil? Da bi obledel moj nasmeh? Ne, ni govora.

Soba je temna in lahko se ji skrijem, če se že hoče iti.

Bravo, bravo, bravo! Tu je, tik ob meni, segla sva si v objem. In ona, pri vseh vratarjih, ona se me oklepa. Toda že bežim. Svetle beznice se odpirajo, odpirajo se njena okna, vame vdira sinjina. Glejte me, tam na gliserju sedim. Pred mano se razgrinjajo prostrani zalivi, hitrost je nezadržna. Uh, kako se mi daljave domače!

"Ti ne veš, Štefan, kaj vse se meni sanja."

"Sanje. Včasih, ko sem bil še otrok, so mi bile tako čudovite, polne ljubkih močicljev, pajpatkov, pravljicnih živali in predmetov. Danes so mnogokrat le povod, da se potem z njimi mučim in brskam po svoji podzavesti. Tako se raziskujem, poizkušam ugotoviti, kje je sled k jazu."

"Ti torej veš, kaj vse se dogaja s teboj?"

"Menda. Toda še zdaleč nisem prepričan, da vem vse o sebi. Na primer, mnogokrat sanjam o seksu. Ti ne veš, kako te šlatam ponoči, drezam in poljubujem po vsem telesu. Mislim pa, da se spominjam, kje je izvir teh sanj. Veš, ko sem bil še najstnik, si sploh nisem mogel predstavljati, kakšna je gola ženska. Vedno kadar sem jo slačil v sanjah, se mi je prikazal moški. Zdaj vem, da mi je podzavest le skrivnostno ogledalo, kjer se zrcali vse, kar silovito doživljam. Če pa imaš še bujno domišljijo, je lahko zmazek še večji."

"Kako pa kaj tvoj ded?"

"Ded? Ha, ha, ha. Zadnjič me je navsezgodaj obiskala neka punca, in ker sem bil še v postelji, sem ji namignil, naj se

uleže poleg mene. Ded pa je napletel iz tega vse mogoče, celo poročiti me je hotel, samo ne z njo, ker se mu je zdela prevelika kurba, marveč ..."

"Ti svinja!"

"Zakaj? Punco poznam že dve leti, čemu ne bi ... Sicer pa, kaj mi drugega preostane, kot da se poizkušam izpopolnjevati. Življenje, pravim ti, zahteva od nas mnogo več, kot si misliš."

"In?"

"Kaj in?"

"No, kako je s tisto punco?"

"Aha, tako ti meni! Zdaj vem, kaj pomeni ta "in". Čimprej bi se me rada znebila, kajne? Ampak jaz te na trenutke noro ljubim. Razumeš? Noro ljubim! Ničesar ne terjam od tebe, ničesar ti ne očitam. Ljubezen je zame nekaj spontane, če to ni, se ne grem več. Vendar pa sem primoran od časa do časa zijati vate, kot to počenjam zdajle, to pa zato, ker si tako krasna. Jaz pa ne vzdržim brez lepote. Dviguje me nad ves ta prekleti vsakdan, daje mi moč, vero v življenje."

"Bi šel v nedeljo z mano v Gramozno jamo? Že toliko časa sem v Ljubljani, pa je še zdaj nisem obiskala."

"Gramozna jama? Kaj pa ti je? No, zaradi mene lahko greva. Samo morala bova mimo pokopališča."

"Vedno rada obiskujem pokopališča."

"Pokopališča? Si čisto ob pamet? Mene še za vse svete komaj spravijo tja, kaj šele da bi šel za pogrebom."

"Nekaj tako skrivnostnega je v teh grobovih."

Medtem ko se takole zagledam vanjo, se mi zdi, da me hoče odvreči na britof, potem pa še v kakšno mrliško vežico. Vraa! In potem, ko se spet in spet zaziram v njene brhkosti, se spominjam tistega poletnega dne, ko sva se gola ...; po drugi strani pa si spet ne morem kaj, da si ne bi predstavljal, kako zanemarjeno je italijansko pokopališče. Obide me tak nepopisen strah, da bi se najrajši kam pogubil. Kako je mogoče, da se ona, ki sem je včasih ves pijan, sklanja nad spomenike, prebira nagrobne napise, prižiga ugasle sveče ali pa celo obožuje mrliča? Če bi bil sam, bi kričal od groze. "Ja, grozno mi je ponoči. Kadar sanjam o mrličih, kako lezejo iz trug, kadar hodim za pogrebi, oh, Štefan, ko bi ti vedel, kako se bojim."

"Pa zakaj, zakaj to počneš? Mar ni lepših stvari na svetu?"

"Moram. Veš, ko sem bila majhna, sem vedno, kadar se mi je pouk kasneje začel, hodila za potrebi ali pa sem šla gledat mrliča."

"Ampak Vesna!"

"Se ti zdim prifuknjena?"

Vsa soba se maje. Izza omar stopajo mrtveci, ki jih poznam. Tam je moj prijatelj, ki se je lani ubil v hribih, tam je moja umrla babica. Oči se jima svetijo. Cigarete, kje so moje cigarete?

"Vse se da pojasniti, utelešenih duhov pa sploh ni!" zagr-mim po sobi."

"Da jih ni?" izdahne ona.

Zdaj pa še ta preblisk. Vidim se, kako stopam v svojo sobo, kako sedem za mizo, da si utrnem namizno svetilko. In kar

na lepem, sredi lagodnih čustev, me iz postelje zadene odprta krsta. Sem mar z nekakšno metafizično energijo vstal od mrtvih? Sem sploh še cel, se me še kaj mesa drži, ali pa sem samo še okostnjak? Ali se mi samo meša? "Kakšni strahovi, kakšni duhovi?" malodane kričim po sobi, ki je že čisto zakajena. "Saj smo vendar v dvajsetem stoletju! Že davno smo opravili z vražami in podobnimi oslarijami! Zdaj pa me ti s svojimi namišljenimi duhovi spravljaš v sočustvovanje. Ampak jaz se ne dam kar tako frcniti v bedo, to ti je menda že kar znano. Ne, jaz že ne! Samo tebe obsedajo take nemogoče pošasti, samo ti bežiš od resnice. Nič čudnega, saj sem te vedno imel na sumu, da še nisi skusila, kar je pred leti prihajalo. Pubertetnica si še, pubertetnica, ki si ne upa skočiti prvi skok k sebi, v življenje.

"Kaj sem jaz kriva?" zadrhti.
"Ti nič, kar se tiče mene. Vsakdo je na koncu slepil odgovoren le zase. Če samo pomislim, kako sem te z žarečimi kleščami, kleščami resnice, cefral iz sebe, bi moral biti že posut s samimi kolajnami. Res si zala deklica, kot nalašč, da se človek noro zaljubi. In jaz tudi se, dokler se prenašam, potem pa vrtam in vrtam, dokler se ne izvrtam. To je umetnost; kaj pa drugega kot skrivnost.
"Štefan, me boš prišel kdaj obiskat v umobolnico?"
Kaj bi bilo treba tu sploh še besedičiti? Če hočem v življenje, ne pa v mrtvašnico, je tu samo še bel papir. Zbogom, Vesna, jaz si v tem sočustvovanju s teboj ne morem pomagati.

PESMI

USMERNIKI

usmerniki so naprave,
ki usmerjajo izmenični tok
v enosmernega.
ne maram jih,
ker sem izmenični tok.

NEVTRONSKA

ni refrena, ni refrena, v tej pesmi pa ni refrena
ni refrena, ni refrena, v tej pesmi pa ni refrena
ni refrena, ni refrena, v tej pesmi pa ni refrena

IMPRESIONISTIČNA

časopis	Nedeljski
v Nedeljskem	fotografija
na fotografiji	mož
mož	stoji
v moževi roki	puška
puškino kopito	na jelenu
jelen	leži
spodaj piše	raj za jelenjad: predsednik Tito v Belju

HIERARHIČNA RAZVRSTITEV PRAVLJIČNIH OSEB IN PRIVAJANJE NA AVTORITETO

Ker so podatki o prvih izdajah, ponatisih, času nastanka, itd., otroških knjižic, slikanic in pesmaric za navadnega študenta, ki mu taka analiza ni življenjsko delo, zelo težko dostopni, je izbor knjig bolj ali manj subjektiven, njihova reprezentativnost je razmeroma ohlapna. To mi je onemogočilo podrobnejšo zgodovinsko/razvojno analizo, glede ostalega pa upam, da subjektivnost ne bo tako moteča, saj sem izbrala samo tiste momente, ki se ponavljajo v večini prebranih del.

Najprej me je zanimalo, kdo se sploh pojavlja v pravljici, na kakšen način in s čim je določen. Osebe sem razdelila na dve starostni skupini (odrasle in otroke), znotraj vsake pa še po spolih. Živali, pri katerih sta v večini primerov tako starost kot tudi spol nedvoumno določena, sem upoštevala brez razlike.

Najpogostejši junaki sodobnih pravljic so otroci.

"Svet je poln punc in mulcev, ki so tovarne dogodivčin, zapletov in razpletov",
vsakdo od njih pa ima

"oči in usta in nos in lica, kar se da čudovito uporabljati za smeh in dobro voljo"

Otroci torej so, producirajo vse, kar je potrebno za dobro zgodbo in imajo vse za smeh potrebne rekvizite. Do sem so bolj ali manj enotna množica, ko pa je potrebno to množico spraviti v akcijo in pokazati svoj odnos do nje, se vzpostavi razlika.

"ni lepše stvari na svetu, kot je *mulc*, ki je dobre volje" oziroma

je še nekaj lepšega: *dva mulca*, ki sta dobre volje"

Punco smo po hitrem postopku likvidirali, njena dobra volja ni tako "lepa", da bi bila omembe vredna. V akcijo stopa zdaj klapa mulcev. Izključno. Kaj je narobe s temi punčami, da nimajo vstopa v sodobno pravljico?

Jasno je, da bi bila pravljica, v kateri je glavni junak "sedel čisto pri miru, in duhal cvetlice"

popoln polom. Prav to pa se kontituira kot ženski princip.

Ostro ločevanje ženskega in moškega principa, postavljanje skrajnega stereotipa, ki se lahko brez posebnih zadreg in dvoumnosti reproducira, je najbolj natančno prav v Zgodbi o Ferdinandu, se pa v različnih bolj ali manj očitnih oblikah pojavlja prav v vseh pravljicah.

Žensko je pasivno

"sedel čisto pri miru",

in ne čuti nikakršne potrebe, da bi bilo drugačno, saj so s tem povezane določene ugodnosti, npr.

"ker ne hodi na potepe / se nikdar ne prehladi"

ali

"še zmerom sedi tam (. . .). Zelo srečen je"

In kakor redko srečamo pustolovsko deklico, tako redko srečamo tudi kaznovano/tepeno/grajano deklico.

Edino, kar lahko prisili deklico k aktivnosti, je zunanja sila, v primeru Ferdinanda čmrlež pik.

Pasivnost izvira iz postavke, da je žensko tudi rastlinsko, priklenjeno, vkoreninjeno. Pri bikcu Ferdinandu, ki je zatajil svoje živalsko poslanstvo, so to samo namigi (sedi pod plutovcem, voha cvetlice na travniku in na klobukih "zalih žen", moški – bikoborci prihajajo v stik z živalmi, ženske gledalke pa s cvetjem na svojih klobukih). Bolj drastičen je

primer izvoljenke Malega princa, ki je direktno depersonalizirana v vrtnico. Da je ta vrtnica v resnici ženska, je izven vsakega dvoma.

Iz ženske pasivnosti, priklenjenosti, izhaja, da je njena izkušnja minimalna, da nima skoraj nikakršnega znanja o svetu "izven dosega svojih korenin", da se ne znajde v "zunanjem" svetu in v drugih situacijah, iz česar izvira njena nemoč in odvisnost. Te punce so kar naprej prestrašene, če je le kak gozd v bližini, se izgubijo v njem in jih rešijo medvedje, druge živali, palčki . . . Postanejo slasten zalogaj volka. Žrtev razbojnikov. Preizkusni zajec čarovnic.

Pasivne in nebojlene so celo pri najbolj junaških podvigih. Medtem ko najdemo kurirčke v akciji, hrabre, junaške, previdne in kar je še takih besed, so kurirke na začetku pohoda, s težkim srcem se poslavljajo od domačih jablan in kokoši, ali pa na koncu, v temnem grobku družno z mahovino, cvetjem, listjem in bratom mesecem, ki bdi nad njimi.

Tudi v vsakdanjem življenju so deklice bolj ali manj statične. Najbolj dramatičen zaplet v pravljicah z ženskimi junaki je tisti, ko Katica s sošolko po nesreči zamenja desni škorenj.

V ostalih zgodbicah iz iste serije ima vlogo shrambe. V eni krmi udomačene ptičke, v drugi vrabce, spet v tretji nakrmi psa Čuja, pa skrbi za kokoši, si pridobi naklonjenost psa Murija s tem, da mu vrže sladkorček. Skratka – pripravlja se za svojo bodočo funkcijo, kot bomo videli pozneje.

Nič drugega ni s princeskami iz starejših pravljic, ki jih prav tako lahko smatramo za otroke (pri 20-ih) zaradi njihove materialne odvisnosti od staršev oziroma njihovih namestnikov. Pri čarovnici/mačehi se v strahu za življenje nauči poslušnosti, pokornosti in gospodinjstva. Ko obvlada to troje, ustrahovanje ni več potrebno. Princu ni treba manifestirati svoje moči, ki mu pripada že po zakonu kot bodočemu kralju, princeska mu bo tako ali tako padla v naročje kot zrela hruška, pripravljena sprejeti njegovo avtoriteto kot rešitev, božji dar, srečo, ki jo bo lahko uživala v neizmerni hvaležnosti do konca svojih dni.

Punce torej že zaradi svoje nemoči in nesposobnosti za življenje pristanejo na avtoriteto. To dejanje je tako neizbežno, da jo lahko brez pomišljanja odstranimo iz pravljic in se lotimo veliko težje naloge – kako pripraviti dečke k poslušnosti. Sodobni družbi ne more več zadostovati neiznajdljiv, neveden, strahopeten človek brez lastne iniciative, potreben mu je mulc.

Petero mož je prišlo iskat

"največjega, najhitrejšega in najbolj divjega bika, da bi se bojeval pri bikoborbah."

In bikci

"so tekali in skakali in se trkali z glavami"

"se po ves dan bojevali med seboj"

Pa ne samo biki.

"Mi smo mačkov hrabra četa / za pretep in boj zavzeta"

"prsi ven in trebuh noter / lok, puščice – kot vojščak"

Andrej prepričljivo dokaže hišniku svojo nedolžnost pri neki vragoliji s samo trditvijo, da

"se pusti puncam pretepti"

če je imel on prste vmes.

Medvedek Tedek in kenguru razkrinkata goljufivega blagajnika.

Zajček prelisiči tatinsko mačko.

Psiček Miškot izdelata letalo in odleti z njim proti Afriki.

Ostržek spelje hudobnemu razbojniku ukradene igrače in jih vrne otrokom.

Mulci se znajdejo v vsaki situaciji, proslavijo se s svojim pogumom, močjo, spretnostjo, domišljijo, znanjem. (Piki Jakob se nauči voziti avtobus in nasploh hodi v medvedjo šolo skupaj s sedmimi drugimi medvedki, eno medvedko in enim psom! Pedenjped se trudi postati učenjak. V neki knjigi o človeku srečamo pravega vseveda, ki je najprej neznaček skupaj z neznačico, v drugi kitici sta še vedno dva nevedna otroka, ki si želita znanja, v tretji pa je že on sam vseved.)

Da bi privadili take mulce na avtoriteto, jim moramo dati mamo in predvsem očeta.

Materina avtoriteta je slučajna, neizrazita, simbolična, ker je, kot bomo videli pozneje, mati na nek način odvisna od svojega otroka. Mati predvsem otroke fizično vzdržuje pri življenju in jim pomaga rasti s tem, da jih hrani, skrbi zanje, jih ščiti pred nevarnostjo. Njeni vzgojni posegi so redkokdaj represivni, nanašajo se predvsem na malenkosti kot so klatenje, nehygieničnost ipd.¹

Povsem drugače je z očetom. Njegova avtoriteta je dejanska in le, kadar je ogrožena, se oče pojavi na prizorišču. Skrbi za svojo oblast, ne za svoje otroke. Le-ti pa prepogosto zaslutijo, s kom bi se veljalo identificirati, koga bi bilo res vredno preseči. Tako Pedenjped upodobi

"pedenjočka, pedenj mama, / zraven njiju pa, seveda / višjega za celo ramo, / tudi sebe, Pedenjpeda"

Očka ne preudarja prav veliko,

"kratek je in jednat. / Samozvanega slikarja / pri tej priči pošlje spat"

Pa ne morda zaradi popackanega zidu.

"nič kaj všeč mu ni razstava",

se pravi ne to, da jè (razstava namreč), ampak da je prav takšna — da je on enako velik kot mama in celo manjši od sina. V drugem primeru navdušeni zbiratelji značk predstavljajo kot doktorji, profesorji in, kar je še huje, kot očetje nekih zbirateljev, da bi si pod zanesljivo znamko odraslega moškega pridobili zaželeno predmete. Nepridipravi se torej brez zadržkov enačijo s samo avtoriteto! Toda trda roka očetova se znajde na pravem mestu, za vse večne čase vtepe tja, kar se ni dalo vtepti v glavo.

Obstajajo še druge metode, in te so tipično očetovske. Temeljijo na lastnini denarja in nepremičnin. Tipično očetovske pa so zato, ker matere, ki bi otrokom kaj kupile ali jim zapustile po svoji smrti, ni opaziti.

Prav malo verjetno je, da se bo uprl sin, ki lahko pričakuje po očetovi smrti celo kraljestvo (če bo priden in ne bo dajal nikakršnega povoda za razdedinjenje).

Najmočnejšega fantka na svetu, ki mu celo vojska in milica nista kos, premaga oče kot za šalo s tem, da mu kupi vrečico bonbonov.

Ukrotiti se da tudi malega fantka, ki riše po zidovih. Očka pravi

"da odslej bo mir,
sinčku rad bom kupil
barve in papir"

Mimogrede, to je preveč nerepresivna oblika, ki ni vedno učinkovita in jo je treba nadomestiti s trdo roko (?), kot

¹ Poslušnost materi ni obvezujoča. Otroci se prostovoljno oddajo zanjo. Marinka in njen brat voščita mami za rojstni dan in ji obljubita, da bosta pridna. To se zgodi v knjigi, ki opisuje vsak mesec posebej, torej tudi tisti mesec, ko ima rojstni dan oče. Obljuba pridnosti pa za očeta ni potrebna, je sama po sebi umevna.

so izkusili avtorji ljubljanskih grafitov.

Z otroci smo opravili. Še preden so zrasli, so spoznali, kako naj se ne obnašajo, da bodo (brez podpludb) ostali pri življenju. Zdaj je treba razredčiti še vrste odraslih, da ne bo trditev o očetovi avtoriteti iz kar se le da sodobnih in zaresnih pravic izgledala preveč za lase privlečena.

Odrasla ženska je običajno posredovana s svojim materinstvom. Materinstvo je njen konstitutivni element, za to trdim, da ne more biti resnična avtoriteta otroku, s katerim je pogojena, določena in vzpostavljena.

Kanga postane cel kenguru šele v povezanosti s svojim Rujem (v izvirniku: Kanga + Roo = kangaroo). Sama po sebi ne obstaja. Zaradi tega materinstvo postane prava obsesija. Edini sen račke je, da bi imela mladičke

"in jih razkazovala svetu — poglejte, kako lepe otročke imam"

Tatovi ji neprestano kradejo jajca, toda ona je vztrajna, gradi nova gnezda, znaša nova jajčka, katerih si nazadnje sploh ne upa več zapustiti in se ji pred očmi že črno dela od lakote, toda

"odločila se je braniti svoje račice, četudi bi pri tem izgubila življenje"

Očitno je boljše umreti kot živeti nepopoln, brez otrok. Res, "česa vsega ne napravi mamica za svoje otroke".²

Nič čudnega ni, da ji je prvo čivkanje zvenelo
"kot najslajši šum gozda"

Navidezno je račka v svoji želji po otrocih postala dovolj močna, da je lahko obvarovala jajčece pred tatovi, toda v bistvu jih je obvarovala avtoriteta kragulja (samca), v čigar zapuščenem gnezdu se je bila naselila, se za njim zakamufirala. Ves njen poprejšnji trud je bil zaman.

Celo pisateljica je predvsem mama, kot zremo iz predgovora (pisanega za otroke) h knjigi Polonce Kovač. Resda je ta mama taka, ki

"zna med mamami, kar jih poznamo, več, ko hruške peč",

to več pa je zapisovanje pravic, ki jih, kot vse mame, pripoveduje svojim otrokom, torej je predvsem mama in šele potem pisateljica. Drugače povedano — njeno pisateljstvo je posredovano z njenim materinstvom, in proti temu so njeni drugačni junaki (mama na terenu in hladilnik Lojze) prazen ništrc. Obstajata še dva manj pogosta načina bivanja odrasle ženske. Eden je posredovan z njeno poklicno dejavnostjo, ki zajema širok spekter poklicev, začeni pri prodajalki, pa preko blagajničarke vse tja do medicinske sestre. Tu, v zameno za odvisnost od otrok, vstopa v odvisnost od moških. Kupec je, kot že rečeno, vedno moški, in prodajalka brez kupca je očiten nesmisel, medicinska sestra pa se pojavlja v obvezni kombinaciji z zdravnikom in je sestra brez medicinskega (izraz sem prej uporabila zaradi jasnosti).

Tretji način ni posredovan z ničemer. Ženska biva sama na sebi in je sama sebi zadostna. Imenuje se Čarovnica. Povezujemo jo z upornimi silami pekla, je vseskozi negativna in nezaželena, obsojena na propad. Kakor je osamljen bimec Ferdinand, ker noče biti macho, tako je osamljena čarovnica, vendar njo to moti, medtem ko je bimec srečen. Čeprav je predvsem močna, iznajdljiva, samosvoja, ustvarjalna (vsaj na področju kemije), je tudi zavistna. Kljub temu, da je samostojna in ni opaziti nobene materialne osnove, ki bi jo silila v podrejanje, je celo zanjo zavrnjenost s strani moških najhujša grožnja. In od drugih žensk se razlikuje prav po tem, da ji ne podleže. Da ne bi prezrla babic in tet — te otrokom pripovedujejo pravljice, jih

² ne samo, da mamica napravi vse za otroke. Vse to napravi SAMO za otroke. mamica tistega mulca, ki se je šele zvečer vrnil s klatenja, kaj kmalu ugotovi, da je ZASTONJ KUHALA kosilo.

čuvajo in polnijo njihove želodce s sladkarijami. So samo začasne matere.

Nasprotno ženskam se moški najraje izogibajo sorodstvenim zvezam.

"Nisem striček, nisem boter

jaz sem lovec ponočnjak"

Moški so seveda tudi strički in botri in očetje, toda niso s tem določeni, omejeni in prizadeti. Njihovo sorodstvo jih ne izključuje iz javnega življenja. Ženske so v službi, toda redkokdaj so v službi mame. Pač pa so skoraj vedno v službi očetje. Opravljajo poklic hišnika, vratarja, arhitekta, zdravnika, miličnika, vojaka, inženirjev vseh vrst itd. Ker je v službi, ima denar. Najame "gnezdo za 3 orehe"

"srečen na ves glas prepeva

ženka zarod mu varuje

s perutnicami ogreva"

Je v navidezno zavidljivem položaju, toda stvar ni tako preprosta. Ne more biti vsak moški na vrhu hierarhične lestvice, je samo avtoriteta v družini, ki ima funkcijo navajanja svojih sinov na avtoriteto v družbi. To je bil nekoč kralj, danes je prikrit, ni niti omenjen, kaj šele razkrinkan. O njegovem obstoju sklepamo iz nujnosti avtoritarni družinskih razmerij, o njegovem spolu iz hierarhije (starostne in spolne) znotraj posamezne družine, o njegovih lastnostih iz tistih lastnosti, ki omogočajo očetu avtoriteto.

Teh razmerij ni sprevrnili niti socialistična revolucija (če o tem lahko sklepamo iz otroške literature, katere avtorji so, tisti namreč, ki jih tu omenjam, sodobni Slovenci in Slovenke, en sodoben Čeh in en prav tako sodoben Rus). Kako bi tudi jih, ko pa ženske v revoluciji niso igrale nikakršne vloge.

V knjigi Deček iz Narvske stražnice (M. Bolšincov, knjižnica Čebelica ob štiridesetletnici oktobrske revolucije) "spoznamo" Lenina, komisarja, komandanta, mornarja in množico proletarcev. Proletarke niso izrecno omenjene (in bi ravno zaradi posebnosti³ jezika, na katero se da tako lahko sklicevati, morale biti), tudi na ilustracijah (N. Kočergin) jih ni. Med to množico moških revolucionarjev se pojavita 2 ženski. Prva se vzpostavi kot žena nekega proletarca in naj bi jim pomagala pri odkritju orožja, ki ga je skril njen mož, pa zaradi tega, ker je zaprt, ne more odkriti skrivališča. Na sliki jo vidimo vso preplašeno, predvsem pa zvemo, da o tem orožju nima pojma. Ne samo, da sama ničesar ne "dogaja", ne ve niti tega, kaj "dogajajo" drugi.

Pač pa za orožje ve njen sin. S tem postane junak, skoraj odrasel, zrel, po revoluciji hodi mornarju ob boku. To, da je k uspehu revolucije pripomogel otrok (torej bitje z dna hierarhije), bi lahko pomenilo odločilen moment v sprevrnitvi avtoritarnih družbenih razmerij, toda temu ni tako iz preprostega razloga, da starost ni fiksna, da

"deček zraste brž v možaka"

medtem ko je spol nespremenljiv.

Deček pa je do skrivališča orožja prišel s posredovanjem druge ženske iz te poučne knjige. Ta ženska močno spominja na zloglasno čarovnico. To je neka prepirljiva starka, katere vražam nasedejo nepismeni delavski otroci. Dečka je prepričala, da mu bodo zrasli močni zobje, če bo izpadle ponoči zakopal. Pri svojem nočnem zakopavanju pa je bil skrivna priča vojakov na delu, spravljanju orožja. A danes so tudi proletarški otroci pismeni in stare vešče izgubljajo svoj pomen.

Tudi z našo revolucijo ni bilo dosti drugače. Pred očmi nam stopajo čete partizanov (spet jezikovna posebnost?),

vidimo dečke v taborišču, kurirčki so v akciji (medtem ko so kurirke že umrle ali pa se ne morejo ločiti od doma), mamce pa vzdihujejo

"brž se vrni, solze utrni / mami v žalosti prečni"

Seveda se semtertja najde tudi kakšna partizanka, ki ni samo partizanska mati, učiteljica ali bolničarka (ne zdravni-
ca!), in najde se tudi kaka vzpodbudna pravljica.

Dodatek 1 – Pravljice z napako

Pravljice z napako niso samo tiste, ki na koncu otroke pošljejo spat, ampak tudi tiste vzpodbudne, ki tako dobronamerno ustvarjajo drugačne junake, pa jih ne kakšnih povsem nepredvidljivih mestih spodrsne in se postavijo spet nazaj na – glavo.

Prva napaka teh pravljič je njihova izjemnost; ne v tem smislu, da bi bil njihov "junak" ponovljivo stereotipen, ampak v tem, da je "junakova" nestereotipnost izjemen pojav.

Druga napaka je, da glavna oseba ni med sebi enaki, ni človek med ljudmi, žival med živalmi, škrat(inja) med škrtati(njami). Je fantazijska oseba v realnem svetu in potemtakem že vnaprej realno nemožna.

Ena takih junakinj je Pika Nogavička. Živi sama, torej je nihče ne vzgaja k poslušnosti. Je lastnica hiše in cekinov, torej je neodvisna. Je pogumna, močna in iznajdljiva, torej se lahko brani pred lopovi, lahko pa tudi zavrne represivne posege učiteljice, sosedov in miličnikov. Hkrati pa je prikupna in se je ne izogibajo niti mulci niti punce. Ni ne tič ne miš, je pustolovka in slaščičarka, jezdi konja in nosi krilo. Po vsem je enkratna in neponovljiva. Ona sama nima napake, pač pa ima napako "pravljica". V njej so predvsem resnični strahopetna Ančka in Tomaž, ki marsikaj lahko, česar Ančka ne sme ali ne more, pa še vsi drugi, ki so prav taki, kot "morajo biti".

Drug junak je hladilnik Lojze. Je idealna varuška, gošpodinja, kar se le da skrben "oče" (krušni oče?). Tu že sam junak ni brez napake. Prav pogosto je njegova posebnost edinole v tem, da si namesto moškega izbere ženski stereotip. Ta zamenjava pa se spet izkaže za neizvedljivo. Ko otroci zbolijo, si namreč kljub njegovi skrbi in negi zaželi – mamice. Ker mamica ni samo hladilnik, je tudi peč (piščanček Puhek, ki prisega na toplo materino naročje, ni nobena izjema). Nasploh pa je drugačna od tapravega očeta. Oba sta v službi (mamica je na terenu), toda samo ona se zanima po telefonu za počutje in zdravje svojih otrok. Otroka sta v neenakem obnosu. Najprej je Jakec z družino. Nikica je posredovana s tem, da je njegova sestra. Zbudi ga v njegovi sobi (kjer tudi ona spi in jo uporablja).

Dodatek 2 – Popolna pravljica

V popolni pravljici je hierarhija popolna. Taka pravljica je Moj prijatelj Piki Jakob.

Na samem vrhu je oče – ravnatelj. Podrejen mu je sin – učitelj. Oče ima težave z njim, ker ni tako popoln kot glavni junak, ki "zmeraj pametno molči", ampak včasih ugovarja. Toda to se da urediti. Učitelju je podrejen učenec-medved. Medved je vodja skupine ostalih medvedov. Vedno zmaga. Vozi njihov avtobus v medvedjo šolo. Vsi so moškega spola. Ženski (mama in starejša sestra), navidezno nista umeščeni v hierarhijo, kar je tipično za vse ženske, saj nikoli niso v direktnem odnosu do avtoritete. Po krajšem premisleku bi ju lahko umestili nekam med sina in medvedka. To sklepam prvič po tem, da sinu ni treba poskusiti maminih kulinarčnih produktov, če tega noče, medtem ko jih medvedek mora; drugič po tem, da sta ženski članici izpitne komisije, kateri predseduje sin, medvedek pa je izpraševanec.

³ namreč to, da v tretji osebi množine uporabljamo moški spol, če je prisotna vsaj ena oseba moškega ali srednjega spola (npr. detel).

